

Ljubljanski

VOJON

Leposloven in znanstven list.

Štev. 5.

V Ljubljani 1. maja 1888.

Leto VIII.

„Stara pravda.“

Venec balád.

IV.

Stava.

(1573.)

»Wir wollens frischlich vahren an,
Khainen darin leben lán.
(Ista pesem.)

I.

Vino pije Oger Fêrenc Tahi,
Vino pije na graščini svoji,
Na Sosedu, grádu na Posavji.
Ž njim ga pije svetlih gostov družba:
Grofov sedem, vitezi četrje,
Vsi sinovi vójvode Arpáda;
In barón med njimi jeden nemški,
Jožef Turen, vlastelin na Krki,
Vlastelin in stotnik čet uskočkih.
Teče gladko v grla vince sladko,
In skoz grla stopa vince v žile,
In po žilah stopa gostom v duše,
Stopa v duše, v srca jim junaška.
Čudodélnik duh si vinski divni!
Prideš v žile, kri se nam segréje,
Prideš v srce, bije nam hitreje,
Prideš v dušo, pa nam oživí se,
Razvedrí se in razveselí se:
Čudodélnik duh si vinski divni!
Čuda delaš dnes i na Sosedu.
Omečila srca so se gostom
Pa v junaška ljubijo se lica,
Ljubijo se in objemajó se.
A ustane mi za mizoj Turen,
Jožef Turen, stotnik čet uskočkih,
Dvigne čašo rujnega bizeljca,

Dvigne čašo, začne govoriti:
»Krasno smo pri tebi se sestali,
Ljubi sôsed ti naš, Fêrenc Tahi!
Bógme, tu je pravo še življenje,
Tu pri tebi! Skoro sem pozabil,
Od kedaj že gost sem tvoj presrečni. —
Ali, prašam vas, gospóda slavna!
Kdo dandánes treba lepše zloge,
Nego plemič stiskani povsodi?!
Hudih časov, oh, smo doživeli.
Plemstva stari májejo se stebri,
Kdó jih máje, kdó podreti hoče?
Ha-ha, bratje, sram me je, a res je!
Kmetje to so, délavci, seljaki,
In slovenski in hrvaški kmetje;
Ijud umazan krati nam pravice,
Posvečene od stoletij šege.
Človek kmečki in plebéj — povéjte! —
Kakšno pravdo naj imá neplemič?
Mi vsi vemo to, gospóda draga:
Človek pravi, to je sámó óni,
Ki ga diči — grb na pergaménu!
Mi vsi znamo, kaj je volja božja:
Jeden rojen je, da gospoduje,
Drugi pa, da prvemu hlapéjuje;
Jeden delaj, drugi tam počivaj!

Jeden stradaj, drugi pa uživaj! . . .
 Pa ukaži kmetu danes tlako:
 Koj zagóde pesem ti o pravdi,
 Takt pa bíje s cepcem ti po hrbtu.
 Zagrozí ti še z Matijem Gubcem,
 Kraljem novim, kmečkim kraljem svojim,
 Ki gradove nam podere naše! . . .
 Nekrščansko se postopa z nami,
 Oh, krivice nam godé se težke! . . .
 Ne, ne! Tebi, mili Fěrenc Tahí,
 Tebi bati ní se roke selske
 Tí brzdati znaš jih in krotíti,
 Tepeš jih in bičaš temeljito,
 Oslavil si daleč se po svetu.
 Občudujem plémiški tvoj pónos,
 Posvečujem polno to ti čašo!«

»Vivat! Eljen!« — in poljubi vroči
 In objemi in junaške sózle!

Čašo novo si nalije Turen,
 Nadaljuje govor v sveti jezi:
 »Mojster res si v strahovanji, Tahí!
 Ali, bratec, — čaroděj še nisi!
 Čarati zná sámó Jožef Turen,
 Tvoj prijatelj, stotnik čet uskočkih.
 Bistra teče mimo tebe Sava,
 Ali predno mine teden tretji —
 Hódi gledat mi na breg valove! —
 Predno mine dnij ti trikrat sedem:
 Voda bode Sávine rudeča!
 Vso prečaral bodem reko čisto;
 Čudesu se mojemu boš čudil:
 Jožef Turen, moj prijatelj nemški,
 Čaroděj je pravi, mi porečeš!
 Stáviva dnes pred svedoki stavo,
 Vádljajva se, brate, Fěrenc Tahí:
 Ako méni se posreči čara,
 Ako Sava tekla bo rudeča,
 Tí mi pošlješ v stavo sivca konja,
 Da ga jezdim po ravninah krških.
 Ako pak se čara ponesreči,
 Sava teče ob obroku bistra,
 Onda, sósed, tí dobodeš stavo.
 Pošljem tebi stavo jaz še lepšo,
 Pošljem tebi, kar imaš najrajši:
 Rožo bélo in napárl razvélo,

V vrtu kmetov mojih tam ubrano,
 Pošljem v stavo ti — deklè slovensko!«

Ko je Tahí razumèl zdravijco,
 Razumèl, kar pravi Jožef Turen,
 Plane kvišku kakor ogenj žívi:
 »Mož-beseda, ljubi sósed Turen,
 Mož-beseda, stavo to vsprejemam!
 Vse omizje slavno nama pričá.
 Težko čakal čarovnj bom tvojih,
 Rad bi videl, kako hočeš, bratec,
 Savo našo nam porudečiti;
 Rad ti pošljem tudi sivca konja,
 Da ga jezdiš po ravninah krških:
 A še rajši jaz bi videl vendar —
 Naj v uhó ti željo pošepečem —
 Da umétnost se ti — ponesreči!«

»Vivat! Eljen! Stava je veljavna!«

Seže v roke Tahí gostu Turnu,
 V roko seže, da se vadlja zveže;
 V roke seže Turen vsem po vrsti,
 Za slovó še vse poljubi gorko,
 Vse poljubi góste in objame;
 V pónzi nóči se od njih razloči,
 Jáše prámo na svoj grad na Krki.

2.

Vsak dan jáše Tahí z gósti k Savi,
 Hodi gledat Sávine valove,
 So li bistri, ali že rudeči.
 Jáše gledat Tahí teden prvi:
 Sava teče bistra, ko poprėje.
 Jáše gledat Tahí teden drugi,
 Od nedelje do nedelje druge,
 Radoveden tam stojí na brégu,
 Radovedni vsi zróv reko pód-se:
 Sava teče bistra, ko poprėje.
 »Čarovništvo«, reče Fěrenc Tahí,
 »Čarovništvo menda ní baš lahko,
 Savo vodo to porudečiti,
 Ali pa se šali z nami Turen!
 Ceterum, če stvar se izjalóvi,
 M éni, bratje veste, — to tém ljubše!«

»Sedem dnij še čakajmo, prijatelj!«

Jaše Tahi zopet z gósti k Savi,
Hodi gledat reko teden tretji;
Vsak dan tam na pródu mi stojijo,
Vsak dan, vse od jutra do večera.

Kólne Tahi, kolnejo tovarši

In na Turna se hudó jezijo:

»Ha, za nos nas vodi Nемеc zviti!«

Dan napóčil jim je trikrat sedmi.

Jaše Tahi k Savi dan poslednji,

Spéje k reki z gósti na vse zgodaj,

Baš na praznik Agate svetniče.

Pod kopiti škriplje sneg konjičem,

Z véj srebrno se leskeče ivje,

In pod nébom kroka gavran lačni . . .

A junaki dirjajo mi k Savi.

Gor in dol po pródu jaše Tahi;

Hudomušno suče vranca konja,

Sučé ga in tepe brez potrebe,

Hudomušno zbáda ga z ostrogoj

Zdaj na desni, zdaj na levi v trébu.

Jašejo ž njim gostje radovedni,

Gledajo in vódo vsi motrijo,

Čakajo od jutra do poldnéva:

Sava teče bistra, ko popréje!

Divje škriplje že z zobmi mi Tahi,

Brke viha in od jeze piha,

Kólne Turna, v peklo ga proklinja:

»Dan poslednji . . . zlágal je baron se!«

»Do večera vstrájajmo še, sósed!«

Gor in dol po pródu jaše Tahi,

Zróč nestrpno v Savino vodóvje

In kolnóč skoz zóbe kletve grde.

Jašejo ž njim vitezi in grofi,

Tahija na glas pomilujoči,

A na tihem — se posmehujoči.

Gleda solnce zimsko skoz oblake,

Gleda ne, mežika le zaspáno.

A razgrne se zavésa siva,

Z jasnega se solnce ózre dóli,

Gleda z néba toplo in prijázno,

Gleda svetlo v Savine valove:

»Kaj je to? Ne vidite li, bratje?«

»Dà, kalí se Sava, brate Tahi!«

»Vidim prav? Ha, prek in prek se barva!

Torej vendar — čarodéj — si — Turen? . . .

Ne, ne! Vára luč očij me mojih! —

Zájmino si, bratje, Save v čaše!«

Zájme v kupo vode rečne Tahi,

Zájme gost je vsakter v kupo svojo.

Proti solncu kupe vsi držijo:

»Voda v kupah je zarés rúdeča!«

Zájmejo iz Save vode drugič,

Proti solncu kupe vsi držjo:

»Voda v kupah je zarés rúdeča!«

Zájmejo iz Save vode tretjič,

Proti solncu kupe vsi držijo:

»Voda v kupah je zarés rúdeča!«

Ne počaka, da domón prijaše,

Kar na pródu piše Tahi Turnu,

Piše pismo, lépo ga pozdravlja:

»Slava ti! Do zémlje se ti klanjam!

Mislil sem že res, da si — Pavliha,

A ostal si, sósed, mož-beseda!

Čarodéj si; rad ti čast priznávam.

Ali predno pošljem sivca konja,

Děj, pověj nam in razloží, bratec:

S čím prečaral si nam Savo bistro,

S čím pobarval reko si rúdeče?

Mar črmine imaš préveč v kleti,

Pa si v Savo jo iztočil danes?

Ali črešenj si nakuhal suhíh,

Pa si v Savo sók izlil čaróvni?

Ali pa si bržčas bil na lovu,

Tam nastreljal zajcev brez števila,

Brez števila srn, volkóv, medvedov,

Pa si v Savi plenu kri izpiral? . . .

Děj, pověj in razodeni tajnost,

Predno pošljem tebi sivca konja!«

3.

Vino pije Oger Fêrenc Tahi,

Vino pije na graščini svoji,

Na Sosedu, grádu na Posavji.

Ž njim popiva svetlih góstov družba:

Grofov sedem, vitezi četrje,

Vsi sinovi vójvode Arpáda.

Hej, to bil je zopet vaš dan, godci,

Fantje črni, vi ciganski fantje!

Niso gosli jókale zastónj vam,
 In zastónj ne vrískale veselo:
 Koljkor pesmij, tóliko cekínov! —
 Pili vince ta gospóda svetla,
 Vse od jutra do noči ga pili,
 Čas brez broja od zdravíjc pobili.
 V nóči pózni že razhajali se,
 Za slovó že brat poljublja brata:
 Dóspe pismo od barona Turna
 Baš na róke Tahiju, graščaku!
 Čita pismo Tahí góstom svojim,
 V pismu Turen Tahiju poroča:
 »Ne budáli, ljubi bratec Tahí,
 Ne budáli ter se mi ne šali!
 Nimam v kleti preveč jaz črnúce,
 Da bi Savo barval ž njoj globóko:
 Tudi črešenj nisem kupal črnih,
 Da bi s sokom Savo bil prečaral;

Pač pa bil sem v ístini na lovu!
 Nisem streljal zajcev za zabavo,
 Ne volkóv, ne srn in ne medvedov,
 Nego kmete puntarske lovíl sem,
 Té slovenske in hrvaske kmete!
 Slavno jih pri Krškem sem premagal
 In Krščane ž njimi vred uporne!
 Vse pobili moji so Uskoki,
 Vse pobili, kar so jih dobili,
 Vse poklali, ki se jim udali!
 Kri človeška tekla je v potokih,
 Tekla v Savo pa ti jo skalíla,
 Jo skalíla in porudečila.
 To je, bratec, vsa umétnost moja.
 Rad bi prišel sám na Sosed k tebi —
 Truden sem od čarovnjíje klete!
 Póšlji skoro mojega mi sívca!«

Gorázd.

List iz dnevnika.

Zamišljen potnik sam sedim v kupéji,
 Skoz okno se upira pógled moj,
 Kjer na drevesi vsakem, vsaki véji
 Mrtvaški list priroda píše svoj.

Meglà otožno lega po dolinah,
 Studéno ivje krije mrtví breg,
 Pod mračnim nebom góri na planinah
 Vrhove venča večnobeli sneg.

A jaz zamišljen sam sedim v kupéji,
 Od dóma stráni vlak z menój hití,
 Hití z menój in s sliko, ki v aléji
 Motrile nekda j so mi jo očí.

Nikdar poprej še niste prišla sáma
 Na klóptico v popoludnévni blád,
 Gotovo vselej stara garde-dama
 Hodíla Vas je skrbno varovát.

A danes ni je bilo. — Kako živo
 Vzdrhtélo v prsih mojih je srcé,
 Ko gledal sem Vas, v rókah Vam vezívo,
 Na lici bile róže so cvetné.

Sanjavo tèmno Vam okó je zrló
 Na nežno delce nežnejših še rok;
 Nad Vami pa poletje razprostrló
 Zelenih vej je slikovít obok.

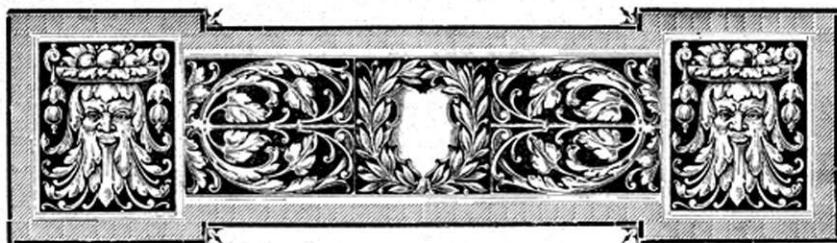
Pogosto skoz košato se je drévje
 Potajno solúčen prámen k Vam prikrát,
 In z modro pentljico njegov se sév je
 Na črnih Vam laséh ljubó ígrál.

Da stopim k Vam srcé mi je velélo,
 A koj umolknilo je od strahú:
 Na drevji listje tajno je šumélo:
 »Ne káli deví srčnega mirú!«

Na drevji listje tajno je šumélo,
 Ob deblu sem ostál motrèč Vaš lík,
 In v srcí mojem tího je zvenélo:
 »Ostani srečna, díka ženskih dík!«

Fr. Gestrin.

Vanda.

Povest.

Spisal Josip Starè.

VI.

Kadar lačen pes nima druge hrane, gloje kost, ki jo je izteknil za kakšnim plotom. Tako so ljubljanske klepetulje po ves teden obirale mali dogodek v Glovackega veži. Pravega itak nobena ni védela, zato pa si je v hudobni domišljiji svoji tem več izmislila; vsaka druga je nekoliko dodala, a napósled so se pripovedovale po mestu tako grozne stvari, da so se pobožne samíce kar križale, stari ljudje pa so majali z glavo in tožili, da ne poznajo več stare Ljubljane svoje. Toda kmalu so tudi najhudobnejši jeziki umolknil; le tu in tam je še kdo rekel kakšno besedo, ali zastarelo blebetanje ni več nikogar zanimalo in bilo je konec neprijetnemu govorjenju.

Drugače je bilo na Glovackega dômu pod gradom. Tu se kar ni in ni hotela zaceliti globoka rana, ki jo je Vanda s »prvo ljubeznijo« usekala materi svoji. Šele pred božičem je gospá toliko okrevala, da je mogla vstajati, iz hiše pa ni smela iti vso zimo ne. Vanda ji je stregla, kakor le dobro dete more streči roditeljici svoji. Mati je znala ceniti veliko njeno skrb in ni védela, kako bi ji pokazala, da je zadovoljna ž njo. Nikdar se niti z najmanjšo besedico ni doteknila dogodeb pred boleznijo; a če je videla, kako véne lepa njena hčerka, milo jo je pogledala in debele solze so ji zalile trudne oči. Bila je zopet tista dobra mama, ki je sodila po srci svojem, ne po prigo-varjanji zvutih kovarjev in sebičnih lizúnov. Z materjo se niti Vanda skoro ni genila iz hiše in kadarkoli je mogla, naprosila je Dobravčevo in še kako drugo gospó, da so za kratek čas prišle malo tarokirat. Stara Dobravka je posebno rada kvartala in ni mogla zatajiti veselja svojega, če jo je Vanda prišla vabit. Zadovoljno se je nasmijala skozi

velike svoje naócnike in jo na ves glas vprašala: »Ali bomo kralja dali?« To so bile pri taroku stalne njene besede in bile so zmeraj slovenske, tudi če je nemški govorila. Takšni sestanki so pač bili za stare ljudi in bolni gospé so prikratili marsikak dolg zimski večer, ali Vandi je trebalo druge zabave, druge družčine. V tem, ko so deklice v njenih letih hodile na ples, na led in v gledališče, bila je ona vedno domá, in prav malokdaj, da je ob nedeljah iz cerkve gredé na kak trenutek skočila k Smaragdi, seveda vselej skrivaj, kajti mati bi se takoj bala, da ne bi pri Sieminskih dobivala poročil od Borovskega. Ni se manjkalo odličnih gospij, ki so s hčerami svojimi dohajale v poséte h Glovackovim; ali to je bilo zmeraj le predpóludne, a ni bilo po domače, odkar je gospá Glovacka po smrti svojega možá živila bolj sama záse.

Pa saj bi bila Vanda lahko pogrešala vseh tistih veselic, ki so jih druge deklice uživale v polni meri, ko bi le imela koga, da bi se ž njim mogla pomeniti o srčnih svojih stvaréh. Ne bi bila marala, ko bi jo mati kdáj pokarala zaradi Borovskega, čula bi vsaj njegovo ime. Neža je bila jedina, ki ga je jedenkrat vzela v misel. Gospodična se ji je smilila, pa jo je mislila malo potolažiti s tem, da bi besedo napeljala nánj. Že večkrat je hotela vprašati po njem, ali nikdar se ni prav upala. Ko se je pa Vanda nekega dné delj časa mudila v kuhinji in bila zgovornejša, kakor po navadi, ohrabrí se Neža in začne:

»Gospodična, tisti častnik, ki nam je takrat pomagal našo gospó čez stópnice nesti, je pač čisto drug gospod, nego doktor Maček. Nikar mi ne zamerite, ali kaj veste, kaj je ž njim?«

Vanda se nejevoljno obrne in gre iz kuhinje, ne da bi le jedno besedo odgovorila. Neža je bila čisto poparjena in nikdar več ji ni prišlo na misel, da bi vprašala gospóde, kar ji niso razodeli samí.

Zima je bila pri kraji, sneg je skópnel in že so se pokazale prve cvetke, beli zvončki in rmene trobéntice. Minil je tudi že predpust; pobožni Ljubljánčani so pridno hodili k póstnim pridigam, in če je bilo lepó vreme, sprehajali so se popóludne radi proti Bóžjemu Gróbu. Gospá Glovacka se je tudi že veselila, da bode kmalu smela zapustiti tesno zidovje, pa se naužiti čistega zraka v prebujeni prirodi. Od dné do dné je teže prenašala neprijetni zápor, kajti delati ni smela mnogo, zmeraj čitati pa tudi ni mogla, dasi ji je to bila najljubša zabava. Ravno se je bila zopet čisto zamislila v lépo knjigo, katero ji je poslal gospod Jurij, izpovednik njen in stari prijatelj Glovackega rodbine. V tem nekdo potrka, vrata se odpró in — gospá ni verjela svojim očém — pred njo sta stala Sieminski in žena njegova, Smaragda.

Gospá Glovacka je bila tako iznenadena in zmedena, da précej ni védela, kaj bi rekla. Šele ko so vsi trijé sédli, nasmijala se je prijazno in vprašala:

»Kakšni sreči se mi je zahvaljevati, da tako redke gôste zopet vidim na dômu svojem?«

»Dobro ste rekli; v naših razmerah smemo to pač imenovati srečo,« odgovorí Smaragda in žalostno povesi oči.

»Srečo, srečo!« bridko naglasi Sieminski, »prav tako srečo, kakršna doletí drobnega ptíčka, če ga iz male kletke denemo v veliko.«

»Gospóda danes kar v podobah govoré,« pristavi gospá Glovacka, »jaz sem prikrite besede zmeraj težko umevala.«

»Odpustite, milostiva,« opravičuje se Sieminski, »ljubeznivo Vaše vprašanje nas je zapeljalo v stran. Prišli smo po slovó.«

»Po slovó?« seže mu gospá Glovacka v besedo, kakor ne bi bila dobro čula.

»Po slovó!« potrdi Smaragda. »Odpotovali bomo v Trst.«

»Čez praznike?« zopet vpraša gospá Glovacka, ki kar ni mogla dočakati, kaj je te »čudne ljudi« pripeljalo k nji.

»Za zmeraj!« kratko zavrne Smaragda.

»Za zmeraj?« čudi se domača gospá; vendar ni mogla skrivati velike radovednosti svoje in nekega tajnega zadovoljstva.

»Dobili smo najvišje dovoljenje, da se preselimo v Trst, kar nam bo v toliko olajšalo naše stanje, da bo tudi stari oče žene moje smel bivati pri nas,« pojasnuje Sieminski.

»Prav od srca Vam čestitam! Vém, da ni, kakor bi si želeli; ali komu pa gre vse po volji?« mirno je rekla Glovacka ter stisnila roko Smaragdi. Ta bi bila rada besedo navedla na drugo stvar, pa hitro vpraša:

»Kako pa zdravje Vaše?«

»Ne vém, kaj bi Vam rekla. Zdrava nisem, to vém, in niti ne verjamem, da bi kdaj do dobrega okrevala.«

»Milostiva bi poleti morali iti kam na kmete, v čist gôrski zrak. To Vas bo gotovo okrepečalo; saj je na Kranjskem dôkaj prelepih krajev, v katerih mora človek znova oživeti na duhu in na telesí.«

»Hvala Vam, gospod Sieminski, za Vaš svét. Takisto mi naročajo zdravniki, ali jaz nimam upanja.«

»Nikar tako«, graja jo Smaragda, »najprej mora človek vse poskusiti, a potem še ne sme obupati.«

»Lahko Vam govoriti, ko ste zdravi in mladi. Sicer pa tudi jaz ne zametujem dobrih svetov in pokorila se bom odredbam zdravnikov. Bržkone pojdeva z Vando na Záprice. To Vam je prijazen gradič nad Kamnikom. Tam imam stare dobre znance iz srečnejših časov. Ravno danes mi je pisala gospá in me vabi, da bi čez poletje k nji prišla z Vando.«

»Tako lepe ponudbe pač ne boste odbili, milostiva,« prigovarja Sieminski, »saj si kaj ugodnejšega niti želeti ne morete, kakor bivati pri dobrih prijateljih in se ž njimi spominjati nekdanjih časov.«

»Res je tako; ali sama se le ne odločim. Védeti moram, kaj poreče Vanda moja na to.«

»Vanda bo gotovo v vse privolila, kar bi Vam moglo povrniti zdravje Vaše,« pravi Smaragda. »Kje pa tiči, da je ni blizu?«

»Ni je domá. Lep je dan, pa sem jo poslala, naj namesto mene nekoliko pohodov povrne ljubeznivim gospém, ki so me hodile tolažit v bolezní moji. Prav žal ji bo, da je zamudila tako redke goste. Pa saj se boste še videli, še danes pride k Vam. Meni pa ne boste zamerili, če me ne bo; saj veste, da po bolezní svoji še nisem bila z dóma.«

»Kaj pa mislite!« pravi Smaragda. »Za Vas še nikakor ni čas, da bi začeli na zrak hoditi; vreme je preveč izpremenljivo. Bojim se, da smo Vas že predolgo zadrževali.« Na to namigne možu svojemu, da je čas k odhodu, in oba se poslovita pri gospé, o kateri sta dobro védela, da jima nikdar ni bila nagnena.

Šele ko sta Sieminski in žena njegova odšla, mogla se je Glovacka z vso dušo veseliti nepričakovane novice, da tudi tadva izgineta iz Ljubljane. Za Vando tedaj ne bo več nobene nevarnosti, nji pa se ne bo več treba siliti in hliniti prijateljstva, od katerega v njenem srci nikdar niti iskricice bilo ni. Takoj je zopet jela misliti na Mačka in obžalovala, da ga ni več v Ljubljani. Vse bi se dalo poravnati in hčerka njena bi mogla v kratkem biti srečna in preskrbena. V tem stopi Vanda v sobo.

»O, Vanda! Ali si že domá? To si res hitro opravila.«

»Kaj pa hočem, saj veš, da je meni kmalu dosti tistih poklonov iz same uljudnosti in pristojnosti, pri katerih je srce prazno.«

»Draga hčerka moja, to ti je svét. Kdor hoče živeti v svetu, mora se pokoravati njegovim šegam in zakonom.«

»Hvala ti za takšen svét; ne maram ga, rajša se ga popolnoma odrečem, pa se zadovoljim samo z jedno tovarišico, ki mi bo iz srca govorila in me iskreno ljubila.«

»Pustiva to; skoro bi ti bila pozabila povedati, kdo je bil pri nas.«

»Kdo?« vpraša Vanda hladno.

»Sieminskovi.«

»Sieminskovi!« ponavlja hči z zategnenim glasom in se čudi.

»On in ona«, poudarja mati, »prišli so po slovó. Dobili so dovoljenje, da se preselijo v Trst in da bo tudi stari oče smel bivati pri njih.«

To kratko poročilo je zadelo Vando kakor strela z vedrega nebá. Na vso moč se je premagovala, da ne bi izdala strašne žalosti, ki je potresala vso dušo njeno. Izkušena mati je to takoj zapazila, a ker je poznala hčerko svojo, kako je v tej stvári občutljiva, pritajila se je ter mirno zopet poprijela besedo:

»Vanda, tebi sámí bode iti, da se posloviš od njih. Pa kar danes pojdi, kajti jutri se utegnejo že pripravljati na pot, pa bi jih motila.«

Dobro, mama,« odgovorí Vanda in odide v svojo sobo, kjer se je bridko zjokala, da bi si olajšala hude bolečine. Srce ji je plálo od bolečine, ko je pomislila, da je zdaj pretrgana zadnja véz, da je splaval po vodi prav vsak up, da bi se kdáj mogla zopet sniti z Bronislavom. Nič ji ni odleglo, ko je popóludne šla k Smaragdi; še huje ji je bilo, ko jo je vsaka stvar le še živeje spominjala nánj, na tiste lepe ure, ki so ji onda tako hitro potekale. Zdaj se bo do dobra zatrla vsaka sled kratke sreče njene. To je bilo grozno in kar ni se mogla ločiti od milega ji kraja. Smaragda jo je tolažila, kakor je najbolj védela in znala; kako so čudna pota modrosti božje, da se lahko vse na boljše obrne in morebiti prej, nego mislimo. Ali to je bilo premalo gotovega in ni moglo zadovoljiti deklice, ki je v kratkem svojem življenji izkusila že toliko bridkega.

Bila je Velika noč in vsakdo se je po svojem veselil prelepega praznika, s katerim krščanska cerkev tako umno slaví vstajenje Gospodovo in odrešenje naše ravno tačas, ko se vsa природа vzbuja in tako rekoč veseli odrešenja svojega od zimskega spanja in mraza. Vanda niti tega veselja ni poznala, njeno srce je otrpnilo za vsak radosten občutek, a da bi beda njena bila še večja, oglasil se je zopet doktor Maček. Ni pozabil, kar je obétal gospé Glovacki, in res je pisal v Verono svojemu prijatelju ter mu razodel sovražne naklepe svoje zoper nadporočnika Bronislava Borovskega. Toda navzlic najboljši volji prijatelj v Veroni ni našel pičice, da bi na nji mogel razpresti kako proganjanje imenovanega částnika. Borovski se je tako vzorno védel ter

bil tudi v službi tako natančen, da je tovarišem svojim bil za vzgled. Niti na pošti ni bilo najti, da bi si dopisoval z ljudmi, ki so nevarni novemu državnemu redu. Le to je zvedel prijatelj, da stanuje pri mladi, bogati vdovi, ki se zanima zánj; ali to da ni nič slabega, ker sta oba neozenjena in imata vse pogoje, da bi mogla skupaj stopiti v zakon.

»Imam jo!« vskliknil je zviti doktor in se škodeželjno nasmejal sam v sebi, ko je čital o mladi vdovi, da se zanima za Borovskega. Ta neznatna stvarca je nesramnemu spletkarju bila dovolj, da si je izmislil grdo laž ter na nji osnoval svoje kovarstvo. Napisal je sam sebi pismo, poslal je prijatelju v Verono prošé ga, da mu prav tak list piše, kajti to da bo odločilo srečo njegovo. Prijatelj se je smijal »zaljubljenemu« tovarišu, pa mu je tem rajši izpolnil željo, ker v takih stvaréh tudi on ni imel tanke vesti. Mačku je naročeno pismo ravno še o pravem času došlo, ko je čez praznike šel na Kranjsko na kratek dopust k svojcem. Nazaj gredé se je pomudil dva dni v Ljubljani in oglasil se je tudi pri gospé Glovacki. Drug družega sta bila vesela. On ji je moral obširno povedati, kako se mu godí na Hrvaškem, kaj je po zimi počel, kakšna so hrvaška gospóda, kakšna dekleta in če ima kàj upanja, da bi se skoraj povrnil na Kranjsko. Ona mu je zopet pravila, kako so se Sieminskovi preselili v Trst; da Vanda še zmeraj močno žaluje po Smaragdi, ali polagoma da se že potolaži in pozabi vsaj tistega Borovskega.

»Mislite?« vpraša jo lokavi doktor in jo zvedavo pogleda.

»Prepričana sem, saj nima, da bi se s kom menila, nikar da bi ji kdo nosil poročila o njem.«

»To je res; ali to še ni, da bi ga morala pozabiti v srci svojem. Dokler gospodična Vanda ne bo imela gotovega dokaza, da se ji je Borovski iznevéril, dotlej ni upanja, da bi se ga odrekla.«

»To bo težko.«

»Nikakor ne«, seže ji doktor Maček v besedo, »tako j Vam lahko izpričam njegovo nezvestobo.«

»Gospod doktor, tega se skoro ne upam nadejati; povejte mi kar naravnost, kar veste,« prosi ga gospá vsa nemirna in radovedna.

»Vojščak je vojščak; podobni so si vsi, kakor jajce jajcu.«

To rekši seže v žep po listnico, vzame iz nje pismo, katero si je iz Verone naročil, in je ponudi gospé:

»Náte, čitajte samí!«

S tresočo roko prime gospá list, razgane ga in čita:

»Dragi prijatelj!

Nadporočnik Borovski tvoji sreči ne bo več na poti; tolaži se pri lepi mladi vdovi, pri kateri stanuje. Ona sili, da bi se ž njo poročil, on pa se obotavlja. Pravijo, da ga nežne vezi iz prejšnje garnizije zadržujejo; ko bi mu kdo te spone pomagal pretrgati, takoj da bi ž njo stopil pred oltar. Kolikor sem jaz imel prilike opazovati tvojega tekmeča in mlado njegovo gospodinjno, rekel bi, da so omenjene vezi že pretrgane. Ob jednom ti čestitam k izvoljeni tvoji nevesti. Če je res tako plemenito bitje, kakor mi jo v svojih pismih s tolikim navdušenjem opisuješ, vredna je, da se nekoliko trudiš in da tudi kaj trpiš zánjo, predno jo srečen ženin popelješ pod streho svojo. Piši mi, če je trud tvoj zadnji čas obrodil kaj boljšega sadú. Od srca te pozdravlja

iskreni tvoj

V Veroni dné 25. sušca 185*.

Vilko.«

Iz očij gospé Glovacke je sijalo zadovoljstvo, kakeršnega že davno ni bilo videti na nji. Krčevito je držala ležnjivo pismo v suhi roki svoji, v mislih pa je iskala besede, kako bi Mačku razodela silno željo. Napósled vpraša:

- »Gospod doktor, ali trebate to pismo?«
- »Ali Vam je mari kaj ležeče na njem?«
- »Mnogo, mnogo,« odgovorí mu gospá s pomenljivim glasom.
- »Ne bi li smel védeti njegove cene?«
- »Nadejem se, da Vam s tem pismom odprem srce hčere svoje.«
- »Če ima takšno moč, obdržite in čuvajte je, kakor najdragocenejši zaklad. Usoda moja je odslej v rokah Vaših.«

S temi besedami je Maček prepustil list gospé in zopet je upal. Od veselja ni védel, kaj bi počel in kako bi se dobrikal dobrotnici svoji, s katero se je tako popolnoma ujema v svojih mislih in željah. Zadovoljen se je vrnil na Hrvaško in sam se je čudil zvijači svoji, s katero ga tako zlahka izpodrinil neprijetnega tekmeča.

Gospá Glovacka je še tisti dan izkušala moč usodnega pisma. V kotu spalnice svoje je sedela v naslanjači in hitro je z okretnimi prsti sukala pletivo, v tem ko je hči njena pri oknu šivala. Zamišljena vsaka v svoje delo, sta precèj časa molčali, kar vzame mati list iz žepa in ga podá hčerki.

»Ná, Vanda, čitaj to pismo!«

Vanda čita, prebledí in položí pismo na stran rekoč:

»To ni res!«

- »Kaj ni res?« vpraša mati.

»To, kar v tem pismu neki Vilko bléde o Borovskem.«

»Od kod pa ti to véš? Ali imaš mari druge dokaze v rokah, da si upaš tako predrzno tajiti, kar tu stoji črno na belem?«

»Jaz ne trebam pisanih dokazov«, zavrne nejevoljno razžaljena hčerka.

»Glej, glej, to je čudno! Ti imaš torej druga pota, po katerih za máterinim hrbtom dobivaš poročila od njega. Potem že verjamem, da se gospod Vilko moti, ko piše, da so pretrgane vezí.«

»Mama, nikar me tako po krivici ne zbadaj! Odkar je Borovski šel iz Ljubljane, nisem čula besede o njem, ali srce svoje mi pravi, da se mi ni izneveril in to je dovolj.«

»Ha, ha, ha!« smeje se mati na ves glas. »O, Vanda, Vanda, kako si še nedolžna. Če boš toliko izkusila, kolikor sem jaz, sodila boš drugače o moških. Jaz nisem trebala tega pisma, jaz sem že prej bila do dobra uverjena, da Borovski ne misli več na tebe; da si je poiskal druge ljubice, kakor hitro je stopil na italijanska tla.«

»Če si bila že prej uverjena, čemu ti je Maček dal to neumno pismo?«

»Saj mi ga ni rad dal.«

»Tedaj si ga morala lepó prositi zánje? Pač bi rada védela, čemu?«

»Čemu?« zavrne mati srdita, »zato, da bi neposlušno hčerko svojo prepričala, kako po nepotrebnem sebe in mene trapi zaradi človeka, ki nikdar ni bil vreden, da bi se nedolžna deklica zaljubila vánj.«

»Nikar tako, mama; ne sodi človeka, ki ga ne poznaš!«

»Jaz, da ga ne poznam!« huduje se gospá. »ali mari ne vé, ali mari ne vé vsa Ljubljana, kaj je mene spravilo na kraj groba? Ali si že vse pozabila?«

»Ničesar nisem pozabila. Ravno zato, ker nisem pozabila, odrekla sem se vsake nade za prihodnost; odrékla sem se svetu ter sem le tebe imela na skrbi, da bi mi zopet ozdravela in da bi kraj mene še dolgo, dolgo zadovoljno in srečno živela.«

»Ničesar mi nisi storila, dokler mi nisi izpolnila jedne želje.«

»A ta bi bila?« vpraša Vanda v stráhu.

»Da za zmeraj odpišeš Borovskemu.«

»Kako naj mu odpišem, ker mi on še nikdar pisal ni. To bi bilo nespametno in nespodobno.«

»Piši mu, da se ga odrekaš.«

»Kako se morem odreči kake stvari, ki niti moja ni! Saj stoji črno na belem, da ga ima druga.«

»Ali ravno tam tudi stoji, da ga ima le na pol.«

»Mama, saj sem ti že rekla, da sem se vsemu svetu odpovedala. Pústi mi vsaj čustva srca mojega, ta nikomur niso na poti. To je jedino, kar sem si obdržala, družega ne zahtevam.«

»Če si se vsemu odpovedala, ne brani Borovskemu, da bi z drugo bil srečen.«

»Saj mu ne branim.«

»Ali on tega ne vé; moraš mu pisati.«

»Mama, to je preveč! Tega zahtevati nimaš pravice!« zavrne Vanda vsa razdražena.

»Že sem na kraji groba; a prav tvoja svojeglavnost in tvoja neposlušnost me bosta pred časom spravili pod zémlo. Dosti sem imela ozira s teboj, marsikaj sem ti spregledala, zdaj pa je potrpežljivost moja prikipela do vrha.«

Vanda se je fresla na vsem telesi; videla je materi v očéh, da se pripravlja na nekaj odločilnega. Rada bi jo bila potolažila in že je hotela izpregovoriti, da bi zabranila zadnjo besedo. Ali mati jo hitro preséče in se srdito zadere nánjo:

»Nobenega ugovora več!«

Na to se gospá Glovacka vzdigne, odpre míznico, vzame iz nje list belega popirja, pomoči peró in je posili hčeri:

»Tu podpiši!«

»Kaj naj podpišem?« vpraša Vanda plašno, a bila je blede kakor smrt.

»Piši, kar hočeš; samó piši!«

»Mama!« milo prosi Vanda in hoče objeti razkačeno mater. Ali ta jo sune od sebe in znova zagrmí:

»Piši!«

Vandi je srce pokalo. Vsa zbegana ni védela, kaj bi storila. Vest ji ničesar ni očitala; bolj nego kdaj je bila prepričana, da je vse storila, kar dete more storiti roditeljem svojim. Toda gledati bolešno mater v takem razburjenem stanji, tega blágo njeno srce le ni moglo dolgo prenašati. Čisto obupano napiše:

»Slobodni ste!

Vanda«,

in vrže peró ob tla, da se je kar razklalo. Na to se je zaprla v svojo sobo in se bridko zjokala, mati pa je popir zložila v pismo, zapečala in poslala na pošto.

VII.

Pred Kamnikom prav nad mestom se ob gorskem pobočji belí prijazen grad Záprice, sezidan na strmi pečini, da so ga v starih časih lože branili proti sovražnikom in bojaželjnim domačim nepokojnejšem. Toda časi so se izpremenili in tudi Záprice nimajo več nekdanjega lica. Stolpe in druge utrdbe so podrli, a namesto njih so okoli grada sezidali prostorne konjske in kravje hleve in druga poslopja, kakoršnih treba pri velikem graščinskem gospodarstvu. Tudi lepa zložna cesta, ki nas pelje prav pred grad, je znamenje nove dóbe in nam priča, da so minuli časi, ko se je plemenita gospóda na nepristopnih krajih zapirala drugemu svetu. V tako prerojeni in pomlajeni obliki so Záprice ušle žalostni usodi Malega in Starega grada kamniškega, o katerima le pravljice še govoré. V tem ko je na Zápricah do naj-novejših dnij bilo dosti življenja, stojé na Malem in Starem gradu že zdavnaj samó še gole razvaline kakor grobni spomeniki propale ljudske moči in slave. Danes pa so tudi Záprice jele hirati. Od nekdanjega graščinstva ni ostalo toliko zemlje, da bi se graščak ob nji preživiti mogel; grad je prazen in le po leti prav malo časa bivajo v njem njegovi gospodarji, ki se hitro menjavajo drug za drugim, odkar je pomrla stara zápriška gospóda.

V polovici našega stoletja sta živela na Zápricah gospod in gospá brez otrok. On je bil bolehen uradnik v pokoji, ona pa je bila odlična gospá stare šege, duhovita in izobražena kakor malokatera njene dóbe. Po duševnih darovih svojih prav podobna ji je bila njena sestra, ki je slepa sirota tudi bivala na Zápricah. V lepi zlogi so živeli vsi trije skupaj in prav radi so imeli, če je kdo k njim prišel v gostí, saj so imeli prostora dovolj, in graščina je tudi bila velika, da ni bilo skrbi za vsakdanje potrebe. Z Glovackimi so bili stari znanci, in vselej so pri njih ostajali, kadar so za kak dan prišli v Ljubljano. Zadnja leta pa niso več hodili z dóma nekoliko zaradi bolehnega gospoda, nekoliko zavoljo slepe sestre, katere ni bilo mogoče povsod jemati s seboj. Ko so čuli, kako hudo je zbolela gospá Glovacka in da ne more okrevati, povabili so jo, naj takoj v prvi pomládi pride k njim na Záprice, in v vsakem pismu so ponavljali prijazno ponudbo. Gospá Glovacka je nameravala šele po leti iti na kmete, ali zadnje dogodbe so njeno in hčérino zdravje znova pohabile in pospešile odhod iz Ljubljane.

Kamniški voznik je že dopóludne naložil vrhovát voz zabojev, posteljine, kuhinske posode in kar družega treba za daljno bivanje na kmetih; popóludne pa so se v najeti kočiji odpeljale gospá Glovacka

s hčerjo in kuharico. V Kamniku je ravno zazvonilo angeljsko pozdravljenje, ko so prispele na Záprice in skozi vélika vrata prednjega poslopja zavozile na ograjeno dvorišče pred grad. Prvi, ki jih je pozdravil in napovedal gospódi svoji, bil je Sultan, ki je kakor blisek šinil iz pasje luknje svoje ter lajal in se zaganjal proti kočiji, dokler je sezala železna veriga, za katero je bil priklenen. Takoj so hlapci in dékle priskočili na postrežbo, a kmalu so tudi grajski gospod in gospá ter celó slepa sestra opiraje se na palico prišli pozdravit dobro-došle goste. Pripravili so jim dve sobi in kuhinjo v postranski hiši, kjer so mogli biti čisto záse; vendar imeli so le nekoliko korakov do stanovanja domače gospóde, da so ob vsaki uri in o vsakem vremeni mogli priti k njim v družino, če bi se jim ljubilo. Prvi večer so morali biti v grádu pri večerji in zápriška gospá je Glovacko kar takoj vzela izpod pazuhe in jo peljala k sebi, v tem ko sta Vanda in Neža izložili najpotrebnejše stvarí in jih v naglici pospravili v novem stanovanji, da je bilo za čez noč.

Drugo jutro je bila Vanda prva na nogah. Kar strmela je ko je odprla okno spalnice svoje in odmeknila lesene okníce. Vshajajoče solnce jo je poljubilo z zlatimi svojimi žarki in ji prijazno razsvetilo kraj, ki se je pokazal njenim očem. Takoj pod gradom se je razprostiralo ravno poljé podobno veliki pisani preprogi, a okoli in okoli ob širokem obzorji so stali zeleni hribi in sive goré. Tu in tam so se belile večje in manjše vasi opásane s sadnim drevjem, in med njimi so premnoge cerkve in cerkvice pričale o pobožnosti pridnega národa slovenskega. Bilo pa je še nekaj, kar nam ne more povedati ni pisateljevo peró, ni risati slikarjev čopič, in to je tista tiha sreča, tisti blagodejni mir, tisto zadovoljstvo, ki človeku tako neznano dobro dé, kadar iz mestnega hrupa in šuma pride v lep górski kraj. Tudi Vanda je uživala to srečo, od katere ji je kar utripalo mlado srce njeno, a ko so se ji od čistega jutranjega zraka širile prsi in se polnile z novo močjo, ni vedela, kaj bi od samega veselja. V tem je visoko pod jasnim nebom zažvrgoel drobni skrjanček, s Podgorja pa zapél zvon ter budil na delo in k molitvi. Tedaj je Vanda v velikem blaženstvu sklenila roke, povzdignila oči k nebu in v zahvalni molitvi slavila Stvarnika vsemogočnega. —

Bivanje na Zápricah je gospé Glovacki povsem ugajalo in kmalu se je čutila pokrepčano na duhu in na telesi. Navadno je s pletivom v roki posedala na vrtu ter gledala doli na prijazni Kamnik ali pa se ozirala po visokih planinah; časih je šla s hčerjo kam na sprehod, časih pa se je z zápriško gospódo peljala v črno ali tuhinjsko dolino

ali pa na doleno stran proti Mengšu in Vodícam. Po večerji pa so se vsi skupaj zbrali v grádu pri bolehnem gospodu in ž njim igrali tarok. Vanda se je v vse voljno udala in v veliki skrbi za mater svojo ni nič pogrešala mlade družčine. Z lepim in ljubeznivim vedenjem se je zápriški gospódi tako prikupila, da so jo imeli kakor svojo. Pa saj je človeka morala geniti, če je videl koliko vstrpljenja je imela s slepo siroto in kako se je potrujala, da bi jo kratkočasila in ji saj nekoliko olajšala žalostno njeno stanje. Toda najrajša je bila Vanda sama. Če je bila mati v grádu ali če se je odpeljala na sprehod, tedaj je vzela lepo knjigo ter šla v zápriški gozd, kjer je sedla na klop in čitala ali pa se zamišljena šetala po ozkih stezicah. Malokdaj da bi bila koga srečala na teh samotnih sprehodih; tu in tam kako staro ženíco, ki je pobirala suhljad, ali pa otroke, ki so brali jagode. Kadar bi jo tudi ti reveži motili v njenih mislih, šla je više gori na Vrtaljco. Tako se na najvišjem vrhu zápriškega gozda zove raván okrogel prostor, ki je v prejšnjih časih Kamničanom bil javno plesíšče. Nikjer se Vandí ni dalo tako sladko sanjati, kakor v tem kolobarji, obrastem okoli in okoli od tankih smrék, ki so ji na vse strani zapirale razgled, da ni videla družega, nego visoko nad sábo modro nebó.

Neko popóludne je bila Vanda zopet na Vrtaljši in kar ni se mogla ločiti od nje. Malo je čitala, potem pa knjigo odložila in se zamislila. Že se je solnce nagnilo v zahod in zadnji žarki so zdaj med spodnjimi débli zasijali tudi na Vrtaljco. Vanda je kar strmela in se čudila krasoti zahajajočega solnca. V tem je dan ugasnil in ves gozd se je proti zahodu zasvetil v čarobnem rdečem svitu večerne zarje, Vande je bilo groza od te čudne krasote; plaho se ozre na drugo stran, ali povsodi je že temni mrak légal na zemljo; pogleda kvišku in vidi, da so prve zvezde že migljale na nebu. Predolgo se je bila zamudila. Še jedenkrat pogleda proti zahodu in »o joj!« zakričí na ves glas ter odskoči nazaj. Prav pred njo je v rdečem svitu stala mlada ženska z razgaljenimi prsi in razpletenimi lasmi. Iz temno-rjave polti se je blisketalo dvoje črnih očij, a med rdečimi ustni sta se pokazali dve vrsti belih biserjev. Bila je ciganka, ki je prva izpregovorila.

»Ne bojte se, gospodična lepa, ne bojte se!«

»Stráni od mene!« veleva ji Vanda stisnena med dve smreki, kakor bi za njima iskala zavetja.

»Ne bojte se, gospodična lepa,« ponavlja ciganka s prosečim glasom, »nič hudega Vam nečem.«

»Stráni odtod! Tu nimaš ničesar iskati!« znova veleva Vanda nekoliko ohrabrena in stopi za korak iz tesnega svojega zavetja.

»Gospodična lepa! Nikar me ubožice ne odganjajte kakor psa. Le majhen dar mi dajte, pa Vam bom prerokovala srečo.«

Vanda se je zamislila. Dasi ni vérovala v vraže, vendar se ji je obudila silna želja, da bi si na tem čarobnem kraju, ob tej uri dala po ciganki prerokovati srečo. Še je preudarjala in mirno rekla:

»Kakšno srečo bi ti mēni mogla povedati? Saj me ne poznaš.«

»Morebiti Vas pa poznam, gospodična lepa! Velika negotovost teži Vam blágo srce. Dajte mi drobno ročico Svojo, da Vam z dlaní čitam, kar bi radi védeli.«

»Ti da bi z dlaní čitala?« čudi se Vanda.

»Vse znam z dlaní čitati«, zagotavlja ciganka »ali — ponižno prosim za kakov darek.«

Vanda seže v žep in ji podá nekoliko drobiža. Ciganka ga hlastoma zgrabi in hitro vtakne nekam za razdrapano krilo svoje, potem poljubi darežljivo roko in jame po dláni delati čarovniška znamenja in šepetati nerazumne besede. Na prvi hip je Vandi ciganska roka bila neprijeten občutek, ali kmalu ji je vsa ta šala delala veselje. Na pósled se oglasi ciganka in začne prerokovati:

»Lep, mlad gospod vzdihuje za Vami. Daleč je, pa Vas ne more videti. Hudega sovražnika ima. Gore, morje in drugi zadržki so mu na poti. Gospodična draga, velika sreča Vas čaka, ali kratka bo!«

Poslednje besede so Vando čudno pretresle. Molčé je šla za odhajajočo ciganko ter počasi tavela po temnem gozdu nazaj proti grádu. »Ali kratka bo!« zvenelo ji je ves čas na ušesa, dokler je prišedše na dvorišče ni Sultan vzdramil iz tožnih mislij. Čisto zvédrilo pa se ji je čelo, ko je v sobi pri materi nenadoma našla brata Žigo. Bil je nekoliko let starejši od Vande in tudi visoke rasti. Iz mirnih njegovih očij je sevala neka odločnost, ki se nikakor ni strinjala s slabimi telesnimi močmi. Nadušljiv je bil, pa zato ga je rajni oče poslal v Gorico; toda milo podnebje ni vse; človek mora tudi sicer živeti po tem, kakeršno je splošno njegovo zdravje. Ravno na to pa Žiga prav nič ni pazil, nekoliko je precenjeval svoje moči, nekoliko pa se mu je za malo zdelo, da bi sam s seboj imel toliko opraviti, kakor so mu naročali zdravniki in roditelji. Če ga je kdo posvaril, zavrnil mu je nejevoljno: »Bolje umreti, nego li tako dolgočasno živeti!«

Gorski zrak na Zápricah mu je neznano ugajal in tudi kraj mu je bil tako po všeči, da se kar ni mogel ločiti od njega, in od tedna

do tedna je odlašal odhod svoj. Dasi je po duševnih svojstvih svojih bil bolj po materi nego po očetu, bila sta si z Vando vendar tako dobra, kakor le malokdaj brat in sestra. Žiga je bil oprézen mož, ki je pustil vsakemu svoje, a ni mislil, da se mora ves svet ravnati po njem. Kakor sam ne bi nikdar popustil prepričanja svojega, tako je spoštoval osebnost in misli vsakega družega in se po tem ravnal, kadar mu je bilo s kom občevati. Vandi nikdar ni podiral njenih idealov, in četudi ni poznal Borovskega, vendar mu je po vsem, kar je čul o njem, bil ljubši, nego dr. Maček, o katerem je prav tako sodil kakor sestra. Popolnoma sta se torej razumela in odkritosrčno sta drug drugemu potožila težave svoje. Ko sta nekega dné zopet sedela v senci pred zapriškim gozdom in gledala na okoli, tedaj je Žiga nehoté globoko vzdihnil in rekel:

»Kako je vendar lep ta kamniški kraj!«

»Lep je, lep!« pritrdi mu Vanda ter ga začujeno pogleda in vpraša:

»Káj ti je, Žiga, da si zdajci tako tožen? Ali imaš še káj na srci, česar mi nisi povedal?«

»Káj bi ti pravil, saj to vi vsi bolje veste, nego jaz.«

»Ne da bi védela, káj imaš v mislih.«

»No, bolezen svojo.«

»Bolezen svojo!« nasmeje se Vanda. »Za to me pač ni več strah.«

»Káj strah!« zavrne Žiga malo nejevoljen. Strah mene tudi ni. Ali če človek gleda ta lepi svet, potem se mu le milo storí mislečemu, da ga bo moral tako kmalu zapustiti. Zdí se mi, kakor bi v tem lepem kraju moral ozdravéti na duši in na telesi. O zakaj ne morem zmeraj ostati tu!«

»A káj bi tu počel?«

»To je, česar ne vém. Ko bi se tu našlo záme kako pripravno podjetje, ne bi dolgo preudarjal, ali prav brez dela ne morem biti, vsaj nekoliko ga moram imeti.«

»Žiga, to vse nič ni. Za tebe je le mesto in prav Gorica; toda nekoliko bi le moral odjenjati, pa ne vse storiti, kar je večkrat celó zdravim ljudem v škodo.«

»To ne gre. Ne govorim rad o telesnih počutkih svojih, nikar da bi se tako čuval ter varoval, da bi ljudje s prstom za menoj kazali in me milovali. Ne vém, kaj je danes čezme prišlo, ker sem tako mehák in gostobeseden. Zapeljala me je ta rajska okolica, ki nas objema.«

»Ali ti je mari žal, da si bil jedenkrat zopet iskren sestri svoji nasproti?« očita mu Vanda.

»Saj me vendar poznaš, da vam ne pravim rad, kar bi vas žalostilo. Ne vem, kdo je uklel naš rod, ali taka je usoda naša, da ima vsak svoje trpljenje, ali ne, da bi imel tudi jasnih dnij v življenji svojem. Čemu bi vam torej k vašim težavam nakladal tudi še svoje?«

»Drug drugemu olajšali bi breme.«

»Motiš se, če tako sodiš. Glej matere naše, kako se je na Zápricah upokojila, odkar ne misli in ne čuje vedno le o nadlogah naših. Ni moje, ni njeno zdravje je ne skrbi, in vendar . . . Žiga ni izgovoril, kar je imel na jeziku, a globoko se je zamislil. Vanda je to takoj zapazila in čisto prestrašena sili vánj.

»Ničesar mi ne zamôlči; kar ti veš, smem védeti tudi jaz. Govôri!«

»Saj sem itak že preveč govoril.«

»Pri vsem, kar ti je sveto, rotim te, ne muči me delj!«

Žiga se ozre in upre oči svoje v sestro, ki je tako silno vskipela, potem jo tolaži:

»Umiri se, Vanda, hotel sem rêči, kako bi bilo neusmiljeno in okrutno, ko bi s tarnanjem svojim materi jemal še tisto trôhico pokoja, ki ga uživa tu.«

»To ni vse, kar si imel v mislih,« zavrača ga sestra. »Žiga, reci mi odkritosrčno, káj sodiš o materi, káj o sebi?«

Žiga jo milo pogleda in kratko odgovori:

»Vanda, ti nas boš vse preživela.«

»Nikar tako, Žiga, ne obupavaj tako hitro; še se bo našla pomoč.«

»Za mater in záme je ni več pomoči.«

»Od kod to tako za gotovo véš?«

»Zdravnik v Ljubljani mi je rekel, da za mater ni dosti upanja.

— In jaz, jaz sem mlad, pa se lahko še kako leto vlečem, ali dolgo se ne bom. Tja pojdem, kjer je ves naš nesrečni rod.«

»Jaz pa le ne obupam. Zdravniki so se že večkrat zmotili.«

Žiga ji na to ničesar ni odgovoril, le z ramami je zgenil in vstal. Bil je čas, da sta se morala vrniti v grad, kjer so ja že čakali z južino. Tiho sta stopala drug kraj družega; le časih je brat obstal ter sestri pokazal kakšen lep prizor, ki so ga zapazile bistre in zvédene njegove oči.

Nekoliko dnij potem se je Žiga vrnil v Gorico, mati in Vanda pa sta še dolgo ostali na Zápricah. Bila je lepa jesen in kar ni se jima

dalo iti v mesto, in če je tudi bil kakšen deževen dan, bilo je še zmeraj prijetneje iz zaprte sobe gledati na plano proti prijaznemu Holmcu in ponosnemu Mengišu, nego tičati v vednem sómraku domá v Ljubljani. Šele pozno po Vseh Svetih, ko je po gorah že zapadel mrzel sneg in je jela pritiskati zima, vrnila se je tudi gospá Glovacka s hčerjo v mesto. Toda nič se ga nista mogli privaditi, obema se je tožilo po Zápricah in vedno sta se pogovarjali o priprostem bivanji na kmetih, kakor da sta ondu, kdo vé koliko doživeli. Gospé, ki so bile v Rogatci in v drugih štajerskih toplicah, kjer so videle mnogo tujega svetá ter se udeležile raznih veselíc, té so se jima kar čudom čudile in niso védele toliko povedati. Tudi sama se je Vanda rada zamišljala na Záprice in v zápriški gozd, le kadar se je spomnila ciganke, bilo ji je tesnó pri srci, kajti vselej so ji na ušesa zvenele besede »kratka bo!«

Razven teh spominov gospá Glovacka in njé hči nista imeli, kar bi jima kratilo dolge zimske večere. Mati je jela kmalu zopet bolehati in vsak čas je po več dnij ležala v postelji. Bila je čimdalje slabša, zlasti odkar ji po novem letu nobena jed ni več dišala. Vanda je tedaj zeló pogrešála stare Dobravčeve gospé, ki je prejšnjo zimo vsak čas rada prihajala in znala vse spraviti v dobro voljo. Reva ni bila več med živimi; ker je bila gluha, prišla je o češpljevem semnji pod voz in staro pohabljeno teló se ni več dalo zaceliti. Mnogo je trpela, in umrla je, še predno so Glovackovi prišli v mesto. Zdaj je Vanda čisto sama morala stréči bolni materi in ji kratiti čas, kajti gospóda, ki so iz uljudnosti in zarad starega znanstva dohajali v hišo, mudéváli so se le po nekoliko trenutkov in ji niso nič olajšali njenih skrbij. Toda Vanda je bila dobra hči in nikdar se niti v srci svojem ni potožila, ampak le jedno je prosila Bogá, naj bi mati do pómladi vsaj toliko okrévala, da bi mogla zopet iti na Záprice.

(Dalje prihodnjíc.)

Moj grob.

Oh, v daljnem, daljnem tujem kraji,
Kjer pnè krasnejše se nebó,
Kjer zemlja lepa je kot v raji,
Pošilo trudno boš teló.

Nad máno mirta bo šumela,
Pod mirto jaz bom trdno spal,
V naročaj tuja zemlja vzela,
Pokoja tuj mi svet bo dal . . .

L—j.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

III.

Vojaška nastanitev.

Teško da je država nakladala v prejšnjem stoletji podložnikom svojim dolžnosti, katere bi bile teže prenašati, nego je bila nastanitev vojakov. Strah in groza sta šinila čez mesto, kadar je došlo poročilo, da se mu bliža krdelo divjih in zdiviljanih vojakov, kojim bodo morali dati meščani za daljši ali krajši čas podstrešja. Ko sta Karl VI. in Marija Terezija preosnovala avstrijansko vojaštvo, ko se je uvedla takozvana vojaška konskripcija ali vojaški nábor, in se s tem povišalo število avstrijskih vojakov, pričeli so se za prebivalce po avstrijskih mestih hudi, hudi časi, skoraj taki, kakeršne je bilo živeti bivalcem nemških dežel v nesrečni óni tridesetletni vojski. Zlasti preko Kranjskega so bile vojaške čete vedno na poti, bodisi na Italijansko, bodisi proti turški meji. Surove in divje vojake je usoda menda prav zató zgnetla skupaj, da so do krvi mučili miroljubnega meščana. Kaj so pomagale vse njih pritožbe, če bi bile tudi še tako zelo hotele, gosposke niso mogle pomagati. Izdajale so sicer povelje za poveljem in olajšavale meščanom to težo, a vse z ramen je vzeti vendar le niso mogle. Kolikor so mogli, pomagali so si meščani samí; z napórom vseh svojih močij so gradili vojašnice, praznili nalašč za to odmenjene hiše in mestna poslopja in jih odkazovali došlim vojakom za stanovanja, vendar je dostikrat pridrlo toliko vojakov v mesto, da so jih morali radi ali neradi potekniti po hišah svojih.

In kakšna sódrgra se je bila v regimentu (polku) skupaj natekla! Da se je Bog usmili! Saj je bil vojaščine prost, kdor je imel le količkaj, o čemer je mogel rěči: »To je moje!« Prost je bil ves stan plemenitnikov, razven če se niso oglašali samí, prost ves duhovski, meščanski in celó kmetski stan za posestnike bodisi s še tako majhnim posestvom. Vojaštvo je iztezalo torej grabežljive svoje roke le po tujih rokodelskih pomagačih, (kajti domače so znali mojstri dostikrat na kaj premetèn način izviti iz rok vojaške gosposke), po dninarjih, nesvobodnih ljudeh, potepuhih, zanikernih dijakih itd., skratka, vtikali so med vojake po največ ljudi, o katerih ni živa duša rekla: škoda zánje. Kako naj bi se meščan ne bil vstrašil, če so mu porivali dan

za dnem take ljudi čez prag v hišo in med njegovo mirno in pošteno rodovino. A tudi potepuh, potisnen med vojake, bil je res milovanja vreden človek; saj ga v prejšnjem stoletju ni mogla zadeti človeka večja nesreča, nego če so mu po sili oblekli vojaško suknjo in . . . to ne za tri leta, kakor dandenašnji, ampak za vse življenje njegovo. Ni čuda, da je mikalo nesrečnega vojaka, znositi se s svojo trpkostjo nad meščanom, ki ga je milejša usoda obvarovala te nezgode. Čimbolj je meščan jadikoval, tem lože je prenašal vojak bridkosti svojega stanú. Zaradi tega se je rodila med nevojaki óna odurnost, ki po nekoliko v ljudstvu še sedaj ni popolnoma pozabljena.

Uradni zapiski minulega stoletja nam pripovedujejo o marsikateri hudi »rabuki«, ki je časih počila med meščani in vojaki. Mnogo nočij je bil na nogah ves kraj, kjer so »ležali« vojaki; hrupa in vrišča se ni manjkalo. Dostikrat so se za trda spoprijeli in zjutraj so bile videti krvave luže po ulicah. Domá so bili vojaki tiráni, a gospodarji in óni, ki so jih morali imeti v stanovanjih, njih črni sluge.

Celó neznosno je postalo stanje meščanov o dôbi francoskih vojskâ, ko je bila Kranjska velika veža, skozi katero so se vojaške čete v jednomer privirale na Laško in od tam nazaj. Leta 1799. na pr. Novomeščani niso pač bili posebno oveseljeni s poročilom, katero jim je poslala višja gosposka, da je na poti proti Novemu Mestu 352 vojakov, vrhu tega še prostovoljcev, ki so se nosili posebno ošabno. Take čete so se meščani vselej najbolj bali. Prostovoljci, ljudje torej, ki so nesli radovoljno kožo svojo sovražniku v bój na pródajo, dovoliti so si smeli še več, ko njih drugovi, ki jih je le sila in zvijača vteknila v vojaška krdela. Prostovoljci minulega stoletja so bili vselej in vsi izmeček človeške družbe, ljudje, kateri so skrivali pod vojaško suknjo zločine, za katere so človeški in božji zakoni odmenili véšala.

Take sódrge je bilo, kakor že rečeno, l. 1799. napovédane v Novem Mestu 352 glav. Vojaška gosposka, ki jih je meščanom napovedala, pridela je pač nepotrebni dostavek, da so to po večjem ljudje, »die einer besonderen Beaufsichtigung bedürfen«. Zato je ukazala, da morajo biti vsi meščani vse noči, dokler bodo ti ljudje v mestu, z orožjem v roci po konci, kajti bati se je nereda, hrupa in celó ognja. Vrhu tega bi jim utegnilo tudi na misel prihajati, kako bi ubégnili od vojakov. Gosposka je storila meščane odgovorne zato, da ne zmanjka nobenega, in da se to ne bi zgodilo, morajo hoditi vse noči močne meščanske patrolje po mestu in imeti zlasti mestna vrata dobro zavarovana.

Po takem poročilu meščanom seveda ni bilo pričakovati najprijetnejših dnij. In res, takoj prvi večer je nastal med njimi in došlimi

prostovoljci pretep, v katerem so meščani pobili tri prostovoljce, več pa jih hudo ranili, ali tudi marsikateri meščan je nosil drug dan obézano glavo.

Takih gostov se je seveda vsakdo branil pod svojo streho; ker pak je zakon strogo zapovedoval, da ni nastanitve nihče prost, iskali so meščani najrazličnejših ovinkov, po katerih bi se izognili tej neprijetni dolžnosti. Potiskali so si vojake drug drugemu v hiše in pritožeb na to stran ni bilo ni konca ni kraja.

Leto 1800. je dobila n. pr. gosposka brezimno ovadbo, da predstojnik novomeške občine kaj nepravilno pošilja ljudem vojake v hišo; nekateri so po vse leto brez njih, pri drugih pak si le kar vrata podajejo. Višja gosposka je gospóda, ki je imel razdeljevati vojake po hišah, takoj pokarala in mu svetovala, naj postopa v prihodnje bolj nepristransko. Mož je bil zaradi tega grozno razburjen ter ji je poslal natančno poročilo o tem, kako je razvrstil vojake po hišah. Po vsem, kar je v aktih o njem pisanega, bil je pošten in obče spoštovan človek. Zgrabilo ga je tembolj, da se je predrznil zanikerni potepuh črniti ga v takih malenkostnih stvareh. Res je bilo, da je nekoliko hiš izpustil ter ni poslal vojakov vánje, toda zato je imel tehtnih vzrokov. Že pet let je opravljal ta neprijetni posel. Hvale ni žel zánj nikoli nobene, celó nasprotno, strupen jezik ga je še pri gosposki ovadil, češ, nekaterim dela krivico s tem, da streže drugim v roke. Zato je mož konec svojega pisma, v katerem je opravičeval postopanje svoje, prosil gosposke, naj naroči ta posel komu drugemu, zajedno pa vzame na znanje, da neče biti več župan novomeški.

Iz tega pisma si hočemo nekatere stavke ogledati, in to iz dveh razlogov: prvič posnemamo iz njih, da so bili vendar nekateri meščani vojaške nastanitve prosti, bodisi, da so se pri tem opirali lahko na določbe višjih gosposk — a teh določeb se nam ni posrečilo najti — bodisi, da so se naslanjali na staro navado; drugič pak se dá iz tega pisma tudi povzeti, da je treba v Novem Mestu več nego sto let, predno se kaka nedostatnost odpravi. Ko čita človek óno županovo pismo, zdi se mu, da je imelo nekatere kolibe v mislih, ki so iz posebne pijetete ostale do današnjega dne v tisti slikoviti interesantnosti, kakeršno so imele na sebi leta 1800.

V nekatere hiše res ni poslal vojakov, dejal je župan, to pa iz prav tehtnih vzrokov, kajti take so, da bi se človek pomišljaj, ali bi zaprl vánje svinjski rilec, ali psa, kako bi jih odkazal šele za stanovanje branitelju domovine! »Viele Häuser sind so elend, dass es kein Zweifel ist, dass man Bedenken tragen kann, diese vorgebliche

Häuser zu einem Borstenvieh- oder Hundestall zu verwenden, geschweige denn einem Vaterlandsvertheidiger darin ein Quartier anweisen zu wollen.«

Denašnjikom je pač prav dobro razumno, da je izpustil župan pri nastanitvi take hiše, toda izpustil je tudi nekoliko drugih, taci, ki bi bile prav lahko vsprejele vojake pod streho. Opravičeval se je, da so jih že njegovi predniki oproščevali nastanitve in kar se je prednikom zdelo prav in dobro — tega on neče rušiti. Nastanitve proste so bile vse hiše mestnih očetov. Županu se je videlo to popolnoma pravično. To prepričanje svoje je utemeljeval, češ: saj je vendar prav in več kakor dostojno, da se privošči možem, ki se žrtvujejo (mestni očetje) občni blaginji, takšen pač dosti majhen priboljšek, kajti časi, v katerih je kdo samó zaradi ljube svoje častihlepnosti pozabil svoje koristi, minili so že davno; vrhu tega pa se godí to povsod in tudi v Ljubljani, ki je vendar v vsem vzgled.

Za tem imenuje župan nekatere nastanitve proste hiše še posebej in dostavlja tudi razlog, za kaj so proste; najprej hišo neke Marije Papeževe na Bregu h. št. 105. Brezimni ovaduh mu je namreč podtikal, da je opróstil to hišo, ker je bil krstni kum otrok Papeževe netjakinje Cecilije Zieglerjeve. Ne zato, dejal je župan, je hiša oproščena, ampak zato, ker je tako nizka, da ne more v nji po konci stati niti najmanjši vojak.

Oproščena je bila tudi hiša neke Marije Kóžarjeve. Umevno nam je, da v nji ni bilo prostora za vojaško nastanitev. Hiša je imela le dve sobi; v jedni je stanovala Kóžarka sama, v drugi pak neka osebenka (Innwohnerin), ki je imela dijake v stanovanji. Iz istega razloga je bila oproščena tudi vdova Kastelka, po domače Začevka, ki je imela tri dijake v stanovanji. Takisto Josip Unterlokauer, ki je imel dve sobi in 4—5 dijakov, bil je prost. Iz tega smemo morebiti sklepati, da so bili hišniki, ki so dajali dijakom podstréšja, bodisi za plačilo ali ne, nastanitve prosti.

Drugi so bili prosti, ker za vojake res ni bilo prostora v njih hiši. Tako n. pr. je imela neka Helena Papež in neka Neža Ganzerica jedno sobo in tri osebenke pri sebi. Neka Kordula Šlajpoh je imela sicer svojo hišo, a živela je ob milodarih.

Dva ali tri izmed someščanov svojih pak je župan prav hudomušno po stráni brnil ter pri tem celó pozabil, da je jednemu prav isti razlog oproščanja očital, zaradi česar ga je njegov brezimni sovražnik pri višji gosposki natolceval. Dejal je namreč: tudi Mihael Čednik je oproščen, to pa zato, ker je gospod Schrott njegovim otrokom krstni

kum. Kdo je bil ta Schrott, ne vemo, najbrž pa kakov mestni oče. Neko Marjeto Žugljevo so morali oprostiti nastanitve, kajti pri nji je bilo tako nečedno, da ni mogel nihče shajati. Miha Kastelca so morali oprostiti zavoljo njegove vedno bolne soproge, ki pa je bila kaj »rodovita,« dostavil je župan malicijozno.

Celó hudi časi pak so prišli za meščane, ko so se ugnezdili Francozi v deželi. Poprej pod avstrijsko mehko vlado so se ljudje po mestih in trgih z izgovori in jadikovanjem izognili marsikateri sitnosti. Gosposke so sicer dobro védele, kdaj je pritožbam verjeti, kdaj ne, a teže podložnikov so bile res tolike, da so jim jih rade spregledovale, če je bilo le količkaj mogoče. Trda francoska vlada pak ni hotela o popustljivosti ničesar védeti; poznala je jedino le ostro zapóved, kateri se ni izmuznil nihče, naj se je zvijsal, kakor si bodi. Zato so že v prvem letu francoske vlade ponehale popolnoma tožbe meščanov zaradi prehudih bremén, ki se jim nakladajo. Za take tožbe, ki so bile posebno spočetka kaj obile, imeli so Francozi zamašena ušesa. Mnogo jim je v tem oziru koristilo, da so bili ravno tako brezozirni proti svojim ljudem, kakor proti Kranjcem, in da celó dostojanstvenikom svojim, ki se niso strogo vedli po dolžnostih svojih in propisanih jim poveljih, niso prizanašali z ukori. Zanimiv takšen dogodek, tičoč se nastanitve vojakov, vršil se je v Novem Mestu l. 1812.

Matschig, prvi adjunkt novomeškemu županstvu, dobil je dné 25. novembra l. 1812. naslednje na jako grdem popirji in še grše pisano pismo francoskega v Novem Mestu službujočega komandanta (Platzkommandant) Pietragrassa: »Ukazal sem, da se moštvo nastani le v mestu in predmestji Kandiji, a nejevoljen čujem, da je bilo proti povelju mojemu poslano v vasí; za prihodnje si prepovedujem take samovlastne odredbe, kajti naznanim jih brez daljšega govorjenja višji gosposki in vojake po vojaški nastanim. Pietragrassa.«

Prvi adjunkt Maček se je čutil po tem pismu razžaljenega ter poslal Tauffererju, ki je bil takrat délégué na Dolenjskem, naslednje poročilo:

»Gospod délégué!

Ko včeraj gospóda župana ni bilo domá, poslal mi je gospod komandant tukajšnjega kraja na popirji, v katerega je menda zavijal sir, ukaz o nastanitvi pričakovanega vojaškega oddelka, ki bo imel jednega stotnika, štiri častnike, jednega adjutanta, šest seržantov in 253 móž. Ker je gospod župan nastanitev vojakov méni prepustil in celó naročil, zdelo se mi je, da storim z ozirom na to, ker so posojali meščani postelje svoje in pósteljno perilo že vse leto za tukajšnjo

garnizijo, za žendarmerijo pa celó še delj in to zastoj — zdelo se mi je pravim, da storim najbolje, če nastanim to pot v mesto le gospoda stotnika in tri častnike s 35 možmi, v Kandijo jednega častnika in 100 mož, v Gotno vas ¹⁾ ravno toliko, v Šmihel ²⁾ pa 24 mož.

Tako sem storil samó za to, da ne bi se nikomur godila krivica, nikakor pa ne morebiti iz kake pristranosti. A na to mi pošlje go spod komandant svojo ordonanco s priloženim lističem in zagroženim ukazom, ki se zadeva najbrže óbme, ker je v njem govorjenje o nastanitvi.

Zarad tega se čutim razžaljenega v svoji časti in to tembolj, ker sem pri nastanitvi postopal vedno le najpravičneje ter nikdar nikogar ne preskočil kakor sebe, ker sem kot nastanjevalec (Quartiermeister) oproščen, in poštni urad, ki so ga tudi opróstili zakoni.

Prosim Vas torej, gospod délégué, gospoda komandanta zaradi tacega, čast in veljavo javnega urada izpodkopujočega vedenja odločno pokarati posebno še zato, ker sem ta oddelek razvrstil po takih stannovanjih, ki ležé ob njegovem poti in ker nisem dobil nikakega višjega povelja, nastaniti ga po mestu.

Priporočam se ter sem z vsem odličnim spoštovanjem

prvi adjunkt novomeške občine

Još. Matschig.

Rudolfovo 26. novembra 1812.◀

Dandanes bi bil težko kateri civilni uradnik o vojskinem času tako pogumen proti vojaški oblasti tako odločno postopati ter jo tožiti.

Najbrž se je pritožil tudi župan, ko je prišel domóv, a iz odgovora, ki ga mu je poslal komandant Pietrigrassa, vidi se, da župan ni bil tako energičen mož, kakor njegov prvi adjunkt. Pietrigrassa mu je odgovoril dné 29. novembra:

»Gospod župan!

Prejel sem Vaš cenjeni dopis z dné 27. tega meseca ter sem pričán, da se je Vam kot čislanemu in red ljubečemu mestnemu predstojniku nerodno vedenje Vašega gospoda nastanjevalca, ki je nastanil častnike v mestu, moštvo po vaseh, bolnike pa na javnem trgu, prav zeló zamerilo. Čisto nepričakovano pa je záme čuti, da se je poslalo zarad treh mož, ki so jedno dobro uro na trgu ležali, in ki sem jih dal jaz sam, da jili branim mraza, nastaniti v mestu, naznanilo do tukajšnje gosposke. Usojam se zagotóvljati Vas, da se ne bom nikdar

¹⁾ Pol ure od Rudolfovega.

²⁾ Četrtrinko ure od Rudolfovega.

oddalžil od pravil, ki jih je določil generalni guverner ilirskih provincij ter Vam prilagam prepis dveh paragrafov v pojasnilo. Če mi privoščite čast svojega obiska ali mi poveste, kdaj Vas dobim domá, pokazal Vam bom reglement, ki mi daje kot vojskinemu komisarju pravico, nastaniti vojake, (izvzemši poštni urad) v vse hiše v mestu in tudi v óne mestnih uradnikov.

Dovoljujem si čast, pozdravljati Vas z odličnim spoštovanjem

Pietragrassa.«

Pietragrassa je pač sam spoznal, da je nasproti Mačku z izrazi svojimi malo prelehkomišeljno skočil čez ójnice, sicer bi ne bil pisal županu tako pohlevnega in prijaznega pisma. To ni bila njegova navada, dasitudi so se držali francoski uradi pravila, izdajati kar najuljudnejše dopise iz svojih pisaren. Vsi njihovi akti, ki so vselej adresovani ne na urad, ampak na njegovega predstojnika samega, končujejo se z najuljudnejšimi izrazi, n. pr. čast mi je, Vas z odličnim spoštovanjem pozdravljati, ali: sprejmite zagotovilo mojega odličnega spoštovanja itd. Francoski akti se v tem oziru kaj prijetno ločijo od prejšnjih avstrijskih. Ko so Francoze izgnali iz dežele in so se Avstrijanci vrnili, rabili so še par let ta uljudni zlog; toda ko je minil francoski strah, pozabili so ga hitro.

Da je v ónem pismu, poslanem županu, celó Pietragrassa proti svoji osorni vojaški navadi, postal uljuden, vzrok temu je bil najbrž ta, ker je morebiti že zvedel, da delajo zánj v pisarni déléguéjevi prav vélik »nos«. In ta mu je res kmalu došel. Že dné 1. decembra dobil je od déléguéja Tauffererja naslednje pisanje:

»Gospod komandant!

G. Maček, prvi adjunkt, poslal mi je dva dopisa, ki ju je dobil v županovi odsotnosti od Vas in ki se tičeta nastanitve vojaškega oddelka, ki se je pomikal pred par dnevi tod skozi. Zajedno se je pritožil zarad Vaših besedij v teh pismih. Ravno tako, kakor odgovarjam gospodu adjunktju, da Vas je napotila k tako nenavadnemu stilu najbrž nejevolja, da je brez Vaše védnosti stvar drugače uravnal, in ga zarad tega karam, prisiljen sem pa zajedno tudi Vas, gospod komandant, prositi, v prihodnje v enakem slučaju ozirati se na razmerje tukajšnjih prebivalcev ter premisliti:

- 1) Da je kraj majhen ter ima skoraj zgolj uboge kočice;
- 2) da posojajo hišniki že več mesecev 50 postelj vojakom v porabo;
- 3) da so meščani doslej še vselej skozi mesto pomikajoče se vojake pod streho vzeli in

4) da želi guvernêr sam, da se take teže s primerno razdelitvijo kolikor mogoče olajšajo in se odpravi vsako samovoljno pestenje. (Zadnji dve besedi je délégué debelo podčrtal. Dostavek pis.).

Prosim Vas sprejeti zagotovilo odličnega spoštovanja

délégué za Dolenjsko:

Taufferer s. r.«

To pismo nam dokazuje, da so se tudi v tem oziru bližali za meščane ugodnejši časi, in da jim več ni bilo treba trepetati, kadar se je bližal mestu vojaški oddelek.

Drvár.

Slika iz mestnega življenja.

Spisal A. Planinec.

Ravno vojake je doslužil Lovro. Bil je lep mladenič, priden in krepak, da je delal za dva, če je bilo treba. Drvár je bil in cepil je drva po mestnih hišah. Zaslužil si je vsak dan dokaj denarja, in ker ni bil niti zapravljevec, niti pijanec, imel je tudi za óni čas svoje prihranjene krajcarje na stráni, za óni čas, ko ni bilo dela in zaslužka.

Kako veselo mu je pela danes sekira! Zmračilo se je in skoro gotov je že bil z denašnjim svojim delom; le dve ali tri grée so mu ostale še napósled in te je zdaj obdeloval.

Sekal je danes na Spodnjih Poljanah pri nekem branjevci. Že med dnevom je opazoval brdsko branjevčevo déklo, ki mu je jako prijala.

Zdaj je prišla na dvorišče pospravljat za drvárjem.

Na tnaló je položil Lovro sekiro in nagovoril rdeče-lično mlado deklico:

»No, če bi človek ves dan imel takšno pomagálko, kakor si ti, potem bi pa res šlo delo trikrat hitreje izpod rók.«

»Ni videti, saj zdaj stojiš in ne delaš nič!« deje mu ona.

»Oj, ti spaka, kakov jezik imaš!« ujezi se on.

»Spaka pa nisem!« odgovorí mu ona naglo in ga pogleda, češ, poglej me, da sem gorša od marsikake druge.

Lovro se ji nasmeje in minila ga je že jeza.

»No, kako ti je pa ime, da te bom védel vsaj klicati?« vpraša jo.

»To te prav nič ne briga!« odgovori mu ona, še vedno menda jezna.

»Micika, kje pa si?« čuje se zdaj v hiši gospodinjin glas.

»Ha, ha, vidiš, Micika si, če mi prav nisi hotela sama povedati,« nagaja ji hudomušno Lovro.

»Na dvorišči pometam,« zavpije najprej Micika v hišo in reče potem, tudi smeje se Lovretu: »No, saj to ni nobena skrivnost. Micika, Micika, to kričé ves dan po hiši in ako bi se razpolovila, še ne bi mogla vsem ustreči.«

Lovro je bil v tem s svojim delom gotov ter je gledal, kako si je Micika naložila velik verbas drv, da jih nese v hišo.

»Kam pa to neseš?« vpraša jo Lovro.

»Góri v prodajalnico. Pri nas namreč prodajamo tudi razcepljena drva,« reče mu in hoče vzdigniti naloženi verbas.

»Počakaj!« reče hitro Lovro, steče k nji in s krepko roko prime breme in prosi Micike, naj mu pokaže, kam naj nese verbas.

Tako se je začelo znanje med Lovretom in Miciko.

Večkrat po tem dnevi je Lovro še cepil drva pri ónem branjevci na Spodnjih Poljanah, kjer je bila Micika v službi. Ugajalo mu je vedno bolj in bolj lépo deklé in jel je misliti, da pač dovolj prisluži in da ima tudi že dosti let, da bi se oženil.

Tudi Miciki ni se zdel napačen mladi Lovro. Saj pa je bil tudi res lep fant in zeló rada ga je imela, ker je bil tako dober in ji je vedno rad pomagal, kjer je mogel. In če bi jo kdo vprašal, ali ga mara, gotovo bi se ga ne bila branila.

»Imetja sicer nima ali ima dvojje krepkih rók in priden je in zál. Pa saj jaz sama tudi nič nimam, in če sta mož in žena pridna in se imata rada, že gre z božjo pomočjo,« mislila si je večkrat Micika zvečer, ko je bila sama sebi prepuščena in je mislila, dokler je ni premagal spanec. Sanjala pač ni ob idejalu svojem, kakor kaka gospodična, kajti bila je zdelana in utrujena od dnevnega dela in spala je spanje brez sná.

Tako je prišlo, da sta bila Micika in Lovro spomládi mož in žena. V nedeljo popóludne je bila poroka in prihodnji dan se jima je začelo takoj resno delo. Vendar je bil Lovro vesel; zdaj šele je védel, čemu živí in zakaj dela. Ljubil je v resnici ženo svojo.

Tudi Micika je bila vsa srečna.

Pridno sta delala dan za dnevom. Dópóludne je bila Micika večinoma domá, kajti morala je skuhati záse in za Lovreta kosilo, katero

je nesla potem tja, kjer je mož ravno delal, da sta je skupno zaužila. Popóldne pa je Micika pomagala možu pri delu in zadovoljna sta šla oba zvečer domóv, dasiravno sta bila trudna.

Kako sta bila vesela oba svojega prvega deteta! Srečnejših ljudij si pač ne moreš misliti.

Za prvim detetom je prišlo drugo. Prvorojenec je bil deček in za njim je prišla deklica. Tudi te sta bila jednako vesela.

Sčasom je narasla družinica na sedmero oseb: Lovro in Micika in petero otrók.

Zdaj je bilo pa že teže Lovretu skrbeti za toliko vedno lačnih želodcev. Micika ni bila več tako vesela, kakor prejšnje dni, saj je imela dosti skrbij z otroki in minil ji je smeh, katerega se je Lovro prej vedno tako veselil, da mu je kar srce zaigralo. Tudi mu žena ni mogla več niti popóldne pomagati pri njegovem delu. Koliko je imela vedno posla samá domá, no, pa saj petero vrabcev v gnezdú tudi vrabulji napósled kar preseda.

Zaslúžek, katerega je Lovro prinašal domóv, bil je jedva za najvsakdanješe potrebe. Da bi se moglo kdaj kàj obleke ali kàj za poboljšek kupiti, ni bilo niti misliti, še menj, da bi se delo kàj na stran za slabše čase. Še óni krajcarji, katere sta si prihranila v prejšnjih letih, izginili so kakor sneg, če posije solnce nánj spomládi.

Če pa je prišel kak dan, ko je Lovro po ves dan zastonj prestal čakaje dela in ni nič pričakal ter, ko je prišel domóv, ni imela žena kàj dati na mizo, bilo jima je obema hudo, a še huje je bilo, ko so začeli otroci gladni prositi kruha in jim ga roditelja nista imela dati.

Lovro ni bil nikdar pijanec, niti zapravljivec. Tudi takrat ne, ko je bil še neoženjen in malo se je brigal, če so se mu smijali njegovi tovariši. Ko se je oženil, rekali so mu, da ga pač žena ne pustí, da ona domá hlače nosi, vendar on se ni zmenil nì prej nì slej za te neslane opazke. —

Toda bolj in bolj sta zagazila v revščino Lovro in Micika navzlic pridnosti in varčnosti. Zgodilo se je celó, da Lovro tudi takrat ni dobil ničesa jesti domá, ko je trdo delal po ves dan. Ali s praznim želodcem delati je hudo, dà, celó nemogoče. Če mu ni žena ali kateri izmed otrók — najstarejši, Francek, hodil je že v šolo —, opóldne prinesel nič kosila, kupil si je kruha in ker se suh kruh le težko jé, in voda ni taka, da bi se pila, razven za žejo, vino ali pivo pa je predraga pijača, kupil si je za par krajcarčkov žganja. Tako se je privadil žganju.

Opil se vendar nikdar ni še in zaužil je žganja vselej le za potrebo. A prišli so mrzli zimski dnevi brez dela, brez zaslužka. Domá ni mogel ostati, saj tam še bolj gotovo ne bi dobil nič dela. V Kurjo Vas, kjer je stanoval, ga pač ne pride nikdo iskat. Na cesti pa tudi ne more prestatí od jutra do večera, ne da bi po zimi človek moral zmrzniti, osobito če nisi ves dan ničesar jedel.

Šel je tedaj, da se ogreje, v žganjarno, če je tisti dan zaslužil le nekoliko. Prvič ga je bilo skoro sram; kajti sicer je navadno izpil svoj kozarček žganja kje v kaki specerijski prodajalnici hitro, kar mimogredé. Danes pa je sédel, imel je revež vse otrple ude in od včeraj opóludne ni jedel še ničesa. Ko je stopil v žganjarno, ni bil sam. Trije možje so sedeli že tam: Cibrov Jaka, sladki Janez in Herodež. Pod temi imeni so bili sploh znani. Bili so vsi trije — no, káj? — b a r a b e!

Ali veste, kaj je to — baraba, ljubljanska baraba? — Ljubljanske barabe so pravi in pravcati bratje napolitanskih »lazzaronijev«. Seveda ne ónih idejalnih lazzaronijev, kakor jih slika Goethe ali kakor jih za Goethejem opisujejo vsi nemški novelisti in še rajše novelistinje. Baraba se nobene reči bolj ne bojí, nego dela. Najljubše bi mu bilo, da je Bog svet ustvaril takó, da bi ne bilo nič treba delati, in v kaki deželi — baje je tako v deveti deželi —, kjer se ne seje in ne žanje in vendar Bog za vse skrbi, bil bi baraba najsrečnejši človek. To bi bila zánj izvoljena dežela, pravi eldorado. »Dolce far niente« je tudi njemu, kakor njegovemu južnemu bratu, najvišji idejal. A »dolce far niente« postane sčasom tudi sicer brezbriznemu barabi vendar le predolgočasna reč. In ker denar ne rase kar na drevesih, da bi ga treba bilo le sklatiti, prisiljen je baraba vendar le delati. Bog obvaruj, da bi tedaj komu rekel, da je baraba. Ne, on je delavec brez dela, ki čaka vedno na delo, a mu je vendar ljubše, če mu ni treba delati. — Baraba pa ljubi tudi žganje. To mu je najljubša pijača in to ga tudi razločuje od lazzaronija. Lazzaroni je, kakor sploh Italijan, trezen in le malo potrebuje. No, temu je vzrok podnebje. Lazzaronija peče in greje solnce, pri nas brije časih le premrzla burja, sneg se vsiplje z néba in vse zmrzne po tleh, da kar škriplje pod nogami. Tu je treba ogrevajoče in žgoče pijače, da človek vé, káj pije. Brez žganja si baraba še življenja misliti ne more. Če ima tedaj le káj okroglega v žepu, sedí najrajši v žganjarni, igra kako igro, ne baš »moro«, kakor v blaženi Italiji, no pa »fuca« ali pa, če je inteligentnejši, igra karte in sicer »cvik« ali »anjs«.

Med takimi možmi je sedél Lovro. Pridnemu delavcu je ime baraba razžaljivo in skoro psovka.

Nič kaj se ni tedaj Lovro zmenil za óne tri, ki so sedeli pri pēči, zrlí v na pol prazne »fraklje« in s pijano zaspanimi očmi pogledali novega gosta ter se zopet zamislili v pijačo svojo. Lovro je sedel takoj pri vratih za svojo mizo.

»No, Lovro, kaj ne maraš k pēči?« deje mu Cibrov Jaka.

Lovro molčí in privzdigne stekleničico žganja, katerega mu je prinesel tudi sam vedno pijani krčmar Potočnik, in ga izpije na pol.

»He, kaj se boš tako imenitno držal, kaj si grof ali káj?« pikne ga Herodež.

»Le pojdi sem, le pojdi, Lovrenček, ljubi Lovrenček moj, tu je gorkeje, nego tam pri vratih«, nagovorí ga še sladki Janez, ki je menda ravno radi svojega sladkega jezika dobil ta priimek. Nekateri so celó trdili, da je, ko je bil nekoč na Žábjaku tožen zarad tatvine, še samega sodnika vsega omamil s svojim sladkim jezikom, a »cesarski dohtar« se pa ni dal in tako je moral le sedeti na Grádu menda tri leta.

Prijaznemu ogovoru Janezovemu se tudi Lovro ni mogel ubraniti in pihalo mu je tudi res skozi slabo zaprta vrata v hrbet, da ga je skoro tako zeblo, kakor prej zunaj v snegu. Prisédel je tedaj k ónim trem.

Pametno so se pomenkovali ti modri možje. Za prvim »frakljem« je prišel drugi, in kjer sta dva, spravi se tudi še tretji in tako dalje, osobito če je zunaj tako prešmentano mraz.

V kratkem je bil Lovro popolnoma »trd«. Zapíl je ves svoj denar in ko je krčmar videl, da ga nima več belíča, porinil ga je skozi vrata.

Ha, kako je bil dobre volje zdaj Lovro! Pel je in vse je kar plesalo okrog njega. Skrbí pa, ki so ga prej morile, minile so popolnoma.

Takšen je prišel domóv, seveda je prej kake desetkrat premeril na dolgo in široko pot, po kateri je hodil.

»Svinja pijana!« bil je pozdrav, s katerim ga je vsprejela žena in da so za tem izrazom prišli drugi še prijaznejši, ni mi treba praviti. Zapišem jih le za to ne, ker pač niso za količkaj razvajena ušesa.

Očitála mu je žena, da je on pijanec in zapravljivec, da otroci domá stradajo in ona trpí ves dan, kakor črna živina, on pa le pije.

Zdaj pa je bilo móžu tudi dovolj. Najprej ji je le zažugal, da jo bo, ako ne molčí, in ko ga je ona prva pogládila z metlo in ne ravno prerahlo, začel se je pravcati bòj. —

Takšno je bilo odslej življenje dan za dnevom, le s tem razločkom, da je piti začela neusmiljeno žganje tudi — žena.

Lovro sam se je tudi — pobarábil in bil najboljši prijatelj Cibrovega Jaka in sladkega Janeza. Delal je le toliko, kolikor je moral, da ni poginil, sicer mu je žena zdaj zopet pri delu pomagala in časih celó več delala nego on, kajti otroci so bili že večji, da ni bilo treba zarad njih domá ostajati.

Nekega večera so prinesli Lovreta njegovi sedanji tovariši barabe domóv. Našli so ga pijanega in vsega pobitega na cesti. Nesrečno je pal, razbil si je čepinjo in še tisto noč je umrl za hudimi bolečinami.

Najstarejši sin France je bil ob očetovi smrti star skoro sedemnajst let. Ta je hodil zdaj drva cépit in skrbel za vso rodovino. Za jedno leto mlajša Micika služila je v mestu. Drugi otroci so hodili v šolo ali pa bili domá. Vdova ni imela več tolike moralíčne močí, da bi začela drugo življenje. In ko so ji vzeli sina v vojake in je njena hči Micika nenadoma umrla ter je drugi otroci tudi niso mogli še podpirati, začela je beračiti.

Pred dvajsetimi leti, ko je bila Micika brdko mlado deklè in je ljubila lepega Lovreta, gotovo si ni mislila, da bode umrla — beračica!

No, letos bode pa tudi že France odslužil vojake in govori se, da ima tudi že izbrano nevesto in da se oženi takoj, ko sleče »belo suknjo.«

»Saj sem mlad in krepák«, misli si, »in Bog bode dal vse drugó!«

Gotovo! Tudi oče tvoj in mati tvoja sta bila mladá in krepká in vse drugó dal jima je Bog! —

Ljubezen.

Sanjavo veje mir po snežnih vrsih

In diha mèhko v tihi dol . . .

Povsodi mir — le v trudnih mojih prsih

Vihrá moreče svétska bol!

Pritisnil strášno na sréc kipeče

Sem déklico, nebesko stvar —

Pa mislil nisem, da ljubezni sréče

Uživati ne smem — nikdar!

Kot slapa gorskega valovi jezni

Poljó ob srci mí skrbí:

Bolestno kopernèl sem po ljubezni,

Sedaj ljubezen me morí!

In za svobódo sem razvémal brate,

Za naše pravo, našo krí;

Saj rod svoj ptice ljubijo krilate,

Le mi, da robje smo vse dní!

Na Kávkaz skalni vkuj me v trdo jeklo,

Pokóplji v hláдно me morjé:

Oj, svet, gorjé me tvoje bode peklo,

A še ljubilo bo sréc!

L—j.

Vila Slovinska.

Črtice o hrvatskem pesništvu v Dalmaciji XV.—XVIII. veka.

V tristoletni spomin rojstva Gunduličevega, zajedno v njegove smrti spomin dvestopetdesetletni. * dne 6. januarja 1588. † dne 8. decembra 1638.

Spisal A. Fekonja.

(Konec.)

Oznaka pesnikov, zlasti dobrovniških.

Poleg tega, kar je bilo že zgoraj povedano o pesništvu slovinskem, opaziti nam je v še, obče da so se starohrvatski pesniki jako držali klasicizma. Kakor smo namreč slišali: begunci carjigradski bili so v Dalmaciji že za rano vzbudili zanimljivost za grško znanost, a tesni odnošaji od pamtiveka sèm obstoječi z Italijo prinesli so v naše strani tudi latinsko knjigo. D. Ranjina naravnost poveda, da sta Šiško Menčetić in Gjore Držić trdno sledila »stare pievavce gârčke i latinske«. In uprav Menčetić — pravi Ljubić — bil se je tako zaljubil v Platonova dela, da je njegove pesmi časih ne morejo zmatrati za drugo nego za gole prevode iz Platona. Nekoliki pozneje je klasicizem oslabil, a se je ojačila italijansčina, katera iz prva koristna, v naslednje je ne malo slovinski pesmi bila na kvar.

To velja zlasti za pesnike dobrovniške, a to i za najboljše živeče proti koncu XVI. in na početku XVII. stoletja. Zanimljivo in uprav poučno je, kar o tem piše naš St. Vraz, sodnik v tej stvári pač pristojen. Tá, sam jeden prvakov med pesniki »ilirskimi«, pravi (prim. Dĕla Stanka Vraza V. 101 nsl.): »Da so tudi plodovi romantiške poezije italijanske, katera je takrat že dovršávala zlati svoj vek, imeli vpliv na stvore pesnikov dobrovniških, tega nikdo pameten tajiti ne more, kateri zna, kako tesno je bil tedaj Dobrovnik zvezan s prekmorsko sosedno Italijo, po blagi zvezi trgovine in društvenega življenja. Kdor dvoji o temelji teh naših besed, ni mu treba ničesa drugega nego da vsporedi Gunduličevega »Osmana« s Tassovim »Gierusaleme liberata«. Kakor so vitezi in viteškinje v »Osmanu« samo po imeni slovinski, a srce in duša v njih je romanska: tako isto bode priznal vsak nepristransk preiskovalec stvari, da so Dobrovčani naši bolj po lici (formi) jezika, nego li po materiji (duhu) ali skladu njegovem Slovinci. Pa kdor se o razlogu téh besed ni že osvedočil, tega zavračamo, naj postavi naše klasike dobrovniške poleg národnih pesmij, a potem zopet poleg pesnikov italijanskih zlatega veka, pa

da razsodi z dušo jedno sproti drugemu, a jaz kriv, ako ne izpové, da so po duhu sorodnejši z Italijani, nego li s pesmimi národa svojega, katere so pravo in jedino merilo tudi narodnega duha.

»Pa ko je okus prekmorski zadobil toliko moč nad deli naših pesnikov gledé na materijo ali duh, kako bi se moglo braniti, da se ne bi prijel vsaj tu in tam tudi forme ali lica? Tudi jaz rad priznajem« (pravi Vraz), »da so Dobrovčanom bile znane narodne pesmi, todà ne mislim, da so bile pri njih baš v toliki ceni, da bi jih pesniki proučevali in gledali kot uzore, katere je treba posnemati v čemer koli mu drago; kajti da je temu tako bilo, naša književnost onih stoletij bi imela drug obraz, kateri bi se povse razločeval od obraza literatur prosvetljenih narodov onega veka na zapadu evropskem. Da so se Dobrovčani učili verzifikacije od národa, ne bi ni v metriki njihovi zavladała tolika jednoličnost, skrčena na same tri vrsti: na trojstopni, četverstopni in šesterstopni trohej, ali kakor se tudi velí, na šestérec, osmérec in dvanajstérec. Da so Dobrovčani učili in cenili narodne pesmi, gotovo bi se jim bila priljubila prekrasna raznoobraznost narodnih meríl, pa bi upotrebljavali tudi v umetnih svojih tvorbah posebno krasnozvočni in veličanstveni peterostopni trohej ali desetérec, v katerem tekó malone vse naše (t. j. srbske in hrvatske narodne) pesmi junaške. Pri Dobrovčanih med tem vsemu temu, kalikor se spominjam, ni sledú.«*)

No, navzlic temu pak se v slovinskih in še posebej v dobrovniških pesnikih že tedaj nahaja dosta močna in precéj razvita ideja slavjanstva. »Da se je vseslavjanska misel a jugoslavjanska posebno orila po hrvatskem Primorju sém od začetka slovinske književnosti, temu so dokazi (velí Ljubić) naši narodni umotvori«. Na pr. P. Hektorović v poslanici na M. Pelegrinovića, razlikujoč se čisto od primorskih Latinjanov, pravi, da kakor tí držé historijo za besedo resnično, »tako i mi, sve strane našega jezika (koi se med svimi ostalimi na svitu najveći broji i nahodi) drže i cienne bugrskice za stvari istine«. Mnogo je pak narodnega duha slavjanskega v delih P. Zoranića (»Planine«), Ivana Gundulića (posebno v »Osmanu«), Gjone Palmotića (v igrokazih: »Pavlimir«, »Captislava«, »Danica«, a zlasti še v pesmi »Glas«), P. Kanavelića (»Oslobodjenje Beča«),

*) Najstarejši pesniki slovinski so upotrebljavali le dvanajstérec, tako Marulić, Držić, Menčetić; v sredini in na kraji stihov odmor, a istotako stik; Osmerec se prvičkrat nahaja pri Lucići, in potem pri vseh pesnikih v raznoobraznih kiticah. — Merilo narodnih pesmij junaških, desetérec (peterostopni trohej) rabi pač Kačiću pevajočemu: »Koliko je na svietu junakah«.

Ig. Gjorgjića (v »Piesnih ljuvenih«), And. Kačića (v »Razgovoru«) idr. Še bolj se je vseslavjanska ideja razvila tečajem prešlega stoletja. Tako ste n. pr. pesem Id. Gradića »Plam sieverni«, slaveča Petra Vélikega, in Gj. Ferića »Zauzetje Očakova«, po sebi sicer brez posebne cene in vzleta, vendar važni zarad tega, ker sta spevani v duhu vseslavjanskem, itd.

Vzroki prepadanju pesništva.

Kakor smo videli, 2. polovica XV. stoletja je začetek, potem 1. pol. XVI. veka nadaljevanje in cvet, ter 2. pol. istega XVI. veka in 1. polovica XVII. stoletja zlata doba starohrvatske poezije v Dalmaciji. A od tedaj je Vila slovinska le še pač bolj životáрила nego li slovela, dokler ni po smrti slavnoga Gjorgjića (l. 1737.) začela i sama umirati ter je napósled kot takšna tudi umrla. — Z ozirom na to naj bodo torej še konečno omenjeni temu nekateri razlogi.

Da so plodovi na književnem polji v obče ter tudi na pesniškem počenshi od konca XVII. veka sèm pa do najnovejše dóbe v Dalmaciji slabo vspevali, temu so bili i notranji i zunanji vzroki. Notranji so bili najpreje tí, ker so pesniki ove dóbe največ prevajali umotvore tujih poetov, ali pa so često in prezvesto posnemali najizvrstnejše pisce domače, n. pr. Gundulića. Palmotića idr. Dela národnega, kakor je »Osman«, ne vidimo nikjer. Pesniki té vrsti so gledali bolj na zunanjo obliko, nego li na sodržaj, tako da imamo izza Gundulića mnogo stihotvorcev, a malo pesnikov. Od prave poezije ni preostalo ničesar nego samí verzi, a nikakor ne pesmi. More se na kratko rêči, da izjemši Gjorgjića, Kačića in morebiti še kje katerega, ki so bili sposobni vladati i stihom i mislijo — bilo je vse pesništvo té dóbe golo verzifikovanje, in da je vladala velika nesamostalnost v izbiranju predmetov; kajti vsi so pazili samó: kakó, a ne: kaj hoté rêči. Od tod nam je tudi jasno, zakaj so se tako lotévali prevodov in boljše pesnike robski posnemali.

Razven tega pa so tí časi bili povsod v óni pokrajini za propeh národne knjige najmenj ugodni. In takó so nadalje zunanji vzroki njenemu propadanju: Péšanje literature italijanske v XVII. veku; a videli smo, da je vsak književni pojav v Italiji našel si zvestega odziva v Dalmaciji — v XIV. in XV. stoletji so se prikazali národni pesniki v Italiji, in isto opazujemo v XV. veku v Dobrovniku in v Dalmaciji v obče. Vek Tassov je porodil vek Gundulićev itd. Za tem je strašni potres in ogenj, kateri je dné 4. apr. 1667. l. Dobrovnik malone ves razdejal, njegovo blagostanje razsul in voljo za pe-

vanje oslabil. K temu je še prišlo nasilstvo, z jedne strani turško, ko je večji del národa jugoslavjanskega vzdihaval tedaj pod žulečim jarmom ónega divjaka, a ostali del stal v večni borbi pod orožjem na pragu domovine za obrambo imetja in življenja svojega. Z druge strani pa tudi nasilstvo beneško, katero je dalmatinsko-hrvatsko Primorje do živega umetno odiralo ter zmerom nastojalo, da še poruši jedino domače ognjišče dobrovniško, šuntajoč na uničenje južnih Slavjanov vedno pripravljenega zmaja (Turka), naj bi to nesrečno mesto (Dobrovnik) okrutno pritisnil, ter bi morebiti tako tudi óno palo pod šape nikdar sitemu levu (Benečanu).

Napósled je jeden izmed vzrokov propasti národne knjige v Dalmaciji ta: da je vsa vzgoja hrvatske mladeži prešla v roke tujim, italijanomanskim učiteljem — jezuvitom, po besedah Ljubičevih — »slepemu orodju mrtvega klasicizma, a zakletemu neprijatelju vsakega pojava národnega«. — »Italijanščina in nemščina« (govori isti hrvatski pisatelj), »katero so naši gospodarji ono od zapada, ovo od severa med nas (Hrvate) vse besneje rivali sedaj s hudobnim namenom, da nas opoganijo in tako vse tesneje privežejo k svojemu kolu; novotarjenja francoske šole, s katerimi se je žal tudi mnogi naš človek silno zanimal (že Kavanjin toži o národni pokvarjenosti duševni in telesni Piev. IX: »Sviet je otišo na opako, Hervat žive jurve niemski; a gárdije šlo 'e tu tako, žene muški, muži ženski, i u franački način nose ženski vborac, ženske kose (lasi); brezbožno uničenje staroslovénske čitavnice (t. j. liturgije) po samih cerkvenih starejšinah itd. A za Dobrovnik še i ono omenjeno, namreč hudi nasledki silnega potresa od leta 1667., oslabljenje trgovine, dolge in jako škodljive notranje homatije gledé preustrojstva deželne uprave, in napósled silne nesreče in trpljenja na morji. Vse to se je še k temu združilo bilo tekom prešlega stoletja, da dosedanji velesijajni vspéh naše národne knjige zaustavi in oslabi. — A menda ji je tudi treba bilo počitka. Vkljub temu, da se je neprenehoma morala boriti z vsakovrstnimi protivnostimi domá in zunaj in brez pomoči od nikoder, ona se je vendar bila res tako visoko vspela, da ji je naravski trebalo za nekoliko prenehati, da si z odpočitkom vse moči na sigurnej in pravilnej vzlet nabere, priredi in okrepi.« — Tako Ljubić l. c. II. 357.

Dà, istina je, kar Vila slavinska na usta Gj. Barakovića, peva sama o sebi:

»Bih nigda doprla na vrime Marula
 Latinkam do grla, glas njih taknula.
 Opet sam padnula, zač jeziki slovinski
 Váš náuk od skula promni u rimski.«

Starohrvatska knjiga, katera je od Marulića pa zlasti za Gundulića ter vse do Kačića gledé pesništva mogla se meriti z isto onodobno poezijo italijansko: — propala je, odkar je po učiliščih v Dalmaciji zavlada tuji duh prekmorski nekdanj oživljajočega, a sedaj morečega romanizma.

Umolknila je Vila slovinska, ki se je bila v prvo posebno lepo glasila v viteškem Dobrovniku. No, oj veselja in radosti! saj je ista skoro potem v drugo čarobno zapela v kraljevem Zagrebu prenovljena Vila ilirska. Dal Bog, da le še kdaj vsklikne v tretje — kjer si že bodi, no slavno a jednoglasno kot občna — Vila jugoslavjanska!

Opazka. V spisu »Vila Slovinska« ponavljal se je vedno tiskovni pogrešek, da je Ivan Gundulić rojen 6. jan. Ne! nego G. je rojen dne 8. jan. 1588. Razven tega v istem spisu na str. 30. v opomnji mora biti: Danica ilirska 1846 itd.! Na str. 100, vrsta 10 Hvasu, ne Hvasu! Na str. 102., v. 31.: tečajem XVI. stoletja, ne XVII.! Na str. 104., v. 20.: 1690; v. 32.: iz kotara (t. j. okraja), ne A.! in v. 35.: Maruavić, ne Maruavić! Na str. 156., v. 35. izbrši »so«! Na str. 157., v. 13. pravo: Mariv, ne Maria! Na str. 224., v. 32.: 1553, ne 1551! Kar se blagoizvoli popraviti. Pis.

Belokranjsko kolo

in nekoliko drugih národnih pesmic in iger z razlago.

Spisal J. Navratil.

I. Metliško kolo.

Obečal sem v »Letopisu« Matice slovenske l. 1887. (str. 143.), da kanim posebe razglasiti in razložiti »kolo«, (ki se »igra« ali pleše s petjem) in druge, po brata Antona ljubavi zapisane národne pesmi,¹⁾ ki se popévajo pri národnih igrah v Metliki na velikonočni ponedeljek (»vuzámski pandélek«²⁾), — vse to po stari navadi »popoldan« po večernicah pod milim nebom — nahom zunaj mesta na takozvanem »púngрту«, travniku blizu sv. Martina cérkvice, stoječe tik vélike ceste, ki vodi na jug v Karlovec, a na sever v Novo mesto, ter veže z mostom na Kolpi vred kranjsko deželo s hrvatsko. Do Kolpe je »pésice« samo 1/2 ure od Metlike, tej mokri meji najbližjega kranjsko-slovenskega mesta, ki je bilo zato na Kranjskem prvo, katero se je moralo boriti s krvoločnimi Turki, ko so l. 1408. prvič, a l. 1431. drugič prilomastili s hrvatske strani v kranjsko deželo³⁾.

¹⁾ Za-nje in za nove, zanimljive podatke o letošnjem »kolu« bodo mu, vem da, hvaležni vsi narodnjaki. Pis.

²⁾ Dasi Beli Kranjci ne topé ni ža (lj), niti na (nj), pa sem v pesmih po književni rabi vendar pisal *lj* in *nj*, kder je bilo treba. — Pis.

³⁾ Valv. XV. knj.; 398.

Pa molčimo zdaj o ‚krvavih turških igrah‘; poménajmo se rajši o domačih narodnih veselih igrah; zato hodi, kdor hoče videti, kako se pri nas »kolo igra« pod milim nebom z mano — v mislih najprej na Metliški »púngrt«! A potlej pojdemo gledat tudi »poljanskega kola«, in če bode móci še kakega drugega med Bele Kranjce ter primérjat kolo kolu, a belokranjsko kolo tudi hrvatskemu in srbskemu; kajti tako primerjanje je jako zanimljivo in poučljivo.

V stari dóbi in še za mojih mladih let igrali so v Metliki kolo sami (odrasli) »deklíči« in mlade »snahe« (brez dece) po dvakrat na leto — o vùzmu ¹⁾, in to: na vuzámski ponedeljek popoldan po večernicah; v nóvi dóbi pa samo še drugi dan po vùzmu; ako je pa ta dan grdo vreme, — ‚drugo‘ (uprav prvo) nedeljo potém.

Zgodila se je v novi dóbi še neka druga znamenita prememba. Metliško kolo, ki je bilo poprej — kakor pravijo Hrvati in Srbi: »devojačko« ali »djevojačko« t. j. deklíško, — izpremenilo se je stoprav pred tremi leti v »mešovito« (pomešano) t. j. zdaj igrajo kolo, deklíči in dečaki (»fanti«), skup‘.

Letos je igralo kolo petnajst deklíčev in sedem dečakov od 17. do 25. leta svoje dóbe. Mlajših deklíc ne marajo, zato ker bi bile preslabe. Ljudij je bilo na »púngrtu« nad 300, med njimi v »beli opravi« s Hriba in okolice kakih 30. — ‚Bele Kranjice‘ (deklíči) pa ne nosijo pri nas več belih peč, niti »part« ²⁾, nego sploh »pisane« robce (rdečih jako malo) na glavi, kar jako lepo pristojá »beli opravi«; — nogavice samo po zimi rdeče, po letu pa večjidel béle.

Neka moravska gospá ni mogla (l. 1867.) prehvaliti belokranjske národne noše. »Zdi mi se, kot da sem v gledíšču«, rekla je, ko je vrela v nedeljo po ‚rani maši‘ množica naših »Belih Kranjcev in Kranjic« v čisti beli svetáčni oprávi iz ‚mesta‘ proti oni hiši, v kateri je stanovala ter gledala vsa presenečena z okna prvič tak prizor. — »In kako lepo se prilegajo beli ženski noši rdeče nogavice zdolaj, a pisan robec zgoraj! Moški pa vsi lepe rasti ravni kot sveča, — a nijednega . . . trebušnika med njimi!«

¹⁾ Veliko noč zovejo Beli Kranjci „vùzem“ m. (izr. vèzem vzzem t. j. oba glasnika sta polglasna, a prvi se naglašá). Vendar pišem zaradi jedinstvi v pisavi rajši po starem „vuzem“ (štaj. in ogr. Slovani izgovarjajo res takó oziroma, „vùzem“), dasi se po preglasji lice „vèzem“ bolj strinja s hrvatsko besedo „vázam“. Kako jo izvaja ali tolmači slavni Miklošič, priobčil sem že v „Letop.“ 1887; 123. Ondi čitaš tudi to, da pravijo na Pivki, „uzem“, v Brkinih (in po istrsk. Bregu) pa „vázem, — zma“. Na Krasu čuješ: „vozem“. Prim. pri Murku in Cig. = V pod besedo „Ostern“.

²⁾ Párta, f. krasna čelna ob[v]jeza (Stirnband, Stirnbüde). Prim. pri Murku „portik“ p. b.; porta.

Meščani in meščanke nosijo se v Metliki že zdavna »po gospodski« ali »črno«; a vendar se zovejo z okoličani vred, (med katerimi se začenja šopiriti tudi že meščanska noša — v razloček od »Kranjcev« s črno nošnjo (= »Črnih Kranjcev«), še zmérom: »Beli Kranjci.« — Pa vrnimo se zopet na »púngrt«.

Minile so že večernice, a kolo se ni še pričelo. — Zakaj ne? — Zato ker ni še »vojarinke« (»kolovodjice« rekel bi Hrvat ali Srb) t. j. one, katera kolo vódi. Kakor se národna igra španjska (znana borba) v Madridu ne more začeti dotle, dokler ne pride mestni župan, — naj si je tudi kraljica že na svojem mestu, — tako se ne more začeti nì kolo, dokler ne pride vojarinka. Da pa radogledni množici oči ne ostanejo brez ugodne paše, začnó dekličí in dečákí igrati se najprej »robčice«. Pri tej igri (jedini brez petja) postavi se namreč v kolobar več dekličev in dečákov. Vsak ima svoj zvit (spleten) »róbec« t. j. ruto. Jeden igrač ostane zunaj (»izvan«) kolobarja in udari (»vúdre«), kogar hoče z robcem od zadaj po hrbtu. Ta se iztákné zdaj iz kolobarja in loví okoli kolobarja ónega (izr. »únega«), kateri ga je udaril (»vòdro«); ta pa mahne, (kedar ¹⁾ se naveliča bežati), po hrbtu kakega, ki se mora zdaj njemu umekniti iz kolobarja ter loviti ónega prvega, ki čez nekoliko časa udari zopet koga drugega, pa stópi v kolobar na njegovo mesto itd. itd., dokler se ne naveličajo vsi živo tepeni tega tekanja in -- padanja; (kajti večkrat se kdo, naglo teka-jóč, tudi spotákne, da je dosti smeha med igralci in gledalci). To se zna, da se dajo dečákí radi dekličem uloviti in napókatí; pa — »nulla regula sine exceptione«.

Dokler se ta igra vrši ter dečki in dečákí po stari šegi marljivo sekajo »pisanice« (pirhe), a »vojarinke« še ni, hočem radovednim čitateljem, predno se prične »kolo igrati«, priobčiti še nekoliko potrebnih jezikoznanskih podatkov; kajti znano je vsemu svetu, da Slovenci ne moremo živeti — brez »jezikoznanstva«, kakor ne more riba brez vode, — in da se zanimajo naši mladi jezikoznanci zdaj jako tudi za slovenska podnarečja.

Opozarjam najprej na to, da se govornica v pesmih, katere se popevajo na Metliškem »púngрту«, nekoliko loči od sedanje govornice Metliške oziroma belokranjske, (slovenske), posebno pa v začetku našega kola. Besede in oblike so namreč v prvih petih vrstah bolj hrvatske (čakavske) nego slovenske. Sem pa tam hočem č. čitatelje

¹⁾ Metličan ali okoličan bi rekel: „kedar“ . . . Večini Belih Kr. rabijo (kakor Hrvatom in Srbom) vprašalni prislovi (adv.) — pa i vprašalni zaimki (pronom.) — tudi za oziralne.

tudi opozoriti na nekatere razlike med obojo govorico, tudi med obojim naglasom, ki se na več mestih strinja bolj s hrvatskim ali srbskim nego z domačim. Že zdaj bodi pa povedano, da se v naslednjih pesmicah skrajni *l* (pri glagolih) izgovarja uprav čakavski, t. j. čisto, a ne kot *u* (ali *o*). V domači govorici belokranjski slišiš osédbi nekod číst *l*, nekod pa *u* (tudi *o*; n. pr. v Metliki). O tém napósled nekoliko več.

Tukaj samo še toliko, da že recilo: »kolo igrati« (namesto: . . . plésati) ni slovensko, nego hrvatsko (ali srbsko). Metličanom rabi glagol »igrati« za »plésati« (tanzen) res tudi samo v tém recilu; drugače pa za »tanzen« zmérom: »plésati«. — Namesto prave čakavske besede: »divójka« (= děvójka, djèvójka) rabi Metličanu zdaj v jednini samo beseda: »dèkle« n., (2. dekléta, 3. deklétu, 4. dèkle itd.) v množini pa ne: »dekléta . . .«, nego: »deklíči« m. (2. deklíčov) itd.; v jednini: »dèklič m. (uprav 4. sing. »deklíča«) slišiš samo še v vuzámski pesmici: »rešetca na »púngrtu«. Namesto navadnih sto »čekinov« zvení pa ondi (v pesmi) pravih čakavskih sto »dukát« (a ne: dukátov, niti srb. dükátà gen. pl.).

To kolo se ne igra tako¹⁾, kot v kaki dvorani, nego na poseben náčin, da se ne igra takó morda nikoder med drugimi Jugoslavani.

Mahom bódemo videli; kajti ,nòt', (evo) je! — zdaj »(ob 4-ih popoldan) prišla je . . . »vojarinka«, častitljiva devica, iskrena domorodka, Reza Križanova, ki vódi kolo na »púngrtu« že toliko let, pa skrbi tudi za to, da se ne zatara ta lepi národni običaj, kedar ne bóde mogla ona več »vodíti.«²⁾

Kakor »žbele« (čebele) okoli máčice, zbirajo se okoli nje mlade plesalke (s plesalci vred).

Postavijo se vsi v vrsto, primejo se, — in to prvi (»gorenji«) deklíči za roke, zadnji (»dolenji«) pa za zvite robce, zato ker se roke pri plesu rade »spotijo« in potém lahko izmuznejo, da »kólaš«³⁾ potlej ,odletí' in ,kam' neusmiljeno telebi. Da se ne zgodi kaj takega, morajo se čvrsto držati za take robce⁴⁾, pa vendar padajo časih zadnji ali

¹⁾ Metličan izgovarja z večino Belih Kr. vred: „tako“, a ne „takó“ (adv.).

²⁾ Izr.: vódit'. Tako, t. j. brez *i* na koncu izgovarja se zdaj (kakor drugod po Slovenskem) tudi vseh drugih glagolov nedoločnik (infinitiv).

³⁾ Kólaš je vsak, kdor igra kolo.

⁴⁾ Okoli Zadra (v Dalmaciji) prinašajo dečaki sabo v žepih otirače, („peškire“) — v mešovito („mješovito“) kolo, ki se igra ondòt o bóžíči, novem letu, vüzmu („uskrsu“) itd., v katerem pa ne slišiš druge pesmi nego samo: o—o—o—o—o! (Po ustn. poročilu l. 1882. iz omenjene štokavske okolice, kodar govore štokavski poleg pravoslavnih tudi katoličani. Tako biva vsaj po ónih krajih, po katerih je potoval moj prijatelj).

dolenji, ker morajo »na znak« naglo teči. Gorenji dekliči se pa držé za same roke, zato ker se samo obračajo in jim ni treba dirjati navzdol.

Potém ko se primejo tako za roke in za robce (med rokami), začnó se, popevajoč naslednjo pesem, pomikati najprej v ravni vrsti za vojarinko, ki jo vodi, iz doline ali z ravnice na majhen hribec, stoječ na koncu te ravnice: a čim pridejo na vrhunec, zasuče se vojarinka, a za njo in okoli nje vsa vrsta ter se vrtí, in spušča neprenehama popevajoč, rekel bi »povitično« (spiralförmig) navzdol. Ko se »kolo« razvije na ravnici, počnó zopet kákor prvič v ravni vrsti pomikati se navzgor, z vrhunca pa na zopet poprejšnji način sukati in spuščati se navzdol itd. itd., dokler ne »izpopevajo« vse naslednje pesmi ali »popevke«, ki se popeva po stari navadi v »kolu«. Uprav so to štiri pesmi (a najbrže jih je bilo iz prvine pet), ki jih pa pévajo neprenehoma — brez kakega presledka, — kot da je to ena (»ana«) sama pesem.

(Dalje prihodnjič)

Književna poročila.

VI.

Исторія литературы русской, написавъ Омелянъ Огоновскій. Часть I. Львовъ 1887. (*E. Ogonovski, Zgodovina maloruske književnosti, mal. 8°, XVI. + 426.*)

Ne samó nam manjka prave književne zgodovine, iz katere bi se nekoliko več pozvedeti dalo negoli, kje in kdaj je pisatelj rojen, kedaj je umrl, koliko let je kapelanoval, koliko župnikoval, tedaj knjige, v kateri bi bilo ocenjeno pri vsakem pisatelji delovanje in vpliv in odvisnost od časovnega duha — nego ravno tako se je godilo tudi Malorusom. Šele pretečeno leto dobili so zgoraj omenjeno lepo delo, kot ponatisek iz zadnjega letnika leposlovnega lista „Zarja“, in sicer prvi del, obsežajoč književnost od najstarejše dobe do Kotljarevskega.

Da je ta književna zgodovina izvrstna in vestno sestavljena, da so vse dosedanje razprave in monografije točno porabljene in da pisatelj tukaj čitateljem ne pripoveduje samó starega, nego da je samostojno študiral vsestransko gradivo, to je pri prof. Ogonovskem, jednom najboljših poznavateljev maloruskega jezika in življenja, samó po sebi razumevno. Ta knjiga se sme ime-

novati prva prava občna književna zgodovina maloruska, kajti, če je tudi dozdaj bilo nekaj monografij o tem predmetu in če so tudi Malorusi imeli celó književno zgodovino, vendar se je navadno prav malo ali nič oziralo na gališke Maloruse, govorilo in razpravljalo se je večinoma o tako imenovanih „Ukraincih“ in njih književnosti. — Če je tudi Ogonovskega knjiga namenjena širšim krogom, vendar je bode vesel tudi vsak strokovnjak, toliko gradiva in podatkov je v nji nakopičenega. Opozarjam n. pr. samó na to, kako lepo in natančno opisuje pisatelj delavnost O. Mogile, njen vpliv na daljši razvoj vse maloruske in po nekoliko tudi vélikoruske književnosti (267—282) in kako nam riše dobro značaj vse četrte perijode (str. 235—265).

Vendar se mi dozdeva, da tudi ta književna zgodovina ni popolnoma jednotna, da se ni povsod dovolj poudarjala odvisnost pisateljev in po nekoliko vse dóbe od duha, kateri je vel v istem času v drugih literaturah, da se niso razni umotvori dovolj preiskavali in ocenili po idejah in umetnih idejilih, katere je najti v njih. Da je pisatelj književno zgodovino v zvezo spravil s povestnico, to se mora le odobravati in to je ravno pri maloruski književnosti važno, in brez poznanja maloruske zgodovine tudi ni lahko razumeti mnogo pojavov njene književnosti, posebno pa ne njenega odnošaja nasproti vélikoruski.

Zanimiv je precěj obširen uvod, katerega bi v tej obliki morda ne pričakovali; ta uvod je popolnoma političen in hudo polemičen in napérjen proti óni pošasti, katera se navadno imenuje „moskovski panslavizem“. Nazori pisateljevi o tej stvári so nam znani že iz uvoda njegovih „Studien auf d. Geb. d. kleinr. Spr.“, iz njegove maloruske krestomatije. Pisatelj se upira nazoru, da bi bilo razmerje med vélikoruskim in maloruskim jezikom isto, kakor óno med nemškim književnim jezikom in nemškimi narečji. Na str. VIII. čitamo pravi vzrok, zakaj se sme maloruska književnost samostalno obravnavati: „Literaturu malorusku abo rusko-ukrainsku uvažamo okremoju ódŕ literatury rossijskoj, tomu -ščo narodnôstŕ rusko-ukrainška estŕ okremoju ódŕ narodnosti velikoruskoj.“

Starejše dóbe malor. književnosti — in to je nam podal v prvi knjigi — ni pisatelj tako obširno in podrobno opisal, kakor hoče to storiti pri novejši dóbi; vzrok nam pripoveduje na str. 4.: „Ažŕ nova doba našogo žitja literaturnogo vyznačue sja takimi prikmetami, jakí vyskazujutŕ javno samostójnôstŕ literatury (malo) ruskoj suprotivŕ slovesnosti velikoruskoj (rossijskoj)“ in na str. 1.: „Ruska že literatura písmenna javlja sja dušeju narodnoj žizni tóľko vŕ periodŕ novŕjšómtŕ, koli písatelŕ ruskí stali déjstno hósnjvatíŕ movoju i svétogljadom ljudi.“

E. Ogonovski je razdelil malorusko književnost v pet dób: Prva dóba od početka ruske písmenosti, t. j. od XI. stol. do napada Tatarskega (l. 1240.);

druga dōba do zjedinenja severozapadne Maloruske z litavsko-poljsko dr̄zavo (l. 1386.); tretja dōba do ōsnovanja Mogilovega kolegija (1632); četrta doba do Ivana Kotljarevskega; peta doba do našega časa. S to razdelitvijo moremo se lahko strinjati, kajti nobeden ne dvoji, da je ravno tatarska invazija glavni vzrok različnega razvijanja vĕlikoruske in maloruske književnosti in vsega socijalnega življenja, da je tukaj početek samostalnega razvitka, kolikor se o tem v ōni dōbi sploh govoriti dā. Isto tako je tudi združenje z litavsko-poljsko dr̄zavo vplivalo silno na socijalno življenje ne samō v XV. stol., nego še bolj v XVI. stol., in ta vpliv je bil mogočen, četudi ne prijeten in koristen, v XVII. stol.

Če se tedaj tudi s to razdelitvijo strinjamo, odobravati ne moremo, da je pisatelj ločil v najstarejši dōbi malorusko književnost od vĕlikoruske in tako imputiral XI. in XII. stol. tendence naše sedanje dobe. Rad bi vĕdel, kaka razlika je med tako imenovanimi novgorodskimi spomeniki in južnimi v literarnem oziru; je li ta razlika tolika, da se res mora književnost že v tej stari dōbi deliti? Mislim, da ne. Razlike so samō jezikovne in to še jako minimalne; jezik teh spomenikov ni bil niti vĕlikoruski niti maloruski, bil je cerkven, v katerem je najti samō nekaj vpliva nacionalnega jezika, zdaj menj zdaj veĉ, kakor je ravno dotiĉni spomenik pisan z veĉjo ali manjšo pazljivostjo. Res se dā po kritiĉni jezikovni analizi doloĉiti o nekaterih spomenikih, kateremu ruskemu nareĉju pripadajo, t. j. katero nareĉje je na njen cerkvenoslovanski jezik nekoliko vplivalo, v ostalem pa dotiĉni najstarejši spomeniki še niso *xxz'* *ѣꙋꙋꙋ* produkti ruske književnosti, nego splošno slovanske cerkvene književnosti. Tako malenkostne jezikovne razlike gotovo ne opraviĉujejo, da se že najstarejša dōba književnosti deli po istih principih, kakor sedanja. Zato mislim, da ne bode krivo n. pr. znano Ostromirovo evangelije prištevati ravno toliko vĕlikoruski kakor maloruski književnosti, ravno tako pripada tako imenovani Nestorjev letopis ne samō maloruski, nego jednako tudi vĕlikoruski književnosti, in če bi hoteli že biti jako natanĉni, tedaj bi morda rekli, da se prištevaj lavrentinski rokopis tega zbornika vĕlikoruski, a ipatius kodeks te kronike maloruski literaturi.

Pisatelj tudi ni naštel vseh zbornikov, v katerih je najti vpliv južnega ruskega nareĉja; tako je pozabil omeniti Dobrilovo evang. iz l. 1164., Tipografsko evang. Nr. 7 iz XII. stol., Tipograf. evang. Nr. 6 iz XII.—XIII. stl., Irmolaj Grigoroviĉa iz XII.—XIII. stol., kodeks Hankenstein., Ephrema Syr. iz l. 1288., Holmsko evang. iz XIII.—XIV. stl. etc. in tudi evang. Mstislavovo, evang. Jurjevskega samostana in evang. iz l. 1092. so spomeniki z maloruskim vplivom.

Pisatelj se je popolnoma izognil vprašanju, je li staro kijevsko nareĉje res malorusko nareĉje, ali pa pripada vĕlikoruskemu, kakor to trdi A. So-

bolevskij (Očerki iz istorij russ. jazyka str. 68, 116 in ŽMNPr. 1885., fevr. str. 349—356), s katerim se pa ne strinja Jagić (Četyre kritiko-paleograf. staty str. 98—102).

Književnost je v tej knjigi tako obravnavana, da pisatelj pri vsaki dobi poda najpoprej splošen zgodovinski pregled, kateremu nasleduje literarni pregled, kjer se označuje kratko in jedrnato značaj vse dōbe, za tem nam opisujejo cerkveno literaturo in sicer najpoprej životopise in potem šele spomenike in na konci vsake dōbe riše nam svetsko književnost v istem redu.

Na ta način je gotovo jako ustregel prof. Ogonovski svojim rojakom in jim podaril izborno književno zgodovino, za katero moramo zavidati Malorusom. Željno pričakujejo oni, kakor mi nadaljevanje tega lepega dela, katerega važnejšo in gotovo še obširnejšo polovico naj bi pisatelj skoraj dogotovil in skupno objavil.

V. Oblak.

Popravki: 243¹⁵ zborn, m. zboru. — 243⁸⁹ sledečim m. sledečem. — 245⁶ če pomislimo m. ce si p.

Prilogi k Preširnovemu životopisu.

Priobčuje Fr. Levec.

II. *)

Preširnova doktorska diploma.

Našla se je dragocena národna svetinja — doktorska diploma našega Preširna. To doktorsko diplomo je hranil umrli radovljiški c. kr. notar Janez Prešern, sorodnik našemu pesniku. Ko je leta 1886. umrl, rekla je njegova vdova g. Schorlu, upokojenemu c. kr. okrajnemu tajniku, naj si káj iz njegove zapuščine vzame za spomin. G. Schorl si je izbral Preširnovu doktorsko diplomo, katere pristen prepis tu podajemo čestitim bralcem. Iz te diplome je razvidno, da je bil „ornatissimus doctissimusque vir Franciscus Prešhérn, Illyrus Rodainensis“ na dunajskem vseučilišči promoviran dné 27. marcija 1828. leta doktorjem prava.

To diplomo hrani sedaj še g. Schorl v Radovljici, po svoji smrti pa jo hoče voliti deželnemu muzeju Rudolfinu v Ljubljani in tako smemo upati, da se ta dragoceni spomin na našega pesnika-velikana ohrani za vse poznejše čase.

Aleksander Hudovernik.

*) Prvi kos tega članka, obseza joč dva lista, katera je Preširen l. 1833. in l. 1836. pisal Čelakovskemu, natisnen je v »Ljubljanskem Zvonu« l. 1881. na 49. in na 110. strani.

Ured.

Diploma slôve tako:

(Kolek za 2 gld.)

NOS RECTOR ET ANTIQUISSIMA AC CELEBERRIMA UNIVERSITAS VINDOBONENSIS LECTURIS SALUTEM.

Laudabile imprimis majorum nostrorum institutum est, ut qui honestis studiis atque artibus diu sese dediderunt, antequam ad vitae communis usum atque ad praxim sese conferant, ante omnia subeant examina rigorosa, ut debitum eruditionis suae testimonium legitimo acquirant modo. Cum itaque ornatissimus doctissimusque Vir FRANCISCUS PRESHÉRN, Illyrus Rodainensis, diligentem assiduamque juris prudentiae multos annos operam navasset atque jam ad exhibenda doctrinae suae specimina paratus esset petissetque a Nobis, ut ipsum titulo academico, doctrinae suae convenienti ornaremus. Nos cum honestissimae æquissimaeque ipsius petitioni hac in parte deesse non possemus, ipsum primo per universam jurisprudentiam accurate examinavimus, ac deinde theses ex omnibus juris speciebus desumptas, publice adversus omnium opponere volentium argumenta objectionesque tuentem audivimus. In quibus omnibus cum praeclearam eruditionem suam ac juris peritiam abunde Nobis probasset, libenter contulimus petenti honorem, qui virtuti et honestis studiis debetur.

Quapropter potestate Nobis ab Augustissimo Imperatore Francisco I. concessa, eundem Franciscum X. Preshérn die vigesima septima Martii Anno millesimo octingentesimo vicesimo octavo DOCTOREM IN JURE pronunciamus ac declaravimus, dedimus ac damus ei potestatem cathedram doctoralem conscendendi, ac de jure respondendi, consultandi, caeteraque exercendi, quae juris doctores exercere solent. Tribuimus ei insuper privilegia omnia ac praerogativas, quaecunque vero juris doctori legibus vel consuetudine tribui solent. In quorum omnium fidem diploma hoc publicum majori Universitatis sigillo signatum, nec non manu Notarij inclytæ facultatis juridicæ subscriptum ei dari curavimus.

Viennæ Austriae, anno mense et die supra dictis.

Carolus ab Adlersburg Dr. m. p.

Sac. Cæs. Reg. Maj. a Cons. Regim. Camerae aul. et inf. Aust. Studii jurid. et polit. Director, Facult. Præses ht. Rector.

Joan. Michael Schoenauer m. p.

Juris univ. Doctor, aulæ judiciorumque advocatus, inclytæ facultatis jurid. Decanus et promotor.

Josephus Spendou m. p.

S. S. Theol. Doctor, excelsi Regim. infer. Austr. consiliar. actual. E. M. V. canon. capit. Praepositus, Praelat. inful. Decanus in Kiernberg, inter Status prov. Ord. Praelat. membrum. Universitatis cancellarius.

Foannes Sigismundus Rizy Dr. m. p.

Facult. jurid. Notarius.

L. S.

III.

Izpričevalo dr. Fr. Preširna, koncipijenta pri advokatu dr. Leopoldu Baumgartenu v Ljubljani.

(Kolek za 2 gld.)

Original.

Zeugniss.

Auf Ansuchen des Herrn Dr. Franz Preshern bestätige ich hiemit, dass er seit dem 1ten September 1828 bis 9. May 1829 die Advocaten-Praxis bey mir genommen, meine Kanzley während dieser Zeit ununterbrochen sehr fleissig besucht, sich in allen ihm übertragenen Arbeiten als Mann von besonderer Geschicklichkeit und gründlicher Gesetzkennntniss gezeigt und der Art ausgezeichnet habe, dass er bey seiner sonstigen Ordnungsliebe und seinem streng moralischen Lebenswandel Jedermann zur gegründeten Hoffnung berechtigt, er werde als Advocat den Anforderungen der hohen und höchsten Behörden vollkommen entsprechen und seinem Gremio Ehre machen.

Urkund dessen meine eigenhändige Fertigung.

Laibach den 15. May 1830.

Dr. Leopold Baumgarten,
beeideter Hof- und Gerichtsadvocat.

IV.

Dr. Fr. Preširen, praktikant pri c. kr. kamorni prokuraturi v Ljubljani.

Nr. 942.

I.

1829.

[: Gubernium :]

Koncept.

./· Mit dem in ./· anliegenden mit 3 Beilagen instruirten Gesuche bittet Franz Preschern,*) welcher das Studium der Rechtswissenschaft mit rühmlichem Erfolge zurückgelegt und auch das Doctorat auf der Wiener Universität erlangt hat, um die Aufnahme als beeideter unentgeltlicher Concepts-Praktikant bei dieser gehorsamsten Kammerprocuratur, mit dem Wunsche, die begonnene Kriminalljustizpraxim bis zur Vollendung der zur Zulassung zur diesfälligen Prüfung vorgeschriebenen Zeit fortsetzen zu dürfen. Obgleich er sich bis zur Zurücklegung besagter Kriminalljustizpraxis dem diesämtlichen Dienste, in welchem er sich für eine öffentliche Anstellung auszubilden vorhat, nicht ausschliesslich wird widmen können, muss dem Amte bei seiner bekannten Verlegenheit und mehrmal geschilderten Verhältnissen jede Art freywilliger und unentgeltlicher Aus-hilfe sehr willkommen seyn. Indem man daher nicht den mindesten An-

*) Čudno so pačili pesnikovo ime že takrat: Univerza piše pravilno Preš/érn (kar mi v tisku nismo mogli zaznamenovati), dr. Baumgarten Pres/ern, komorna prokuratura in gubernij pa Preschern!

stand nimmt, sein diesfälliges Gesuch fürwörtlich zu unterlegen, geruhe das Hochlöbl. k. k. Gubernium dessen gebettene Aufnahme zu bewilligen, und an ihn das Aufnahmsdekret auszufertigen, sohin in den Eid zu nehmen oder zur Ausfertigung und Beedigung desselben diese Kammerprocuratur zu ermächtigen.

Die k. k. Kammerprocuratur:

L. den 27. April 1829.

Scribatur!

Scheuchenstuel m. p.

2.

Nr. 9707.

Original.

Dem k. k. Fiskalamte wird in Erledigung seines anher erstatteten Berichts vom 27. v. M. Z. 943 hiermit die Bewilligung ertheilt, den absoluten Juristen Franz Preschern, welcher das Studium der Rechtswissenschaften mit rühmlichen Erfolge zurücklegte, und auf der Wiener Universität auch das Doctorat erlangt hat, bei dem Umstande, dass er mit allen erforderlichen Eigenschaften zum Antritte der Concepts-Praxis ausgerüstet ist, zur vorgeschriebenen sechswöchentlichen Prüfungspraxis zuzulassen, und ihm zu gestatten. (No, ta nemščina ni ravno vzorna! Ured.)

Uibrigens versteht es sich von selbst, dass der Prüfungs-Kandidat Preschern zur Beibringung der vorgeschriebenen Erklärung hinsichtlich seiner standesmäßigen Versorgung bis zum Eintritte in eine mit Besoldung verbundene Anstellung zu verhalten seye, welche Erklärung seiner Zeit anher vorzulegen seyn wird.

Nach Verlauf der vorgeschriebenen sechswöchentlichen Prüfungszeit hat das k. k. Fiskalamt sohin über die Verwendung, Fähigkeiten und das moralische Betragen des Kandidaten gewissenhafte berichtliche Anzeige anher zu erstatten, worauf demselben dann wegen dessen Beedigung weitere Weisung ertheilt werden wird.

Die Beilagen des hiedurch erledigten Preschernschen Gesuches folgen nach genomener Einsicht hier im Anbuge zur Zustellung an den Bittsteller wieder zurück.

Laibach am 7. May 1829.

Schmidburg m. p.

v. Fradeneck m. p.

An das k. k. Fiskalamt hier.

3.

Nr. 1042.

Koncept.

An

Herrn Dor. Franz Preschern

hier.

Ueber Ihr mit diesämtlichen Berichte von 27. v. M. Z. 942 dem 3/. hohen Gubernio vorgelegtes Gesuch, dessen Beilagen in /. rückfolgen,

hat hochdasselbe mit Dekret von 7./8. d. M. Z. 9707 zu bewilligen geruhet, Sie rücksichtlich des erlangten Doctorats und ausgewiesenen erforderlichen Eigenschaften als unentgeltlichen Conceptspraktikanten bei dieser k. k. Kammerprocuratur aufzunehmen, und zur vorgeschriebenen praxis zuzulassen. Zu diesem Eide und da man der Aushilfe dringlich benöthiget, werden Sie angewiesen, morgen um 10 Uhr zur Ablegung des Verschwiegenheits-Eides hier Amts zu erscheinen, und sogleich die Dienstleistung zu beginnen.

L den 9. Mai 829.

Die k. k. Kammerprocuratur:
Scribatur!

Scheuchenstuel m. p.

Eidesformel.

Ich schwöre zu Gott dem Allmächtigen einen wahrhaften Eid, dass ich in allen mir anvertraut werdenden Geschäften die strengste Verschwiegenheit beobachten werde, so wahr mir Gott helfe

Dr. Franz Preshérn.

(Podpis je svojeröčen.)

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Valentin Zarnik. †

Na véliki petek, dné 30. marcija t. l. ob 3. uri popóldue umrl je v Ljubljani na sv. Petra cesti h. šte. 41. po dolgem triletnem bolehanji blagorodni gospod dr. Valentin Zarnik, obče znani advokat, pisatelj in domoljub slovenski.

Valentin Zarnik je bil sin ubožnih roditeljev, porojen dné 14. januarija 1837. leta v Repnjah v vodiški fari pod Šmarijino goro. Rojstvene hiše njegove ni več, ker je zapuščena razpala pred desetimi leti. Oče njegov je imel malo kmetijo v najemu, a da bi bolje vzgojil otroke svoje in da bi si tudi kaj več zaslužil, preselil se je leta 1838. v Ljubljano, kjer je stanoval najprej v Kravji dolini in pozneje na Šempeterski cesti. Dasi je bil le navaden delavec v tedanji ljubljanski cukrarni ter je služil samó po pol goldinarja na dan, vendar je bil vedno naročen na »Novice« in na »Zgodnjo Danico« ter je ostro vladal in vestno-krščanski vzgajal četrero svojih otrók: pokojnega Valentina, Marijico, Matijo, zdaj župnika v Srednji Vasi, in Brnarda, ki je pozneje železniški uradnik umrl v Zaprešiči na Hrvaškem. Ker je bil Brnard sošolec moj, zahajal sem že pred dvajsetimi leti

večkrat k Zarnikovim. Z nekako sveto grozo me je naudajal špartanski red, ki je vladal v tej obitelji. V cerkev in v šolo je bila Brnardu vedno odprta pot, na dvorišče sva si upala le tedaj, kadar očeta ni bilo doma in spremeni na ulice me je smel šele, ko je zvršil prvo latinsko šolo! Ko je leta 1857. pogorela ljubljanska cukrarna, bil je oče delj časa brez zaslužka, in takrat je bilo pri Zarnikovich mnogokrat več molitve nego kruha. Napósled je bil delavec ljubljanske mestne občine in živo se spominjam, kako mi je dr. Zarnik večkrat p o n o s n o pripovedoval, da je oče njegov nekđaj po ljubljanskega mesta ulicah smetf pometal, kar sem ga mnogokrat tudi sam videl.

V takih razmerah je prebil Zarnik otročja svoja leta!

Kje in kako je dr. Zarnik pričel studije svoje, to je z nedosežnim humorjem sam opisal v „Ljubljanskem Zvonu“ l. 1881. v, žal, nedovršenem članku „Iz polupreteklega časa“. Ne bode se kesal nihče, kdor ta članek znova prebere!

Zgodaj na gimnaziji se je začel učiti modérnim jezikom in ko je leta 1855. prebil maturo, bil je francoščini, italijanščini in angleščini popolnoma večšč v besedi in pisanji. Razven tega, da je imel poseben dar za jezike, bil je tudi vstrajno pridn dijak. Do 7. ure zvečer je navadno poučeval druge, da si je zaslužil hrano in obleko, od 7. do 9. ure se je učil tujim jezikom, po 9. uri je studiral navadne šolske predmete v mali sobi z jednim oknom, kjer je razven njega spalo po pet družih oseb. V krčmo do osme šole ni šel nikdar. To bogato znanje jezikov ga je preživilo ves čas tudi na Dunaji, kamor je odšel jeseni leta 1855. Zapisal se je najprej v modroslovno fakulteto in se tako pridno učil zgodovini, da je bil član historičnega seminarja. Ker takrat za stolico v Italiji nepriljubljene avstrijsanske zgodovine v Padovi vlada ni mogla dobiti docenta, nagovarjal je prof. Jaeger Zarnika, naj bi se on pripravil za to stolico. A Zarnik je to ponudbo odklonil ter leta 1858., ko so se kazala prva znamenja nove prostejšje dōbe, prestopil celo na pravoslovno fakulteto, kjer je studije svoje zvršil leta 1862. in bil leta 1864. v Gradci promoviran za doktorja prava. Od leta 1862. do leta 1867. bil je potem dr. Zarnik odgojevatelj pri baronu Levinu Rauchu, pozneje banu hrvaškem. Leta 1867. nahajamo ga odvetniškega konicijenta pri dr. Ploji v Ljutomeru, l. 1869. pri dr. J. Razlagu v Bréžicah, od l. 1869. do 1871. pri dr. Lorberji v Mariboru, od l. 1871. do 1870. pri dr. Ahazhizhi v Ljubljani. Naslednje leto 1877. odprl je dr. Zarnik advokat v Ljubljani svojo pisarno. Že leta 1872. bil se je poročil z gospodično Ano Kosovo iz obče znane in spoštovane národne rodbine v Ljubljani, katera mu je porodila troje otrók: Miljutina, Igorja in Borisa, izmed katerih pa je srednji umrl že pred očetom.

Ko je leta 1867. z Giskrovim ministerstvom Avstriji napočila svobodnejša dōba in so se tudi Slovenci začeli oglašati po taborih, poprijél se je

dr. Zarnik strastno javnega političnega delovanja in je zaradi izredne dra-
stične zgovornosti svoje zaslužil kmalu po vsi Sloveniji. Udeležil se je glavni
govornik taborov v Ljutomeru, Ormoži, Žalci, na Vižmarjih, v Sevnici, v
Vipavi, v Žopračah, v Cerknici, v Bistrici pri Pliberku in v Grabštajnu —
in po pravici so ga imenovali Slovenci očeta slovenskih taborov.

Dne 24. maja 1869. leta izvolili so dr. Zarnika v Trebnjem tudi v
deželni zbor kranjski, v katerem je ostal do l. 1884.; bil je vrhu tega več
let tudi deželni odbornik, od l. 1876. do 1887. pa mestni svetovalec ljub-
ljanski.

Po javnih zastopih, kjer poslancev čaka glavno delo v odsekih, ni
se dr. Zarnik odlikoval s posebno vstrajnim delom, bil pa je mnogo slavjen
govornik v deželnem zboru in v mestnem svetu, zlasti dokler je bila narodna
stranka v obeh zastopih v manjšini. Govori njegovi navadno niso bili te-
meljiti, kajti dr. Zarnik je govoril vedno ex abrupto ali pa površno pri-
pravljen; toda beseda z nekoliko prijetnim hrvaškim akcentom mu je tekla
gladko kakor laško olje, ali pa je silovito in strastno bruhalo na dan kakor
hudournik. Drastični humor, prijetna šala, pereča ironija, zlobna, brezozirna,
persiflaža — vse mu je bilo na razpolaganje. Ker je bil poleg tega izveden
zlasti v novejši zgodovini; ker je strastno prebiral govore slavnih politikov
in spise francoskih in angleških humoristov in satirikov ter vedel vse polno
anekdot iz parlamentarnega življenja; ker ga je pri vsem tem podpiral
izboren spomin; ker je glas, gestikulacija in vsa originalna osebnost bila v
soglasji z vsebino in z načinom njegovega govora; ker proti političnemu na-
sprotniku ni poznal nobenega ozira ter se mu je večkrat bližal s pestjo nego z
rokavicami: tedaj je naravno, da so njegovi govori ugajali zlasti širjemu ob-
činstvu in da je dr. Zarnik zaslužil ime pravega ljudskega govornika.
Naravno je pa tudi, da je morala slava takega govornika oveneti po vseh
zastopih, kjer so se predmeti stvarno obravnavali, ali kjer se je glavno delo
preneslo v odseke in so se v javni seji oglašali samó zmerni in stvarni gla-
sovi dotičnih poročevalcev in govornikov.

Zgodaj na gimnaziji, kjer so bili Zarniku poleg drugih sošolci Veče-
slav Bril, Simon Jenko, Valentin Mandelc, Ivan Tušek, Fran Erjavec, Jos.
Stritar, vzbudila se je v Zarniku prava narodna zavest, katera je dala pravce
vsemu poznejšemu življenju njegovemu. Zgodaj so se ti mladeniči urili tudi
v spisovanju slovenskem ter v osmi šoli (razven Stritarja) l. 1854./5. osnovali
dijaški zbornik »Vaje«, katerega so napisali šest knjig. Javno pa se je V. Zarnik
prvič oglašil v »Novicah« l. 1861. dne 29. maja, kjer je v dopisu z Dunaja pod na-
slovom »Obr az državne ga zbor a« s krasnim humorjem in ostrim peresom
tako živo naslikal tedanji prvi avstrijski državni zbor v »Schmerlingovem gle-
dišči« in glavne njegove govornike in stranke, da je bil večerni list Zangove

„Presse“, ki je objavil prevod Zarnikovega dopisa, na Dunaji v treh urah ves razprodan in da so ta dopis ponatisnili vsi tedanji večji časopisi avstrijski: tako dunajski »Vaterland«, češki »Narodni Listy« in »Pozor«, poljski »Czas« v Krakovu in »Przegľad« in »Głos« v Lvovu, madjarski »Pesti Naplo« v Pešti in hrvaške »Narodne Novine« v Zagrebu i. dr. Odslej je Zarnik pridno z Dunaja dopisoval »Novicam« in vsi ti dopisi so pisani tako krepko in izvirno, da so se ljudje kar trgali za liste »Novic«, ki so prinesle kakšen Zarnikov članek. Vrhu državnozbornskih stvari je opisal l. 1861. v »Novicah« tudi potovanje svoje in dr. Tomana na Češko pod naslovom »Štirje dnevi v zlatni Pragi«. Leta 1862. oglasil se je z originalnimi »Pismi slovenskega turista«, katerim je dodal še pamflet »Don Quixot« zoper znanega kranjskega poslanca v tedanjem državnem zboru in pa izborne »Originale iz domačega življenja«. Vsi ti spisi kažejo, da je pisatelj hodil pri angleških humoristih v šolo in da je to, čemur se je naučil tam, znal združevati s pravim domačim humorjem v blagodejno celoto. Po pravici so ga takrat Slovenci imenovali prvega slovenskega humorističnega pisatelja. Leta 1862. oglasil se je dr. Zarnik tudi v leposlovnem »Glasniku«, kjer je priobčil dve povesti, kateri moramo prištevati boljšim pripovednim proizvodom tistega časa. Prvi je naslov: »Ura bije, človeka pa ni!« — druga se imenuje »Maščevanje osode«. Obe je dr. V. Gaj preložil tudi na hrvaški jezik.

Dr. Zarnik se je že leta 1868. udeležil v Celji posvetovanja, pri katerem so štajerski rodoljubi ustanovili »Slovenski Narod« in od tega časa, zlasti pa od l. 1869., ko se je bil v Mariboru seznanil z Jurčičem, ostal je v vseh slučajih zvestoudan temu listu in z njim osnovani »Narodni Tiskarni«. Kaj in koliko je pisal za ta list, tega danes ne moremo naštevati, bilo bi to tudi nemožno, ker svojih člankov ni vselej podpisoval, dasi jih je navadno lahko spoznati po načinu njegovega pisanja; vendar lahko trdimo, da je briga za ta zavod in list polnila velik del njegovega življenja zadnjih let in da bi se na nagrobni spomenik z ozirom na »Narod« in na »Tiskarno« dr. Zarniku pristojalo zapisati Vergilijeve besede: *Et quorum magna pars fui!*

»Narodna Tiskarna« bi večletnemu predsedniku svojemu zahvalnosti svoje ne mogla lepše izkazati, nego da bi humoristične in leposlovne spise dr. Valentina Zarnika in najlepše in najoriginalnejše govore njegove zbrala v lep zvezek ter jih podala národu slovenskemu, kateremu je bil pokojnik ves čas življenja svojega udan z dušo in telesom! Fr. Levec.

LISTEK.

Bibliografija slovenska. Pod tem naslovom hočemo odslej naznanjati vse nove knjige slovenske, ki se pošiljajo uredništvu našemu; o važnejših izmed njih bodemo o priliki obširneje poročali:

— Josipa Jurčiča zbrani spisi VII. zvezek. Uredil Fr. Levec. Založila in natisnila »Narodna Tiskarna« v Ljubljani 1888, 8, str. 242. — Cena vezanemu zvezku po 1 gld, nevezanemu po 60 kr. — Vsebina: I. »Lepa Vida«. Roman (»Zvon« 1877.) — II. »Ivan Erazem Tatenbah«. Izviren historičen roman iz sedemnajstega veka slovenske zgodovine. (»Slovenski Narod«. 1873.). —

Jurčičevih zbranih spisov je izšlo dosedaj VI zvezkov. Od teh jih je še nerazprodanih: I. zvezka še 575, II. še 779, III. zvezka še 1016, IV. zvezka še 1137, V. zvezka še 1235, VI. zvezka še 1574. Skupno tedaj 6316 zvezkov.

Prodalo se je Jurčičevih knjig tekom leta 1887. vezanih 409 zvezkov, nevezanih 659 zvezkov. Skupno tedaj 1068 zvezkov. Dohodkov je bilo gld. 1060 gld. 55 kr., troškov pa 1004 gld. 78 kr.

Da se Jurčičevi zbrani spisi tako počasi razpečavajo, krivo je pač, da je veliko njegovih del po prvotnih izdajah še med národom, glavni vzrok je pa gotovo le ta, da Slovenci nimajo za leposlovne proizvode urejene trgovine s knjigami, in najmenj še kako kolportažo.

Obráčamo se torej do vsega slovenskega razumništva, da prične agitacijo za razprodajo Jurčičevih zbranih spisov. Posamičniku bode pač lahko v svojem kraju dobiti nekaj naročnikov, od katerih naj pobere denar in ga odpošlje »Narodni Tiskarni« po poštni nakaznici. Ta mu bode doposlala potem naročene knjige, katere lahko razdeli med nabrane naročnike. To delo posameznika ne bode stalo preveč truda, stvári bode pa s tem le mnogo koristil. Gotovo malo častno bi bilo za ves slovenski národ, ko bi dela prvega pripovedovalca našega Jurčiča v shrambah stavela in bi jih ne bral tisti narod, katerega je Jurčič toli ljubil, za katerega je žrtvoval in neumorno delal vse svoje življenje. Najlepši spomenik njegov bode, da vsak Slovenec in vsaka Slovenska pozna njegove spise.

Nove muzikalije. I. *Himna zlatomašniku sv. očetu papežu „Leonu XIII.“* Zložil Anton Foerster. To himno je prinesel „Cerk. Glasbenik“ v 12. št. svojih prilog 1. 1887. Upravljena je bila takrat za jeden glas in za orglje. Pozneje je to himno prekomponiral g. skladatelj za moški zbor s tenorovim solo. V tej obliki je pel „Slavec“ pri papeški slavnosti v Ljubljani to himno, o kateri trdimo, da je izredno lepoglasna, veličastna in imponantna. Značaj himne v tej pesmi je popolnoma pogojen. Služila bi prav dobro za posebne slavnosti, osobito gg. novomašnikom, zlatomašnikom in sploh jubilantom. Zatorej uljudno prosimo, da bi kdo izmed naših pesnikov blagovolil tekst tako prirediti, da bi se lahko pel pri omenjenih slavnostih. Škoda bi bilo krasne himne, ko bi se morala zarad zastarelega teksta položiti ad acta. Partitura stoji 36 kr., glasovi tudi toliko. (Solo za tenor se nahaja samó v partituri). Delo se dobiva pri g. skladatelji.

G. Anton Foerster me je naprosil opozoriti č. gg. čitatelje „Zvonove“ na naslednje tiskovne pomote v njegovi „Domovini“. (Gl. Matice zvezek XVIII). St. 5. V 4. taktu tenor solo mora zadnja glaska biti *fis*, mesto *c*. V 6. taktu mora biti druga glaska v basu *b* in ne *a*, sicer napravlja s tenorom kvintno paralelko. Ligatura v basu pa je boljša zato, da pevci gotovo vzdrže ta *b*, ki nosi dve harmoniji. Pri piki bi utegnili pevci

prezgodaj dihati in harmonično vez pretrgati. V tenoru te nevarnosti ni, ker ima v vsem taktu g. V 5. taktu himne pa morajo stati v tenoru in basu v 4. udarci osminke. —

II. *Velikonočne pesmi*. Zložil in prečistitemu gospodu *Adolfu Harmelju*, župniku v Šebreljah, hvaležno poklonil *Janez Laharnar*, organist na Št. Vidski Gori. (Pošta pri sv. Luciji na Primorskem). Cena partiture je 40 kr.

Marljivi in nadepolni mladi g. skladatelj nam podaje v tem zvezku 7 četvero-glasnih velikonočnih na znane tekste. Za dodatek je pesem „Ti si Peter“ za sopran, alt in orglje. Pesmi niso zveržene, zapletene in težko razumne; so pa jedrnate, živahne in pobožne. Harmonizacija je v resnici prav dobra. Izpeljava posameznih glasov ni težka, ker noben glas ne prekorači stavljenih mej. „Allelujo“ pa je g. skladatelj zvršil tako, da jeden glas nastopa za drugim, posnemajoč prejšnjega. Pokazal je s tem, da se bo sčasoma znal brez strahú spuščati v kontrapunktični ogenj. Čestitamo vrlému mladeniču in pesmi njegove živo priporočamo.

III. *Slovenske pesmi* za sopran, alt, tenor in bas. Uglasbil *dr. Benjamin Ipavec*. (Graz. Karl Ludwig Ring, 4). III. zvezek. Lastnina izdajatelja. Cena 70 kr. Tiskala Engelmann in Mühlberg v Lipsiji.

Delo obseza na 9. straneh nasleduje skladbe: 1. Vstala je narava (bes. T. Jenkove); 2. Slovenka (bes. M. Vilharjeve); 3. Potoku (bes. J. Stritarjeve); 4. Nazaj v planinski raj! (bes. S. Gregorčičeve); 5. Hrepenenje po pomladi (bes. J. Stritarjeve).

Radostnega srca pozdravljamo novi umotvor našega občeznanega in priljubljenega g. skladatelja, s katerim je slovensko glasbeno literaturo pomnožil zopet za pet lepih napevov. Skladba prva je dična. Zavoljo pogostne kromatike ni lahko izvršna, a trud se bo gotovo dobro izplačal. Druga je ljubka in nežna pesemca v ljudskem tonu. Tekstu se dobro prilaga. Tretja je pesem, ki ima mnogo domačega v sebi. Četrta je najboljša. G. skladatelju čestitamo na tej pesmi, ki se bo kmalu pri nas udomačila. Peta je tudi dobra pesem; le tempo naj se vzame počasno.

Nenavadnih postopov v harmoniji skladatelju, kakeršen je g. dr. B. Ipavec, nikakor ne smemo šteti v nevednost ali napake. Oni so le rezultat studije takih harmonijslovcev, ki dovoljujejo postop zmanjšanih kvint v čiste in ne naopako; potem nenaravno razvezo septim i. t. d. (glej Marx, Lobe i. d.)

Skladbam sicer ni treba dajati posebej hvale, ker je znauo, kako dobro zna ubrati g. skladatelj narodne strune in oveseliti slovensko srce, vendar je naša dolžnost, da jih toplo priporočamo.

D. Fajgelj.

Hrvaška književnost se najbolj razvija po časopisih in književnih društvih, ki poberó skoraj vse pisateljske moči národa hrvaškega. Pa saj niti treba ni, da bi bilo drugače, kajti ni je stvarí v duševnem življenji hrvaškem, da ne bi imela društva in glasila svojega. Redki so torej književni plodovi, ki po drugi poti prihajajo na svetlo. V Bosni se v tem še zmeraj odlikujejo tamošnji frančiškani. Prišel je na svetlo že tretji zvezek zbranih *»Pjesničkih diela«* fra *Grge Martića*, ki je *»Zvonovim«* čitateljim vsaj po imeni dobro znan. V Zagrebu je akademijska knjigarna izdala Amicisovo *»Srce«*, katero je na hrvaški jezik preložil Petar Kuničić. Pročaja se po 80 novih. Od *»Spisa Stjepana Mitrova Ljubiše«* tiskan je I. zvezek, ki obseza životopis in nekoliko pripovedek tega bistroumnega hrvaškega pisatelja. Za tisek pripravljajo: *Josip Ljubić Dinkov* zbirko *»izvirnih pesem«*, katerim je Avgust Harambašić napisal predgovor; *Utješnović-Ostrožinski* popravljeno in pomnoženo izdauje pesniškega svojega dela *»Nedjelka«*; *Ivan Lepušić* v Sarajevu pa svoje *»Pjesničke prvence«*, ki jih je po večem že priobčil po raznih časopisih. Znana pisatelja *Harambašić* in *Kokotović* sta za hrvaško ljudstvo spisala *»Pismovnik za ve potrebe građanskoga života«*. Cena tej koristni knjigi je 1 gld. Marljivi *dr. Lobmayer*

je pisal novo zdravoslovno črtico „*Naša kuća, kakova jest, a kakovo treba da bude.*“ V Dobrovniku sta prišla na svetlo dva nova zvezka že večkrat oglašenega *Biankinovega* dela: »*O uzgoju i njegovanju cvieća, uresnog grmlja i drveća.*« V Oseku je *enciklopedija dra. Zocha* dospela do 19. snopiča. Bosenski frančiskan *Batinić* je dovršil imenitno svojo „*poviest katoličke crkve i franjevačkoga reda.*« *Stjepan Basariček* je popravil in čisto pre naredil svojo „*Pedagogijo*“, od katere je nedavno v tretjem izdanji prišel na svetlo I. del: »*Uzgojoslovje.*« Prof. *Petar Nenin* je sam založil svoje „*primjere iz deskriptivne geometrije.*“ Najimenitnejša in najkoristnejša knjiga, ki je zadnji čas prišla na svetlo, pa je gotovo historijski „*atlas*“ za razumevanje hrvaške zgodovine, ki ga je izdelal in izdal neutrudljivi profesor *Vjek. Klaić*. To je čisto nova prikazen na književnem polju hrvaškem in gotovo je bo vsakdo vesel, kdor se zanima za domačo zgodovino, ter hvaležen učnemu gospodu profesorju, da se je lotil tako težavnega dela, kateremu je le on kos. Za notraujo, znanstveno vrednost tega začetja porok nam je že samó ime profesorjevo; ali tudi zunanja oblika historijskega atlasa hrvaškega je tako ukusna in dovršena, da bi bila vsakemu drugemu národu na čast. Priporočamo torej ta atlas, s katerim je gospod Klaić povzdignil vrednost vsem knjigam in razpravam o hrvaški zgodovini, kar najbolje vsakemu omikanemu Slovencu. — Hrvaška Matica je bosenskemu frančiskanu fra *Dobroslavu Božiću* podelila podporo, da izda I. zvezek perijodičnega spisa „*Novi prijatelj Bosne*“. O letošnjem delovanji Matice Hrvaške sploh bomo poročali drugo pot, za danes omejnajmo le to, da je ravno dotiskana peta knjiga prevodov grških in latinskih klasikov, v kateri je „*Herodotova poviest*“, ki jo je prav lepo pohrvatil naš rojak profesor dr. Musić. — 86. knjiga „*Rada*“, glasila jugoslovenske akademije, ima to-le vsebino: »Kako je rabila riječka črez novoj slovenskoj knjizi do prije 50 godina,« od prof. *M. Valjavca*; „*Veznica u slovenskijem jezicima*“ od dra. *T. Maretića*; *Besjeda* predsjednika dra. *F. Račkoga* u svečanoj sjednici dné 7. prosinca 1887; *izvještaj* tajnika dra. *P. Matkovića*; in „*Stavbene prilike u naših gradovih*“ od dra. *F. Vrbanića*. Ob jeanem je akademija izdala svoj *letopis* za drugo desetletje 1877—1887, o katerem bomo o prvi priliki kaj več izpregovorili

Črtica o slovenskem liturgijskem jeziku. V zadnjem zvezku »*Ljublj. Zvona*« čitam na str. 255. »Drobtinico slovenskega liturgijskega jezika na Slovenskem.« Želji pisateljevi, izraženi koncem njegovih od rodoljubja navdihnenih vrstic, nekoliko ustrežaj ta-le skromen podatek: L. 1886. sem potoval po Dravski dolini. O tej priliki običem tudi obče znanega, posebno za severno mejo štirskih Slovencev velezaslužnega narodnjaka, preč. gospoda župnika Kocuvana v Vuhredu. Med raznimi pogovori mi pové, da poje pri slovesnih procesijah na Telovo itd. evangelije v slovenskem jeziku. V dokaz mi pokaže veliko knjigo, v koji so bila evangelija jako ukusno v novi slovenčini spisana. Tudi mi je pravil, »da so ljudje vedno globoko, do solz gineni, ko zaslišijo v mili materinščini s slovesnim glasom zapeti: »Gospod bodi z vami! . . .« (Kdo se tu ne spomni pripovedi o sv. Metodu?) Je li to slovensko petje tam že od davna v navadi, ali ga je on sam uvel in če ga še sedaj na novi svoji župniji v Lempahu nadaljuje — to mi ni znano. Nadejem se pa, da pri bodočem obisku vse natančno pozvem. (Prosimo! Ured.)

Ante Goričlján.

Dodatek spisu „*Vesales*“ itd., natisninem v 8. št. (v I. dan avgusta 1882. l.) v „*Ljublj. Zvoni*“ od 480. strani dalje.

Na Koroškem Za Vrhom pri Bistrici blizu Svěčan, kakor sem zvedel, govore *sadwü, sadwä, n. der Sattel*, namesto: *saddö, saddlä, n.*, kar mi kranjski Sloveni izrekamo: *sädlo, sädla*; zatorej ima iz korenike: *sed, sitzen* Korošec tudi tukaj „*a*“ namesto „*e*“. K temu je v „*Kresi*“ 1. novembra 1882. l. na 582. str. čitati, da Korošci Rožanskega razrečja velé: *Satän*, kar na Kranjskem slóve: *Selján*, kder se nam zopet kaže „*a*“ na-

mesto „e“ v koreniki *sed*, ker je znano, da *Salán* poleg *Selján* stoji namesto *sadján* ali *sedjan* zopet iz korenike *sed*; a vrhu tega ne pozabiti, da je „salo“, namesto „selo“ podstava besedi: *Salán*, ter da isto lice „salo“ za „selo“ nahajamo tudi v besedi: „*Velésalo*“ nam. „*Veléselo*“.

Fr. Levstik †.

Zopet nekaj o Gallusu. V zadnji št. letošnjega »Zvona« omenil je g. Janko Leban mojega lista, ki sem mu ga o Gallusu pisal dné z. jul. 1880. l. S to objavo me g. pisatelj sili, da povem, zakaj si mislim našega glasbenega velikana rojenega v Idriji. Rad bi bil sicer svoje mnenje, dà, prepričanje o rojstvenem kraju Gallusovem záse obdržal zato, da bi méni, rojenjá Idrijčanu, nihče ne mogel podtikati lokalno-patrijotičnih namenov; a ker zdaj o tem ne smem dalje molčati, naj zapišem o rojstvu Gallusovem to, kar vem:

Bilo je leta 1847—48., ko sem mlad dečko rad obiskoval svojega sorodnika, J. F. v Idriji. Tu sem je zahajal devetdesetletni mož, katerega smo nazivali Tobijo. Je li to ime bilo krstno ali priimek, ne vem. Znal pa je ta mož tako zanimivo o starih časih govoriti, da smo ga mladi in stari radi poslušali. Bil je živa kronika. Neki dan nanese govorica tudi na glasbo. Navzočni hišni gospodar Mihelec vneto proslavlja telanjesa idrijskega organista Krašnarja; potem še hvalno omeni slovečega Roba, ki je za prospéh glasbe, živeč v Idriji, toliko dobrega storil i. t. d.

Na to Tobija: »To je vse res, toda Idrija je imela muzikanta, ki mu ga ni bilo pára na svetu. Stari oče moj mi je mnogokrat pravil, da sta nekđaj živelá v Idriji brata učitelja Petelina, ki sta bila v muziki na silnem glásu. Rojena sta bila v Idriji. Posebno se je odlikoval v muziki mlajši, kateremu so ljudje rekali Petelinov Jakop. Ta je bil tako umeten, da je znal sam muziko napisati, ki se je tako lepo slišala, kakor bi bili angeljci godli. Pozneje so Jakopa iz Idrije bili zapodili zato, ker se ni hotel v lutrovsko vero zapisati, kakor njegov brat. Od tistega časa se je izgubil in ljudje so mislili, da si je kje življenje vzél. Jaz pa sem v mladih svojih letih slišal pridigati škofa v Idriji, ki je omenil v vrsti slavnih mož, ki so se v Idriji rodili, tudi nekega velikega muzikanta, kateremu je dal čudno ime Galumbus. Stari poslušalci pa so bili ugenili, da je bil ta človek Petelinov Jakop iz Idrije, ki je tam nekje v deveti deželi umrl.«

Tako je govoril stari, resnicoljubni mož, kateremu gre verjeti zlasti zato, ker je to pripovedoval brez namena in nepozvan. G. okrajni šolski nadzornik Lapajne pa je tudi v nekem spisu dokazal, da je za verske reformacije učiteljeval na protestantski šoli v Idriji Petelin. Kako dobro se to strinja s pripovedko Tobijevo! Sorodniki Petelinovi pa so živeli še v tem stoletji v Idriji. Zadnji potomec te rodovine je imel prodajalnicó na trgu blizu idrijske mestne farne cerkve in pozneje, ko je po smrti Petelina to prodajalnico in hišo bil kupil Kagnus, stal je še za grb nad prodajalnico železen petelin.

Zadnji Petelin je bil bajé celó ponosen na slovečega svojega sorodnika Jakopa. Mnenja svojega, da je bil Gallus porojen v Idriji, sicer nikomur ne vsiljujem; trdno pa sem za svojo osebo prepričan, da so besede Tobije resnične. Spočetka me je stvar malo brigala; ko pa sem pozneje čítal v Mašekovi Ceciliji životopisne podatke o Gallusu, v katerih pravi pisatelj: »Gallus wurde in Krain, im Geburtslande seiner Vätertern geboren. Den Geburtsort kann ich leider so lange nicht bestimmen, bis mich der gefällige Eifer irgend eines Patrioten in den Stand setzt, nähere Auskunft über Gallus' Geburtsort und dessen Familienverhältnisse zu bringen.« (Citat iz spomina.) Nato se živo domislím pri povedi Tobijeve.

Rojstveni kraj Gallusov staviti s Kranjskega v kanalsko okolico na Primorsko, dozdeva se meni nevarno, ker se bojím, da bi kdo izmed nasprotnikov naših potem ne predstavil kraja Gallusovega rojstva kam tja dolí v deželo, »kjer limone cvetó, a makarone jedó.«

D. Fajgelj.

Občini zbor »Maticе Slovenske« za leto 1887 bil je dne 18. aprila t. l. v mestni dvorani v Ljubljani. Udeležilo se ga je okoli 50 društvenikov. Društveni predsednik g. profesor *Jožef Marn* je v daljšem govoru razvil program Maticinega delovanja, poudarjal, da društvo napreduje, četudi počasi, omenjal, da je »Matica« dne 4. februarja zvršila 24. leto svojega obstanka in da bode tedaj prihodnje leto praznovala *petin dvajsetletnico* svojo. Z ozirom na to okolnost bi bilo pač želeti še živahnejšega zanimanja za »Matico«, da bi mogla dostojno praznovati 25. leto življenja in delovanja svojega. Govornik konečno izreka potem zahvalo gg. odbornikom, načelnikoma obeh odsekov, g. blagajniku, ki že petnajst let spretno opravlja težki svoj posel, izvrstnemu g. tajniku, o katerem naznanja, da ga je odbor v zmislu pravil brez razpisa na novo potrdil za daljša tri leta, kar je občini zbor odobruje vsprejel v pómno.

Iz sklepnega računa za leto 1887. posnemamo, da je imela »Matica« v tej dóbi 13.267 gld. 35 kr. dohodkov in 9720 gld. 80 kr. troškov. Skupno premoženje se je leta 1887. *pomnožilo* za 2114 gld. 53 kr. ter znaša zdaj 52.195 gld. 80 kr. — Dohodki leta 1888. so proračunjeni na 6060 gld., troški na 5500 gld., od zadnje vsote spada na izdavanje knjig za tekoče leto 3300 gld.

Dolg glavnici, ki je leta 1881. znašal še na 10.000 gld., zmanjšal se je leta 1887. za 906 gld. 56 kr. ter znaša zdaj še 7729 gld. 91 $\frac{1}{2}$ kr.

Račun o tujem premoženju, kateremu upravlja društveni odbor, kaže, da znaša zaklad za Vilharjev spomenik 326 gld. 60 kr., zaklad za Costov spomenik 1156 gld. 88 kr. in Jurčič-Tomšičeva ustanova za literarne namene 2500 gld. 39 kr. Iz obresti te ustanove sta bili do dne 31. decembra 1887. l. razpisani dve častni nagradi po 200 in po 100 gld. za dve izvirni povesti Odboru sta došla dva rokopisa, o katerih v kratkem izreče sodbo svojo. Zaklad za Vodnikov spomenik je »Matica« izročila odboru, ki se je ustanovil v ta namen, da postavi Vodniku na javnem prostoru v Ljubljani dostojen spomenik.

Iz obširnega poročila g. tajnika *E. Laha* povzémamo te točke:

Leta 1887. je odbor izdal troje knjig: 1. Letopis, uredil Fr. Levec, 2. Dr. Lampetov »Uvod v modroslovje« in 3. Gogolove »Mrtve duše« v Gorenjčevem prevodu. Vse tri imenovane knjige obsegajo 52 tiskovnih pol. Tudi za letos so doslej določene tri knjige, namreč: *Letopis* za leto 1888. Urednik prof. dr. *L. Požar*. Večina spisov je že gotova, nekaj jih utegne priti kmalu, gotovo pa o pravem času. To knjigo, obsegajočo okoli 20 tiskovnih pol, bode spet tiskala »Narodna Tiskarna«. — 2. »*Slovenci in leto 1848.*« kulturno-zgodovinska stvarna razprava, obsegajoča okoli 18 tiskovnih pol, spisal prof. *Ž. Apih*. Rokopis gre te dni k Blazniku v tisek — 3. *Erjavčevi Iebrani spisi*, I del, uredil Fr. Levec. Knjiga bode kot III. zvezek »Zabavne knjižnice« obsegala okoli 15 tiskovnih pol. II del te knjige izide prihodnje leto. Tiskala jo bode »Katoliška Tiskarna«. Pravico do izdave si je »Matica« pridobila od vāruga pokojn kovič dedičev. Ako se izmed dveh povestij, ki sta odboru došli na razpis častne nagrade iz Jurčič-Tomšičeve ustanove, prisodi kateri razpisana nagrada, izide potem obdarjena povest kot *četrti* društvena knjiga v Milčevi tiskarni.

Društvena knjižnica je dobila zadnje leto 280 knjig prirastka. — Kužičevna zaloga je znašala koncem decembra 1887. leta 17.127 knjig in 1827 zemljevidov, zmanjšala se je tedaj tekom lanskega leta za 539 knjig in 247 zemljevidov. Pri zalogi je skupila »Matica« lani nad 300 gld. — Leta 1885. je plačalo »Matici« društveno 1130 letnikov, za leto 1886. že 1196 letnikov, za leto 1887. doslej že 1297 letnikov, nekaj jih utegne še priti, tako da jih bode gotovo nad 1300. Ustanovnikov je vedno nekoliko nad 300.

Ko je tajnik zvršil poročilo svoje, oglašil se g. dr. *Ž. Vošnjak* in nasvetuje, naj občini zbor društvenemu odboru za vsestransko vspešno in marljivo delovanje njegovo iz

reče popolno svoje priznavanje in svojo zahvalo, in občni zbor je ta nasvet soglasno odobril.

Nato se oglasi g. prof. dr. *Lovro Požar* ter v daljšem korenitem govoru, katerega je skupščina živahno odobrvala, najprej obžaluje, da »Matica« nikakor nima toliko društvenikov, kolikor bi jih morala imeti razmerno s številom slovenskega razumništva, kajti ogromna večina inteligentnih Slovencev, katerim je »Matica« v prvi vrsti namenjena, ni še zastopano v društvu. Mariborskim Slovencem n. pr. bi se gotovo vsak hudo zameril, kdor bi jim rekel, da je med njimi samo 40 inteligentnih narodnjakov, kajti samo toliko je med njimi »Matičinih« društvenikov. Celjskim Slovencem bi gotovo tudi nihče ne ugodil, kdor bi jim očital, da je v obmestji celjskem samo 19 razumnih domoljubov — in vendar je samo toliko vpisanih v »Matico«. In kaj bi rekla slovenska Ljubljana, ko bi kdo vstal ter rekel: »Vsa Ljubljana šteje samo 260 inteligentnih Slovencev!« — in vendar je samo toliko ljubljanskih Slovencev matičnjakov! »Matica Slovenska« je namenjena razumništvu slovenskemu, naj bi se torej vsak vpisal, kdor misli, da spada med razumništvo. Število matičnjakov bi se moralo podvojiti in potrojiti, kajti sedanje število nikakor ne odgovarja resničnemu številu inteligentnih Slovencev. G. dr. Požar završuje svoj govor z gorkim pozivom do vseh inteligentnih narodnjakov, naj pristopijo »Maticie«.

Pri dopolnilnih volitvah v odbor so bili izvoljeni gg. prof. Anton Bartel, notar dr. Jarnej Zupanec, prof. dr. Jakob Skét, prof. M. Pleteršnik, Ivan Vilhar, prof. Vilibald Zupančič, prof. Fr. Šuklje, prof. M. Žolgar, prošt dr. Anton Jarec in prof. Ivan Majciger, ki so dobili od 188 oddanih po 187—168 glasov.

Napósled v odborovem imeni predlaga, prof. *Levec* naj se § 36. pravnega reda odslej glasi tako: »Tajnikovo službo odbor po razpisu oddaje praviloma na tri leta. Ako se je pa odbor po večletnem tajnikovem službovanji uveril o njegovi popolni sposobnosti, sme ga tudi brez razpisa potrditi za daljšo dōbo« Ta odborov predlog se je vsprejel po kratkem razgovoru s to izpremembo, da so se v tekstu besede »za daljšo dōbo« izpremenile v besede »za večletno dōbo«.

Konečno se je gospod predsednik navzočnemu gospodu županu ljubljanskemu Petru Grasselliju zahvalil, ker je za občni zbor »Maticie« prepustil mestno dvorano.

Iz teh kratkih črtic vidijo gg. čitatelji »Ljubljanskega Zvona«, da je tudi l. 1887. »Matica« kolikor toliko napredovala bodisi v dušnem, bodisi v gmotnem oziru in da je društveni odbor storil vse, kar mu je v zdanjih razmerah možno storiti. Tisti, ki očitajo »Maticie«, da je delovanje njeno premalo živahno, da izdava premalo knjig, da so njene knjige prejednostavne, vzemó naj v poštev, da odboru ni možno živahneje in vspešneje delovati, dokler se število društvenikov suče vedno samo okoli 1600. Preverjeni smo, da bi se moglo to število brez posebnega napóra povišati na 2000 do 2500 društvenikov, ko bi se vsi faktorji, ki vplivajo na mnenje slovenskega razumništva, združili z društvenim odborom, njegovimi funkcionarji in poverjeniki v zložno delovanje na vsestranski prospah »Maticie Slovenske«, in potem bi tudi društveni odbor v marsikaterem oziru lože ustrezal raznovrstnim željam društvenikov svojih. Besede, katere je g. prof. dr. L. Požar v tem oziru izpregovoril na občnem zboru »Matičinem«, so zlate besede in od vsega srca želimo, da bi si jih dobro zapomnilo takozvano — razumništvo slovensko.

Slovensko pisateljsko podporno društvo. Občni zbor tega društva je bil dné 14. aprila v steklenem salonu čitalničnem. Predsednik g. dr. J. Vošnjak pozdravi društvenike, konstatuje sklepčnost po § 12. društvenih pravil ter prehaja na dnevni red dá besedo tajniku g. prof. Antonu *Raiču*, ki poroča o društvenem delovanju to:

»Veseli me, čestita gospōda, da Vam morem poročati, da je bilo minolega društvenega leta delovanje odborovo, kakor društveno sploh, živahno kakor še nikoli dozdaj.

Pri poslednjem občnem zboru dné 2. aprila 1887. bili so voljeni: dr. Josip Vošnjak predsednikom i odborniki: Ivan Hribar, Fran Levec, Vaso Petričič, Luka Pintar, Anton Raič i Ivan Tomšič, pregledovalcema računov pa dr. Matija Hudnik i Anton Svetek. Pri odborovi seji dné 23. aprila 1887. ustanovil se je odbor ter si izvolil podpredsednikom Fr. Levca, denarničarjem V. Petričiča, tajnikom pa poročevalca. Sej je imel odbor šest (23/4, 13/6, 16/7, 21/10 1887 i 5/3, 26/3 1888); pri vseh se je posvetoval o prospedu društva, o podeljevanji podpor, o prirejevanji slavnosti na čast že umrlim ali pa še živóčim pisateljem. Podpore delil je trem revnim pisateljem i jedni vdovi, (v skupnem znesku 171 gl. 39 kr.) ter je i dovolil posojilo jednemu pisatelju. Po § 2, b) prireja »Pisateljsko društvo« i javna predavanja. Od poslednjega do današnjega občnega zbora priredil je odbor dvojce predavanj. Dné 17. aprila m. l. predaval je društveni podpredsednik prof. Levec na korist *Erjavčevi ustanovi* in dné 25. marca t. l. na korist Levstikovemu spomeniku. Predavanje je bilo obojekrat i v čitalnični dvorani, za koji je čitalnični odbor bil velikodušno prepustil dvorano brezplačno v navedeni blagi namen — in le tako je bilo mogoče odposlati v Gorico za Erjavčevo ustanovo 62 gl. 60 novč. in dati za Levstikov nagrobni spomenik nad 90 gl. — Že dolgo let opazujemo, da je nam Slovincem usoda kaj nemila. Naši uzorni možje, duševni velikani, naši voditelji in prvoboritelji mro nam drug za drugim; nam pa ostaja žalostna, a sveta dolžnost čestiti njihov spomin. In tej nalogi odzval se je Pisateljskega društva odbor s tem, da je vzdal i dné 3. julija 1887. odkril spominsko ploščo v Kamni Gorici pesniku in zagovorniku národnih pravic dr. *Lovretu Tomanu*. Na to slavnost, ki je bila velikanska in vsestranski krasna, mora biti odbor i ž njim vse društvo, ponosen. Da pa jo je odbor mogel prirediti tako lepo, za to gre v prvi vrsti hvala blagorodnemu gosp. *Janku Urbančiču*, graščaku na Turnu, ki je v to pripomogel svojim velikodušnim darom, in lokalnemu odboru v Kamni Gorici, osobito pa g. *Adolfu pl. Kapusu* in županu gosp. *Pesjaku*. Dné 14. avg. m. l udeležilo se je društvo po obilnih društvenikih i zastopano po dveh odbornikih odkritja spominske plošče *Antonu Alojzu Wolfu* v Idriji. Ta slavnost prirejena po mestni občini, ostane gotovo vsem udeleževalcem v jako prijetnem spominu: našli smo povsod pravo slovansko gostoljubnost in obžalovali smo le to, da smo morali tako kmalu zapustiti prijazno mesto. — Pri tej prilžnosti pristopilo je v Idriji dosti novih društvenikov »Pisateljskemu društvu«, sprevidskih blag namen društva. — Dné 10. julija udeležilo se je »Pisateljsko društvo« blagoslovljenja »Slavčeve« zastave.

Slovenski narod časti slavne i velike možje, i kjer se oni časté, tam ne sme zaostati »Pisateljsko društvo«. Slavnoznaní *Andrej Einspieler* daroval je dné 21. avgusta 1887. zlato mašo v svoji rojstni župniji v Svečah. Koroški rodoljubi, spoznavši njegove preobilne zasluge za zatirani slovenski narod na Koroškem, priredili so lepo slavnost, koje se je udeležilo i »Pisateljsko društvo« po več svojih društvenikih. Pri omenjeni slavnosti bil je zlatomašnik žil i črstev, da je vsakternik smel mu prisoditi še 15—20 let. Toda — pet mesecev pozneje položil je že odbor v imeni »Pisat. društva« venec na njegov grob! Še drugo žrtev zahtevala je zla kob od nas ubogih Slovincov: dné 16. novembra 1887. umrl je blagi *Fran Levstik*. »Pisateljsko društvo« prevzelo je z vašim dovoljenjem, častiti gg. društveniki, skrb i troške za pogreb, ter je pokopalo dné 18. nov. moža, ki je umrl kakor Aristejdes, i mu položilo venec na grob. Ali usoda se še ni zadovoljila s tema žrtvama; danes je ravno 14 dnij, kar je položilo društvo še jeden venec na grob dr. *Valentina Zarnika*, moža neupogljivega, jeklenega značaja, kar mu priznavajo celo naši narodni nasprotniki. Blag spomin vsem trem možem! Najprimernejše i najlepše častimo njihov spomin, ako jih posnemamo v odločnosti i ljubezni do domovine.

»Pisateljskega društva« odbor vršil je dalje svojo nalogo še s tem, da je priredil dne 4. septembra 1887. slavnost na čast svojemu častnemu društveniku, Nestorju slovenskih pisateljev, župniku v Slovenjem Gradci, g. *Davorinu Trstenjaku* o priliki njegove sedemdesetletnice i petdesetletnice njegovega pisateljevanja. Pri tej priložnosti podaril mu je odbor v imeni društva jako lep srebrni i pozlačen ter fino cizelovan kozarec s primernim napisom. Slavnost vršila se je vsestransko dostojno i lepo. — »Pisateljsko društvo« slavilo je dne 17. marca 1888. še jednega moža, na kojega gleda ves slovanski svet s ponosom, i ta mož je dika jugoslovanska, vladika bosensko-sremski, dr. Josip Juraj Strossmayer, kojega je teden dni preje (dne 9. marca) imenovalo svojim častnim društvenikom.

Društveni predsednik dr. Vošnjak naznanil je Strossmayerju brzoglavno, da ga je imenovalo »Pisateljsko društvo« častnim društvenikom in dobil je na to od njega zahvalno pismo z dne 23. marca t. l.

Strossmayerjev večer, prirejen pri Maliči, privabil je obilo Strossmayerjevih častilcev, med njimi tudi brate Hrvate, in se je vršil jako lepo in na vsestransko zadovoljnost.

Lanski občni zbor dal je odboru nalog prirejeti izlete. Odbor je vabil od nedelje do nedelje društvenike k izletu na Škaručino, a ravno tako nagajalo nam je vreme od nedelje do nedelje. Napósled (dne 22. majnika) se nas je bilo napotilo dvajset na Škaručino, dasi se je i tistega dne držalo kisto. Dasi se je tedaj navedeni izlet le težko uresničil in samo na pol dobro obnesel, imel je ipak dobre nasledke: predramil je namreč g. S. iz letargije in s tem porodil »Nedeljska pisma«, koja je vsakteri rad čital; S. je porodil Swiftijanca, Swiftijanec je porodil Barbata, Barbatus še porodi — kdo ve koga! Vsi našeti pisatelji skrbe ne samo za urednike naših dnevnikov i za državnega pravdnika, nego i za zabavo čitajočega občinstva. — Ker se je prvi izlet slabo obnesel zbog slabega vremena i ker je potlej imel odbor s prirejanjem ali pa udeležbo navedenih slavnostij posla, ni več priredil izleta. Vse slavnosti pa so imele namen tistim izmed naroda, ki še ne vedo ceniti in čislati svojih za narod delujočih bodisi že umrlih ali pa še živóčih slavnih mož, dajati lep vzgled, jih poučevati in dramiti.

Pisateljskega društva odbor prevzel je še jedno nalogo, koje mu sicer ne nalaga noben paragraf društvenih pravil, i ta naloga je: *gojitev društvenega življenja* in knjizevnega prijateljstva in delovanja. Kakor predlanskim in lani, tako smo se shajali i letos tukaj, navadno ob sobotah, da smo se po možnosti kratkočasili z razgovarjanjem o tej in oni prikazni, dotikajoči se slovstva in prosvete. Navadno pa je jeden ali drug društvenik kaj čital, pripravljajoč se na čitanje uglobil se sam v dotično poglavje svojega predmeta in potem s svojim čitanjem učil i druge. Lani so se nam bili zabavni večeri tako omilili, da smo priredili po občnem zboru še jeden izredni zabavni večer. Zabavni večeri so se pričeli letos dne 5. novembra in društveniki so čitali marsikaj o naših in tujih razmerah. Zvedeli smo zanimive stvari o Ribničanih, o nekem slovenskem pesniku in pisatelji in o Gundulići; o trpinih: Levstiku, Einspielerji, Hurbanu in Strossmayerji; podale so se nam statistične črtice o kranjski duhovščini; *Етѣръ* posnel je zanimive črtice iz dnevnika starega slovenskega humorista od sedem do sedem let; čitali in razložili so se nam nekoji Preširnovi doslej še nenatisnjeni granesi in odlomki iz prekrasne de Amicisove knjige: »Srce«, in vrla razprava o slovenski stilistiki; zvedeli smo, kaj je vse počenjal Erazem, poslednji Luegar, in kako je Lukijan pravo pogodil, ko je opustil kiparstvo in se posvetil pisateljstvu. Jeden čitatelj popeljal nas je v pomorsko mesto na jugoslovanskih tleh, drugi pa v daljni Kitaj; jeden pa nas je celo učil lovske latinščine. Zvedeli smo, kako se je začela širiti omika po pisavi, in jeden nam je pokazal, kako pišemo mi in kako so pisali stari narodi. Jeden nam je kazal, kako bodočnost ima naša zemlja, drugi pa se je oziral kvišku na sonce in mesec, prouzročev valca plimovanja; spet drugi

je govoril o prosti volji zločinčevi in o razmerah na njo vplivajočih, in še drugi kazal nam je krasne podobe našega domačega umetnika k njegovi pripovedi, in nocoj nam bosta čitala g. T. Hugo in g. Podkrajšek. Pri zabavnih večerih kratkočasili so nas večkrat gg. pevci, ter so s tem zelo povzdignili zabavo in veselje. Bodi jim na tem lepa hvala! — Iz tega poročila vidite, čestita gospóda, da naši zabavni večeri niso bili prazni in neplodoviti. Dovolite, da pri tej priliki še nekaj omenim: Že nekaj let opazujem, da med nami ni tistega zaupnega družnega življenja, ki je potrebno za vsak napredek, — in mnogo je takih gospodov, kojih neradi pogrešamo, ki so po svoji službi in po svojem dostojanstvu, ki je zavzemajo med Slovenci, rekel bi, sebi in narodu dolžni, da se nam ne odteguje in ne oduje, a vendar še neso niti društveniki, dasi previde in pri vsaki priliki pravijo, da je naše društvo res koristno, delavno, sploh izvrstno in potrebno podpore, ter obljubijo že leta, da pristopijo k društvu — društveni denarničar vendar ni zadovoljen samimi obljubami ter jih niti ne uknjižuje. — So »rodoljubi«, pri kojih ne gre za to, da bi morebiti težko zmagali 2 ali 3 gld. na leto, koje pa še lahko plate v dveh rokih, in vendar še niso društveniki. Neka malomarnost kraljuje z nami, ki nam postane škodljiva, ako se skoro ne vzdramimo in se je ne otresemo. Bodimo zložni, delavni in stojimo trdno na braniku, a ne bodimo — malenkostni!

Hvaležno mi je omeniti »Banke Slavije« v Pragi, koja je i letos velikodušno podarila 200 gld. našemu društvu.

Omeniti mi je še, predno končam, da je odbor »Pisateljskega društva« bil naprošen od odbora v Ptuiju za stavljenje nagrobnega spomenika Božidarju Raiču, naj prevzame on skrb za stavljenje nagrobnega spomenika. Za Raičev spomenik nabranih je do 600 gld.; zložili so jih zvečine štajerski rodoljubi. Naravno je, da je odbor drage volje prevzel ta posel náse ter je že razpisal natečaj za nagrobni spomenik, ker se mu dozdeva ta pot najprimernejši in naloga bodočemu odboru bode to izvršiti, kar je dozdani pričel. Dalje postavi »Pisateljsko društvo« Levstiku nagrobni spomenik, za kojega se je kaj v kratkem nabralo 500 gld. Za navedena nagrobna spomnika nabiranje še vendar ni zaključeno in za Raičev spomenik je pošiljati denar gg. Bened. Hrtiču, gvardijanu, dr. Fr. Jurteli, advokatu, in Ant. Gregoriču, (vsi trije) v Ptuiju, za Levstikov pa odboru »Pisat. društva«. — Razven stavljenja omenjenih dveh nagrobnih spomenikov nameravalo je društvo še vzdati spominsko ploščo dr. Janezu vit. Bleiweisu-Trsteniškemu na njegovem rojstvenem domu v Kranji in pesniku Miroslavu Vilharju v Planini. Prva nameravana slavnost vendar more izostati zbog nekih ovir. Preostaje nam torej samo še druga slavnost i ako še kaj drugega sklene občni zbor. — Nadejajmo se, da bode bodoči odbor marljivo deloval na korist in prospah mili domovini. V to pomози Bog i sreča junačka!

Občni zbor odobri poročilo i izreče tajniku zahvalo za njegovo marnost.

K drugi točki dnevnega reda: Denarničar Vaso Petričič poroča o denarnih zadevah. Poročilu povzememo, da je društvo imelo leta 1887. dohodkov 507 gld. 94 novč., troškov pa 471 gld. 96 novč. Vse društveno premoženje znaša 1448 gld. 74 novč. — Poročilo vzemo društveniki na znanje i izreko denarničarju zahvalo.

Pregledovalca računov dr. Mat. Hudnik in Ant. Svetek poročata, da sta pregledala knjige i račune ter našla vse v najboljšem redu. — Pregledovalcema računov voli občni zbor per acclamationem zopet dr. M. Hudnika i Ant. Svetka.

Pri volitvi novega odbora (4. točka dnevnega reda) izvoli občni zbor z vsklikom dr. Jos. Vošnjaka prvosednikom, v odbor pa so bili po listkih izvoljeni vsi dozdani odborniki: Ivan Hribar, Fran Levec, Vaso Petričič, Luka Pintar, Anton Raič i Ivan Tomšič.

Društveni štatistik — hvala mu! — nam je o zabavnih večerih ravno pretekle zimske dóbe sestavil naslednji pregled: Dne 5. nov. 1887. je predsedoval g. dr. J. Vošnjak, predaval g. Ivan *Železnikar* »Epiharmove spomine«; dne 5. novembra 1887. je predsedoval g. Fr. Grbič in predaval g. *J. Juvanec*: »Ribniško blagó«; dne 17. nov. 1887. je predsedoval g. kanonik K. Klun in pripovedovali so *spomine* svoje na *Levstika* gg. Drenik, Grasselli, Levec, dr. Vošnjak, Tomšič in dr.; dne 24. novembra 1887. je predsedoval g. dr. V. Gregorič in predaval g. *A. Trstenjak* o nekaterih verzih Preširnovih; dne 3. decembra 1887. je predsedoval g. prof. M. Pleteršnik in predaval g. prof. *A. Raič* prevod iz Amicisovega »Srca«; dne 10. decembra 1887. je predsedoval g. prof. A. Raič in predaval g. prof. *Fr. Orožen* o zgodovini pisem; dne 17. decembra 1887. je predsedoval g. E. Lah in predaval g. prof. *K. Pirc* o Falbovi teoriji; dne 29. decembra 1887. je predsedoval prof. Levec in predaval g. dr. pl. *Milkožič* o razvoji pisave; dne 5. jan. 1888. je predsedoval g. urednik Ig. Žitnik in predaval prof. *Levec* o Matiji Valjavci; dne 12. jan. je predsedoval g. I. Tomšič in predaval g. *A. Trstenjak* o Gunduliči; dne 19. jan. je predsedoval g. Jakob Hafner in predaval g. prof. *L. Pintar* o Lukijanu, gg. dr. Vošnjak, Orožen in Levec pa pripovedovali o Einspielerji; dne 26. jan. je predsedoval g. prof. Fr. Orožen, a neki domoljub predaval o Pulji in njegov okolici; dne 11. febr. je predsedoval in o Kitajcih predaval g. prof. *L. Pintar*; vrhu tega je tudi g. urednik *Ig. Žitnik* bral humoristično berilo; dne 18. febr. je predsedoval g. dr. Bleiweis vitez Trsteniški in predaval g. prof. *Pirc* o solnci, luni in o vplivu obeh na plimovanje; dne 25. febr. je predsedoval g. A. Trstenjak in predaval g. J. *Škofc* o prosti volji zločinčevi; dne 2. marcija je predsedoval g. župan P. Grasselli in predaval g. *E. Lah* statistične podatke o kranjski duhovščini; dne 9. marcija je predsedoval g. prof. K. Pirc in predaval g. *A. Trstenjak* o slovenski stilistiki; dne 17. marcija je bil Strossmajerjev večer; dne 7. aprila je predsedoval g. nadzornik Aud. Žumer in g. dr. *Vošnjak* je pojasnoval štiri nove slike Jurija Šubica; dne 14. aprila je predsedoval in svoje spomine o Jurčiči pripovedoval g. *Hugon Turk*; vrhu tega je g. železniški načelnik *Fr. Podkrajšek* predaval o železnicah po Bosni in Hercegovini. — Naživalnejša udeležba je bila dne 17. marcija pri Strossmajerjevem večeru (92 udeležencev), najslabejša dne 11. februarja (20 udeležencev); sicer se je zabavnega večera udeleževalo vedno po 25—30 gospodov.

Anton Mlakar †. Dne 27. marcija t. l. ob 1/27 uri zvečer je umrl v Ljubljani v svojem stanovanju v Soteski št. 8., pritično, po dolgi mučni bolezni na sušici v največji bedi kipar Anton Mlakar, v dóbi 53 let, zapustivši dva nepreskrbena sinova. Porojen je bil Mlakar Podgoró, v fari Št. Vid nad Ljubljano in prišel je še mlad deček v službo h kiparju Tomcu v Št. Vid, kjer pa je bilo Mlakarju le malo možno baviti se s kiparstvom, kajti rabili so ga v Tomčevi hiši skoraj samó za domača dela in za kolarski obrt, s katerim se je prva leta Tomec pečal več nego s kiparstvom. Šele ko je prišel Mlakar na Hrvaškem, slab kolar in po samouku boljši kipar, slučajno v Dobrovi v službo umetnega slikarja, kakor se sam nazivlje v svojih izpričalih Alojzija pl. Marchetija, dobil je pravi navod za kiparsko umetnost, v kateri je odslej vedno napredoval. Prepotoval je potem velik del Nemškega, bil je, kar je razvidno iz njegovega potovalnega lista potrdil, na Dunaji, v Berlinu, Brunšviku, Hanovru, Ahenu, Magdeburgu, Kölnu, Monakovem in v Freiburgu v Švici in napósled v Parizu. V vseh teh mestih je pri raznih kiparjih stopil v delo, tako da je potoval nad deset let. Proti letu 1860. vrnil se je v Ljubljano, a malo je bilo takrat še vnemanja za umetnost kiparsko; saj še ranjki Fran Zajec, katerega zapaščino, same modele, so zadnje dni po 5 in 10 kr. na javni eksekutivni dražbi prodajali, ni tako rekoč mogel ob svojem obrtu živeti, dasi je bil že

znan po Ljubljani. Pokojni vitez Strahl, kateri je zbral v svoji graščini v Stari Loki veliko umetnih in starinskih proizvodov, spoznal je izredno nadarjenost Mlakarjevo in mu l. 1879. naročil izdelati izrezljano šatulo, ki je res lep umotvor in se hrani zdaj v zbirkah pl. Strahla. Podpiral ga je potem g. Ferdinand Souvan, kateremu je izdelal dokaj lepih izrezljanih okvirov od raznega lesa; l. 1883. izdelal je Mlakar za »Matico Slovenske« krasno šatulo, v kateri je odbor izročil cesarju po »Matici« izdani slavnostni spomenik; za sv. Jakopa župno cerkev zvršil je krasni friz, za farno cerkev na Črnovčah mnogo ornamentov, še l. 1887. za frančiškansko cerkev vse modele za krasne svetilnike, katere je izdelal pasar g. Tratnik; za tržaško razstavo l. 1883. za g. Mathiana vse bogate okrasne lesorezne za razstavljeni hišno orodje, in mnogo drugih večjih in manjših del. L. 1873. podelila mu je kranjska trgovinska in obrtna zbornica ustanovo, da je obiskal dunajsko svetovno razstavo. Pospeti se pa do večjega umotvora ranjki Mlakar ni mogel, kajti nedostajalo mu je tacega naročila, gmotne razmere pa so mu vedno grenile življenje. Vsekafo pa je zapustil po svojih delih lep, dasi skromen spomenik kiparske svoje umetnosti.

A. A.

Še nekaj o baronu Čehovinu. V »Slov. Nar.« sem lansko leto na drobno opisal življenje in delovanje slavnega slovenskega junaka Andreja Čehovina. Ni dolgo, da sem doznal, da je vojno ministerstvo ob svojih troških napravilo slavnemu našemu junaku na pokopališči badenskem dostojen spomenik. O tem mi je pisal ljubeznivi g. major Fenner v 23. dan marcija t. l. iz Badna naslednje pismo:

»Euer Wohlgeboren! Ihrem Wunsche entsprechend theile ich folgendes mit:

Das k. k. Reichs-Kriegs-Ministerium hat sich gegen Ende des Jahres 1886 veranlasst gefunden, für den verstorbenen, vor dem Feinde hervorragend ausgezeichneten Hauptmann Andreas Freiherrn von Zehovini, welcher in einem bereits aufgelassenen Friedhofe begraben und dessen Grabstein auch schon ganz verfallen ist, eine Gedenktafel im Innern des gegenwärtigen Friedhofes in Baden anbringen zu lassen und diesfalls das hiesige Militär-Stations-Commando zur Antragstellung anzuweisen.

Demzufolge wurde auf hierseitigen Antrag ein Denkmal unmittelbar beim Eingange des neuen Friedhofes gesetzt mit folgender Inschrift:

»Andreas Freiherr von Zehovini, Hauptmann des k. k. Feld-Artillerie-Regimentes Nr. 8, geboren 1810 zu Breinozo *) im Küstenlande; für besondere Tapferkeit Allerhöchst ausgezeichnet als Ober-Feuerwerker am 29. Mai 1848 bei Montanara mit der silbernen Tapferkeits-Medaille 1. Classe, am 25. Juli 1848 bei Somma campagna mit der goldenen Tapferkeits-Medaille, als Unterlieutenant in den Schlachten bei Mortara und Novara am 21. und 23. März 1849 mit dem Ritterkreuz des Militär-Maria-Theresien-Ordens. Gestorben zu Baden, am 10. September 1855.«

Der Sockel des Denkmals wurde mit der Widmung: »Fortitudini patria« versehen.

Der Kostenaufwand hierfür betrug 182 fl. 60 kr., welcher aus einem besonderen Fonde vom k. k. Reichs-Kriegs-Ministerium berichtigt wurde.«

To je lepó, da celó vojnsko ministerstvo priznava zasluge našega rojaka ter na tak način slavi njegov spomin. A kaj smo storili mi Slovenci, navlasti ožji njegovi rojaki, do zdaj v proslavo vrlega moža? Žalostno je res, da opomin moj v lanskem tečaju »Slov. Naroda« ni toliko izdal, da bi se slavnemu možu postavila na njegovem rojstvenem domu skromna spominska plošča! Pobjeljajmo se ter skoraj izvršimo, kar smo zamudili! —

Konečno še omenjam, da sem sestavil tudi nemški životopis Čehovinov.

Janko Leban.

*) Branica mora stati, ne Breinozo. Ni čuda, da Čehovina potem štejejo za Italijana!

Knjižen drobce iz protestantske dôbe. — Oba začetka slovenske književnosti je zadela neizprosna poguba. V tem sta si jako podobna Konec 9. in prva desetletja 17. veka so dosledno pokončevali knjigo slovensko. Če je kakšen izvod zanesla usoda na tuje, ondu se je ohranil, v domovini ne. Dragocena nam mora biti sleharna slovstvena betvica, otevša se zublju protireformacije. Majhen ostanek *Dalmatinovega Pentateucha* z l. 1578. ali pa *Biblije* njegove z l. 1581. je uplatničen v *dobovski krstni knjigi* (Dob, Aich: Liber Baptisat: 1624 usque 1634). Oblika temu zapisniku je mala čveterka. Vez je pergamenasta. Na koži se pozna še star latinski spev z notami. Konečna platnica je izgubljena, prva je zlepljena od več plastij tiskanega popirja, rekše nemške pratike z originalnimi slikami za l. 1618. Jedna plast pa je kosec Dalmatinovega prevoda 2. glave II Mojzeseve knjige. Gorenji del lista tiči za silno razjedenim usnjatim hrbtom; čitati moreš stoprav 16 vrsto:

TA Far pak v' Midiani je imel fedem Hzhery, teifte fo prifhle Vodo sajemat, inu fo napolnile Korita, de bi fvojga Ozheta Ouce napuyle. Inu Pastirji fo prifhli, inu fo je prozh odpahovali. Ali Moses je vftal, inu je nym pomagat inu je nyh Ouce napuil. Inu kadar fo one k' fvojmu Ozhetu Raguelu bile prifhle, je on djal: Koku ste vy danas taku hitru prifhle? One fo odgovorile: En Egyptoufski Mosh naf je Pastirjem odtel, inu je nam sajel, inu je Ouce napuil. On je rekâl k' fvojim Hzheram: Kej je on? Sakaj ste tiga Moshu puflile, de ga néfte povabile, de bi s' nami bil jedil?

Inu Moses je pèrvolil pèr tem Moshu oftati, inu on je Mosefu dal svojo Hzhèr Ziporo, taifta je eniga fynu rodila, inu on ga je imenoval ' Gerfom. Sakaj on je djal Jèst fim ptuji postal v' eni ptuji Defheli. (c Inu ona je fhe eniga Synu rodila, tiga je on imenoval d' Eliezer, inu je djal: Mojga Ozheta Bug je moj pomozhnik, inu me je od Pharaonove roke odtel.

ZHes dolg zhas potle je Egyptoufski krajl vmerl, inu Israelfski otroci fo zhes svoje dellu vsdihovali, inu fo vpili, inu nyh vpyenje zhes nyh dellu, je pred Buga prifhlu. Inu Bug je vflifhal nyh milu klagovanje, inu je' spumnil na fvojo saveso s' Abrahamom s' Isakom, inu s' Jacobom. Inu Bug je na Israelfke otroke pogledal, inu fe je nyh poublafilil. — Tu je konec 2. glave. Tretji glavi začetek je črvojedem. Čitati se dadé samó te-le besede: „sa zhes volo ta Gàrm Kadar je pak GOSPVD vidil, da je on tjakaj fhâl gledati, ga je Bug klizal is fre ga Gàrma, inu je djal: Moses, Moses“ — potem je list odtrgan. Na drugi stráni bereš še: „Letu je moje ime vekoma, pèr katerim fe jèst imam imenovati prejdu inu prejdu. Satu pojdi inu vkup spravi te Starifhe v' Israeli inu reci“

Notranja stran konečne platnice naslednje krstne knjige, sezajoče od l. 1634. — 1642., nosi letnico 1643., pod njo stoji ime krašinskega vikarija Mihaela Tercelija in začetek neke moralne pesni: „Koshia siutrai zuete, s nio lipoto vse resuesseli, suezher doli jemle, zhes nuzh fe zillu poshushi, taku vas tudi sueit slipi, nu niega vessele.“ — Pisava je jako obledela.

Fr. L.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Lastniki in založniki: Fr. Levec i. dr. — Izdajatelj in odgovorni urednik: Fr. Levec. Uredništvo in upravnništvo v *Ljubljani*, v Medijatovi hiši na Dunajski cesti, 15.

Tiska »Narodna Tiskarna« v Ljubljani.

Poziv!

Dne 6. junija 1886. leta umrl je **Božidar Raič**, dne 16. novembra 1887. leta pa **Fran Levstik**, oba učenjaka in slavna pisatelja, oba nepozabljiva žalujočemu narodu svojemu, kateremu sta bila posvetila vse svoje duševne sile. **Božidar Raič** je vzbujal zlasti svoje ožje rojake na Štajerskem, kojim je bil neustrašljiv in neomahljiv prvoboritelj, ter njihov zastopnik v deželnem zboru štajerskem in v državnem zboru. **Fran Levstik** pa je kot pesnik in učenjak si pridobil nevenljive za-sluge za razcvit našega jezika in leposlovja. Oba počivata na ljubljanskem pokopališči.

»Pisateljsko društvo« je prevzelo skrb, da postavi obema spomenika, ki bodeta pričala o hvaležnosti Slovencev do svojih buditeljev in boriteljev.

Ker pa sta groba na takih krajih, da bi se po določilih, za ljubljansko pokopališče veljavnih, mogla napraviti le majhna spomenika, sklenil je odbor »Pisateljskega društva«, kupiti zidano rako, kamor bodo preneseni ostanki **B. Raiča** in **Fr. Levstika** in kjer se jima postavita ob zidu spomenika. Toda stroški se bodo vsled tega izdatno povečali in doslej nabrani darovi, ki znašajo za **Raičev** spomenik 600 gld., za **Levstikov** 560 gld., nikakor ne zadostujejo za napravo lepih spomenikov.

Zato se odbor »Pisateljskega društva« obrača do slovenskih rodoljubov, ki še niso v ta za vse Slovence častni namen dali svojega prispevka, ter jih nujno prosi, naj blagovolé pripomoči s svojimi deneski, da se postavita spomenika dostojna **B. Raiča** in **Fr. Levstika**.

V Ljubljani, dne 12. maja 1888.

Za odbor „Slovenskega podpornega pisateljskega društva“:

Dr. Jos. Vošnjak,
predsednik.

Prof. Anton Raič,
tajnik.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja vsakega meseca 1. dan v zvezkih, po 4 pole velike osmerke obsezajočih, ter stoji v Ljubljani na dom pošiljan ali po pošti prejemam

za vse leto	4 gld. 60 kr.
» pol leta	2 » 30 »
» četrt leta	1 » 15 »

Po vseh deželah zunaj Avstrije stoji »Ljubljanski Zvon« po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se oddajajo po 40 kr.

Dobivajo se tudi še:

»Ljubljanski Zvon«, II. tečaj (1882) nevezan po	3 gld. — kr
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, III. tečaj (1883) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, V. tečaj (1885) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VI. tečaj (1886) nevezan po	3 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	4 » 20 »
»Ljubljanski Zvon«, VII. tečaj (1887) nevezan po	4 » — »
v Bonačeve platnice vezan po	5 » 20 »

Letnika I. (1881) in IV. (1884) sta nam že pošla.

Vrhu tega se dobivajo pri podpisanem upravnistvu:

»Rokovnjači«, Zgodovinski roman, spisala Jos. Jurčič in Janko Kersnik po	50 kr.
---	--------

Upravištvo „Ljubljanskega Zvona“.

Ljubljana, Dunajska cesta 15.

POEZIJE	
Zložil Josip Pagliaruzzi-Krilan.	Kujiga se dobiva brošuren izvod po r— gld. elegantno vezan » r'50 » pri Mariji Pagliaruzzi, via St. Antonio, št. 4 v Gorici, v katoliški knjigarni in pri Ig. pl. Kleinmayrji in Fed. Bambergu v Ljubljani, pri J. Krajci v Rudolfovem.